

2022
NYÁR

Gra
mo
fon

KLASSZIKUS
ÉS JAZZ

Harcsa Veronika

Kísérletező énekes-dalszerző

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 1416-1109

600 Ft

A MÁV Szimfonikus Zenekar

szeregettel várja közönségét a 2022/23-as évadban is,
neves karmesterek és szólisták közreműködésével!

CHARLES
DUTOIT

AUGUSTIN
HADELICH

ELISABETH
LEONSKAJA

MAXIM
VENGEROV

CYPRIEN
KATSARIS

KOBAYASHI
KEN-ICHIRO

FARKAS
RÓBERT

ROLLA
JÁNOS

VÁRDAI
ISTVÁN

KELLER
ANDRÁS

PASZTIRCSÁK
POLINA

TAKÁCS-NAGY
GÁBOR

AZ ÚJ ÉVAD BÉRLETEI MÁR ELÉRHETŐK:

MAVZENEKAR.HU

ESSZÉ / TANULMÁNY

Annie Fischer on screen	4	Bariton-émlékeztől a magyar lemezkrónikáig	18
A komplett magyar videófelvételek első kiadása (Székely György)		A Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány (JOKA) könyvújdonságai (Fittler Katalin)	
A hangfelvétel művészete – 1. rész	8	Dália: a jazzklub, amely történelmet írt	22
Glenn Gould igaza (Könyves Klaudia)		(Turi Gábor)	
Apropó nélkül: Ernest Ansermet	12	Jazz és fotográfia – 2. rész	26
(Mesterházi Gábor)		Világszínvonalú magyar fényképészek (Márton Attila)	
Aldo Protti, a Verdi-specialista	16		
(Lindner András)			

INTERJÚ / PORTRÉ

Selmecezy György sokműfajú játéka	32	A Reformációtól Nagy Sándor ünnepéig	44
Az életmű fejleményei – 6. rész (Hollós Máté)		31. alkalommal várja a zenebarátokat a Zempléni Fesztivál (Réfi Zsuzsanna)	
„Wagner zenéje olyan, mint a dzsungel”	36	„Igent arra mondok, ami érdekelt”	48
Beszélgetés Molnár András Kossuth-díjas operaénekes (Réfi Zsuzsanna)		Találkozás Harcsa Veronikával (Bencsik Gyula)	
Halál és élet – Mozart Requiemje a színpadon	40	„Az eredetiség megőrzése ugyan- olyan fontos, mint a kísérletezés”	51
(Gyenge Enikő)		Tizenöt éves a Góbé zenekar (Bencsik Gyula)	
		Mozaik	56
		Zenei élet 2022 nyarán (Mesterházi Gábor, Réfi Zsuzsanna)	

Gramofon – Klasszikus és Jazz
Zenei folyóirat
2022 nyár, XXVII. évfolyam 2. (140.) szám

Ujházy László (1937–2019)

Főszerkesztő: Retkes Attila
Online szerkesztő: Réfi Zsuzsanna

Főszerkesztő-helyettes: Bércesi Barbara, Réfi Zsuzsanna

Állandó szerzőink: Bencsik Gyula, Fittler Katalin, Gyenge Enikő, Hollós Máté, Kovács Ilona, Könyves Klaudia, Lindner András, Márton Attila, Máté J. György, Mesterházi Gábor, Mesterházi Máté, Székely György, Turi Gábor, Zipernovszky Kornél

Lapterv: Gál Krisztián/Leon Creativon Tervező szerkesztő: Kondor Anna

A lap szellemiségét gondozó Gramofon Kör tagjai: Hajdu Klára (jazz), Rosonczy-Kovács Mihály (népzene), Virágh András Gábor (klasszikus zene)

Címlapon: Harcsa Veronika. Fotó: Nagy Eszter Fruzsina

ISSN 1416-1109

Kiadó: Retkes Attila Kulturális Értékteremtő Kft.
Felelős kiadó: Dr. Retkes Attila ügyvezető.
H-1021 Budapest, Hűvösvölgyi út 54. V. ép. Levelezési cím: H-1282 Budapest, Pf. 68.
Előfizetés, kiadványrendelés, hirdetés: zene@gramofon.hu

Terjesztés: könyvesboltokban és zeneműboltokban országsszerte.
Terjesztési pontjaink aktuális listája megtalálható honlapunkon.

Internetes folyóirat: www.gramofon.hu; www.magyarjazz.hu

Nyomás és kötés: Starkiss Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft. – Budaörs

Megjelenik évszakonként, ára: 600 forint.

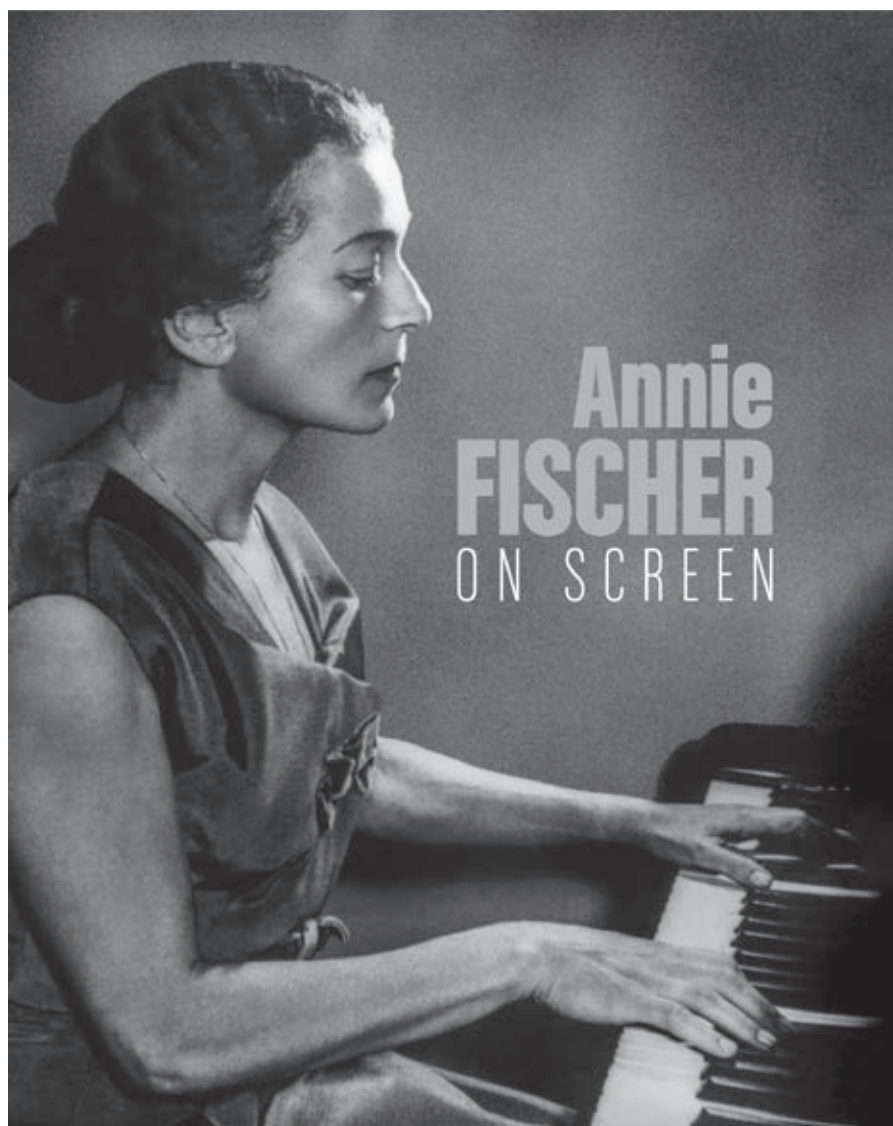
© Fejér Gábor

 Székely György

Annie Fischer on screen

A komplett magyar videófelvételek első kiadása

Egy ifjú orvostanhallgató kérésére Fischer Annie emlékezetes koncertet adott a Budapesti Orvostudományi Egyetemen 1977-ben. A közeli ismeretség a művésznő haláláig, majd húsz éven át tartott. Ezt követte a világhírű előadóművész emlékének ápolása: cikkek, interjúkat, többedmagával egy monográfiát is készített (2002, 2014). Születése 100. évfordulóján egy éven át Fischer Annie emlékének adózó koncerteket, pályatársakkal való nyilvános beszélgetéseket szervezett, vetítéses előadásokat tartott. Ennek az immáron sok évtizedes misszióknak újabb állomása az általa szerkesztett, ötlemezes DVD-kiadás, amely Fischer Annie magyarországi tévéfelvételeit és a róla szóló, dokumentum-jellegű felvételeket teszi most mindenki számára hozzáférhetővé. Ezzel egy időben egy hatlemezes CD-box is készül, amely eddig ismeretlen felvételeket oszt meg a zenét szerető közönséggel. Cikkünk szerzője Dr. Székely György, az orvostudomány kandidátusa, gasztroenterológus, osztályvezető főorvos (az egykori fiatalember).

A kiadvány borítója, portré az 1940-es évekből. © Vámos László

fémjelzett, nemzetközi zongora-versenyt, a zsűriben a világ vezető művészeivel, köztük Emil von Sauerrel, Liszt tanítványával. Annie csak nagy unszólásra jelentkezett a megmérettetésre. A középdöntőben Liszt h-moll szonátájával az egész zsűrit elkápráztatta, majd saját meglepetésére megnyerte a magas presztízű, nemzetközi versenyt. Koncertkarrierje ezt követően világszerte üstökösként ívelt fel.

Bejárta szinte egész Európát, és a legnagyobb karmesterekkel – Ernest Ansermet, Adrian Boult, Fritz Busch, Otto Klemperer, Willem Mengelberg – koncertezett. A neves, elismert zenetörténész, zenekritikus, Tóth Aladár rendkívül lelkesen méltatta írásaiiban a fiatal magyar zongoraművészt. Rajongása idővel azonban nem csak a művésznő zongorajátékának szólt. Egymásba szerettek, és 1937-ben összeházasodtak. A második világháború alatt, 1941-ben – Fischer Annie zsidó származása miatt – a házaspár Svédországba emigrált. 1946-ban tértek haza, férje 1956-ig a Magyar Állami Operaház sikeres igazgatója volt. Kapcsolatai révén a bezárt Magyarországra olyan világnagyságokat hozott el, mint Otto Klemperer, aki három év alatt csodát művelt a magyar zenei életben. A forradalom

Fischer Annie (1914–1995) csodagyerekként indult pályáján, a 20. század első harmadában. A középpolgári család – édesapja az Est Lapok hirdetési osztályát vezette – nagy lelkesedéssel támogatta Annie-t és két évvel fiatalabb húgát, Magdát is zenei tanulmányaikban, ugyanis mindkét Fischer-lánynál korán megmutatkozott a kivételes zenei képesség.

Annie hatéves korában már kiemelkedő tehetségnek számított. Korengedménnyel került a Zeneakadémiára, az ugyan-csak csodagyerek Solti Györggyel együtt, Székely Arnold előkészítő zongoraosztályába. Dohnányi Ernő, aki a Zeneakadémia igazgatója, korának nemzetközileg elismert zongoraművésze és népszerű zeneszerzője is volt, felfigyelt Annie-ra, és tanítványául fogadta. Kilenc éves korában már Beethoven-zongoraversenyt játszott, tizennégy évesen pedig Schumann zongoraversenyével lépett fel. A korabeli koncertek kritikái kiemelik, hogy játékában nem egy fiatal lány, hanem egy érett művész sejlik fel. Dohnányi Ernő 1933-ban hívta életre Budapesten a Liszt Ferenc nevével

után zárkóztottan éltek Budapesten, s csak nagyon szűk családi, baráti kört engedtek közel magukhoz. Hozzájuk tartozott Kodály Zoltán, Szabolcsi Bence zenetörténész, a zongoraművész Frankl Péter, Vásáry Tamás, később Schiff András, akik nemzetközi pályájuk megindulásánál sokat köszönhettek Fischer Annie-nak. Az 1956-os forradalom és annak leverése egy időre megakadályozta magyar művészek nemzetközi fellépéseit. 1961-től azonban Fischer Annie már az Amerikai Egyesült Államokat utazta be nagyszabású koncertturnén. Solti Györggyel zajos sikerrel szerepelt Salzburgban, Széll Györggyel Clevelandben, New Yorkban, Otto Klempererrel Londonban. Repertoárjának alapját a bécsi klasszika (Mozart, Beethoven), a romantika (Brahms, Schubert, Schumann, Chopin, Liszt), valamint Bartók- és Kodály-művek képezték.

Bár hivatalosan nem tanított, a Zeneakadémia tiszteletbeli tanára lett 1965-ben. Sok fiatal művészt látott el tanáccsal, akik előtt mindig nyitva állt az ajtaja. Vendégeivel hajnalig beszélgettek zenéről, muzsikáltak, s e szenvedélye mellett

Fischer Annie Elisabeth Schwarzkopf szoprán-énekesné és Frankl Péter zongoraművész társaságában, Melbourne-ben (1977). Forrás: Dévény Anna magángyűjteménye

két másikat is gyakorolhatott: legendásan finom vacsorákat főzött és egyik cigarettát szívta a másik után. Láncdohányos lévén gyakran még zongorázás közben is dohányzott, a gyűrűs- és a kisujja között tartva a cigarettát. Koncertjei végén meggyújtott cigarettával várták a backstage-ben.

Életében a cezúra 1968 volt, férje, Tóth Aladár halála. Egy évig nem lépett pódiumra, azt követően azonban soha nem látott elánnal újra koncertezni kezdett itthon és külföldön. 80 éves korában még japán turnéra készült, ám 1995. április 21-én otthonában hirtelen elhunyt.

Fischer Annie hang- és filmfelvételeiről

Fischer Annie hang- vagy filmfelvételt egészen életének utolsó szakaszáig nem szívesen készített, ám ekkor még is bevonult a magyar hanglemezzel készítő stúdiójába. Több mint 15 éven át szerkesztette, vágatta át, esetenként játszotta fel újra Beethoven szonátáit. Mindennek ellenére életében mégsem járult hozzá a szonáta összkiadás megjelenéséhez. „Halálom után bármit kiadhatnak tőlem” – nyilatkozta többször, ami így is történt. A 32 Beethoven-szonáta interpretációját a kritika ma már etalonnak tartja, Artur Schnabelé mellé helyezi. Nincs olyan év, hogy ne jelenne meg valahol koncertfelvétele, mely a világ valamely országában legálisan vagy kalózmódra készült, CD-lemezeinek száma jelenleg meghaladja az ötvenet. Egy magyar rajongója, Dévény Anna – egykori neves gyermek-mozgásterapeuta – éveken át titokban magnóra vette koncertjeit. Ezekből a kalózfelvételekből már a második dupla CD-album készült el, olyan ritkaságokkal, amelyekből Fischer Annie-val nem készült „hivatalos” felvétel. Ritka alkalmakkor egyezett csak bele, hogy játékát filmre vegyék. Néhány szóló stúdiófelvétel, valamint élő koncertfelvétel készült, melyeket egykor a Magyar Televízió rögzített 1962 és 1985 között. Ezek az archiv felvételek most jelennek meg először összkiadás jelleggel, restaurálás után, hozzátéve a róla készült emlékfilm és egy exkluzív tévéműsort, amelyet a kor legendás magyar riportere, Vitray Tamás készített. Bónuszként néhány rövid töredéket és videóanyagot is tartalmaz az összeállítás. A teljes magyar videóanyagot először élvezhetik Fischer Annie rajongói és a zongoramuzsika szerelmesei. Hiánypótló kiadvány, és reméljük, hogy sokaknak fog örömet szerezni a világ minden táján.

A legújabb írások, lemezkritikák is mutatják, hogy játéka maradandó értékeket hordoz, s hosszú évtizedek múltán is minden felvétel reveláció a hazai és a nemzetközi zenei életben.

***

Álljon itt néhány jellemző idézet Fischer Annie művészetének egyediségéről, megismételhetetlenségéről.

„Nagy művész, akinek szellemét áthatja a hiteles őszinteség és mélység... A zongora grande dame-ja...

(Szvjatoszlav Richter zongoraművész)

„Tévedhetetlen ösztönrel született – vagy mondhatnók – isteni adottsága volt, ezt társította tudatos elemekkel, mindig tudván azt, hogy meddig mehet el a tudatosítással... Kevés embernek adatott meg ez a természetes rátermettség, a hangszerral való azonosulás...”

(Schiff András zongoraművész, karmester)

„Valami természetfölötti kapcsolatteremtő erő van Fischer Annie játékában: kapcsolat a zenével, a zongorával, az emberi élet körülményeivel ezért a közönség legbensőbb és legmélyebb érzéseivel is... Liszt Ferenc h-moll szonátája bámulatos előadás volt tele koncentrációval, szabadsággal, színnel, tűzzel, rettegéssel és a lélek szárnyalásával: úgy tűnt, mint a teljes életélmény metaforája.”

(Richard Dyer Fischer Annie bostoni fellépéseiről, 1985/86)

„Fischer Annie volt a legnagyobb zongorista, akit valaha hallottam. Nők között az abszolút kedvenc, kétség nem fér hozzá.”
(Martha Argerich zongoraművész)

„Koncertjein különös zenélés folyt, amelyet manapság sajnos nem tapasztalunk. A poézis, a zenével való teljes együttérzés, minden, amit tőle hallottunk, az a zenéből indult ki, és akármelyik komponistától is játszott, úgy éreztük, ezt nem is lehetne másképp előadni... A legnagyobb kedvence talán Mozart volt. Számára természetes volt, hogy a zongoraversenyek és az operák ugyanannak a világnak a részei. Nála a témák karakterizálása mindig operai volt, mindig vokális.”
(Frankl Péter zongoraművész)

„Soha nem nyúlt a zongorához, hogy valamit „átjátsszon”. Mindig átéléssel a maximális szépség megkövetelésével, a legnagyobb igénnyel nyúlt a hangszerhez. „Még skálázni is lehet úgy, hogy abban legyen valami művészet” – mondta egyszerűen.”
(Vásáry Tamás zongoraművész, karmester)

A zeneművek művészi igazságát talán senki nem kereste oly ádázul kitartóan, mint ő... Az alapállása egyértelmű: a szerző szándékával való legteljesebb azonosulás, ami nem valamiféle bénító alázat, hanem éppen ellenkezőleg: a teremtő szabadság érvényesítése révén éri el célját. Párosítva ezt olyan billentéskultúrával,

amely egyenes leszármazottja nemcsak Liszt, de Hummel és Beethoven örökségének is.
(Kocsis Zoltán zongoraművész, karmester)

„E privát felvételek nélkül Fischer Annie csodás művészi hagyatéka hiányos lenne. A Schubert-szonáták hallgatása közben Fischer Annie intim, személyes világába érkezünk.”
(A BBC Music Magazine a Secrets című kiadványról, 2021.).

***

A DVD összeállítás kiadója a Dr. Kunitzer István Alapítvány; producer a Tritonfilm Kft. A kiadvány szerkesztői: Dr. Székely György és Kálmán Zsuzsa, tervezője Sebastian Stachowski. A kiadvány támogatója az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) és az MTVA. A DVD kiadvány sajtó-nyilvános zenés bemutatóját – a Zeneakadémia Baráti Körének 6 CD-t tartalmazó ünnepi kiadványával közösen – lapzártánk után, 2022. május 28-án, szombaton délután tartották a Zeneakadémia Solti Termében. Közreműködött Prunyi Ilona és Vásáry Tamás zongoraművész, valamint a Zeneakadémia hallgatóiból alakult kamarazenekar, Rolla János vezetésével.

© Henry Fox

 Könyves Klaudia

Glenn Gould igaza A hangfelvétel művészete – 1. rész

Az egyedi zongorajátékáról és dűnnyögéséről ismert Glenn Gould az 1960-as évek derekán azt vallotta, hogy a nyilvános hangversenyeket meg fog szűnni az évszázad végére, és „*úgy fog szunnyadni, mint szerencsés esetben a Tristan da Cunha vulkán*”. Az új zenehallgatási szokás pedig a zenelejátszó eszközöket és a kényelmes nappali szobákat fogja preferálni, kiszorítva a kényelmetlen hangversenytermeket. Glenn Gould ezt az állítását – saját bevallása szerint – magától értetődő, megkerülhetetlen igazságnak gondolta, bár elismerte, hogy soha semmilyen kijelentését nem idézték és nem vitatták olyan széles körben, mint ezt. Gould érzékelte azt a felháborodást, amit kiváltott, de úgy vélte, hogy a technológiai fejlődéstől való, általános vonakodás jellemző emberi tulajdonság, és egyébiránt hasztalan jellemvonás. Gould még azon a kérdésen is elidőzött, hogy a tulajdonság előnyén és a hátrányán túl vajon gyógyítható-e vagy sem, mindenesetre a haladás szükséges ellenpontjának vélte. Ma már elmondható, hogy Gould avantgárd gondolatai legalább olyan mértékben bizonyultak óriási tévedésnek, mint beteljesedett jóslatnak, de az vitathatatlan tény, hogy megteremtett valamit, amiről még napjainkban is érdemes szót ejteni. Hogy mi is ez a valami? Lássuk...

Már bőven túl vagyunk a múlt évszázad végén, és az említett dél-atlanti óceáni vulkán is szerencsére szunnyad, de az eddigi tendenciák azt mutatják, hogy a nyilvános hangversenyélet – köszöni szépen – jól van, szélesebb kínálaton mozog, mint valaha, és az utóbbi pandémiás időszak után még a szokásosnál is nagyobb igény mutatkozik rá. Mivel Gould furcsa és sajátos gondolati logikája már életében is nyilvánvaló volt, így azt is mondhatnánk, hogy semmi különös nem történt, csupán óriásit tévedett. De azért valamilyen mégiscsak igaza volt: felismerte a hangfelvételekben rejlő kimeríthetetlen lehetőségeket, és azt, hogy a hangfelvétel-készítés önálló művészi alkotófolyamattá kezdi kinőni magát. A megbotránkozást kiváltó állításának azon része, hogy hatalmas teret fog hódítani az elektronikus zenelejátszás, valóra vált jóslat lett, mint ahogy az is, hogy a hangfelvételek világa teljesen új távlatot és szintet jelent a zenehallgatásban, a zeneértésben, a zenei élményekben, az előadó és a befogadó kapcsolatában, sőt még az előadói hagyományokban és a zeneszerzésben is. Önkéntelenül is felmerülhet bennünk a gondolat, hogy a 21. századi technológia mennyire kedvére lenne a mesternek! Ha Glenn Gould valamilyen csoda folytán feltámadhatna, akkor bizonyára felettébb otthonosan érezné magát napjainkban a zenei élvezetek adta lehetőségekben, a streamek és a különböző izgalmas zenei platformok világában. És bár a nyilvános hangversenyélet nem szűnt meg létezni, mégis Glenn Gould képzeletbeli varázsgömbje láttatta vele ezeknek az elektronikus lehetőségeknek a mérhetetlen tárházát, amelynek a kiaknázása – véleményem szerint – éppen csak elkezdődött.

Gould azon ritka művész volt, akinek a játékát nagyon sok zenerajongó nem élvezhette élő hangversenyen, viszont hangfelvételein keresztül komoly rajongótáborra volt képes életben tartani. Köztudott, hogy karrierjének csúcspontján, 32 évesen fordított háttal a koncertezésnek, utolsó hangversenyét 1964. április 10-én adta, ezután már kizárólag lemezfelvételeket készített. Úgy érezte, hogy ebben a formában tudja igazán megmutatni a művészi elképzeléseit, és hozzátette, hogy a felvételei a legjobb gondolatait őrzik. Érdekes, hogy amíg a művészek többsége magasztalta az élő koncert közösségi élményét és a hangfelvételek megjelenésével még inkább koncertpárti lett (gondolva például Yehudi Menuhinra), addig Gould fészengett a hangversenyterem világától, és számára a stúdió adta meg azt az inspiráló közeget, amelyben tisztán a zenéről alkotott elképzeléseit tudta megmutatni, minden külső tényező befolyása nélkül. Másképp fogalmazva: csak a zenével szeretett volna mély kapcsolatban lenni, minden más pedig frusztrálta. Gould szerint a koncerten alkalmazkodni kell rengeteg bosszantó körülményhez – ismervé kényes alkatát, ez az ő esetében igencsak extrém méreteket öltött –, amelyek komoly, a zeneiséget befolyásoló tényezővel bírnak (pl. a tempóválasztás kérdése az adott akusztikai körülmények között, vagy például az a dilemma, hogy kinek is feleljen meg

a dinamika választása: az első sorban helyet foglaló hallgatónak vagy a leghátsó sorban ülőnek?). A koncertezés Gould számára macera volt, és sokkal inkább vélte a hangversenytermet küzdőtérnek, mint felhőtlen közösségi élmények helyszínének. Sokan úgy értékelik, hogy a kényeskedő és antiszociális hajlamú zongorista csupán alibit keresett magának és menekült a magányos stúdió világába, ugyanakkor – ezért vagy nem ezért – a hangfelvételben rejlő művészi attitűd víziója elvitathatatlan érdeme.

A hangfelvétel, mint önálló művészet *A hangfelvétel kilátásai* című írásában bontakozik ki a legmélyebb részleteiben.

„*Briliáns és provokatív zongoraművész*” írása következik – vezeti fel a szerkesztő az írást a *High Fidelity Magazine* 1966 áprilisi számában, kiemelve a szerzőtől származó idézet-széljegyzetek jelentőségét. Az írás a nyilvános hangversenyélet eltűnésének jóslatával kezdődik, reflektálva a sok vitára, amit kiváltott. Gould az írás széljegyzeteiben mintegy külön virtuális vitafórumot indított a témában véleményt nyilvánító zeneszerzők, művészek, a lemeziparban dolgozó producerek vagy éppen egy tömegkommunikációval foglalkozó szociológus között. A tőlük származó idézeteket egyértelműen az élő hangversenyek mellett érvelők uralják, de azért akadnak Goulddal egyetértő vélemények is.

A zeneszerző-professzor, Milton Babbitt következő gondolata is helyet kap: *„Nem hiszem, hogy az emberek tényleg előnyben részesítenék a hangversenyterem intellektuálisan, szociálisan, fizikailag próbára tevő körülményeit, melyek között nem lehet újra hallani valamit, amiről lemaradtak, ha otthon, a legkényelmesebb és legösztönzőbb körülmények között is ülhetnek, és úgy hallhatják a zenét, ahogy hallani szeretnék. Nem tudom elképzelni, mi történne az irodalommal, ha az emberek kénytelenek lennének összegyűlni egy kényelmetlen teremben, és egy képernyőre kivetítve regényt kellene olvasniuk”* Egy másik széljegyzet szerint (amely John Culshawtól, a Decca/London lemez cég komolyzenei producerétől származik) a hangfelvétel során sokkal inkább ösztönözhető egy művész a merészebb, intenzívebb előadásra, mint a hangversenyteremben. Ugyanakkor szerepelnek olyan vélemények is, amelyek éppen a hangversenyek mellett érvelnek a hangfelvételekkel szemben. Aaron Copland például sosem lenne képes megbékélni azzal, hogy a hangfelvételen mindig ugyanazokat a hangokat és árnyalatokat hallja, így még a saját zenéjét sem tudná elfogadni.

Visszatérve Gould írásához, a sok helyen nehezen követhető és értelmezhető gondolatmenetek egyébként jól struktúráltak. Külön fejezetben foglalkozik például a „nagyszerű” vágással, akusztikai kérdésekkel, azzal a kiaknázatlan reper-toárral, ami a hangfelvételek segítségével ismét életre kel, a zeneszerző-előadókkal, a zene szerepével az elektronikus korban és még sok egyébvel. Az írás egyaránt foglalkozik a hangfelvételkészítés technikai oldalával és annak esztétikai-művészi lehetőségeivel. Gould számára a

A fiatal Glenn Gould portréja – Arjan van Gent festménye. Forrás: DVMajör.tv

és a hangszereket közvetlenül, nem az akusztika által befolyásolt módon halljuk; olyan közelről, ahogy a hangversenyen azokat sosem tapasztaljuk. Szintén paradigmaváltást hozott a hatalmas zengő térhatás eltűnése a felvételeken, ami az akusztikai fenséggel párosult zenei élményeket volt hivatott leutánozni (Gould szerint két generációval előtte zajlott le ez a változás), és a „hangfelvételekkel való intimebb tapasztalatunk azóta közvetlen és páratlan akusztikát javasolt, olyat, amilyennel otthonainkban köznapibb módon tudunk együtt élni”. A gondolatmenetet azzal folytatja Gould, hogy a II. világháború után kialakított hangversenyertermek (Philharmonic Hall, Royal Festival Hall) nemes egyszerűséggel eltulajdonították a stúdió jellegzetességeit, és nem véletlenül működnek stúdióként is, amennyiben nincsen közönség és a mikrofonokat közel helyezik el az előadókhoz. A jól elhelyezett mikrofonrendszer lehetőséget ad arra, hogy az analitikus jelleg miatt

„felvételkedzés olyan elvekkel kapcsolatos, melyeken keresztül a múlt újraértékelődik”, ugyanakkor általa új távlatok is nyílnak a jövőben az előadói hagyományok, előadói gyakorlatok, repertoáranyag, zenehallgatási szokások vagy a zeneszerzés terén. A kiinduló kérdés pedig az, hogy mit tud nyújtani a hangfelvétel az élő hangversennyel szemben? A kérdés megválaszolásához azt szükséges leszögezni, hogy a hangfelvételek azon törekvése, hogy egy élő hangverseny illúzióját keltsék, teljesen téves, és hiába volt sokáig cél ez a hanglemeziparban, ma már nem kérdés (és Gould idejében sem volt az), hogy ez egyelőre nem reális. (Vajon az lesz valaha is?) Így nem azt kell megvizsgálni, hogy a hangfelvétel mennyire tudja reprodukálni az élő hangverseny történéseit, hanem azt, hogy mi az a terület, ahol a hangfelvétel előnyt élvez az élő előadással szemben. És ez a megannyi előny az, aminek okán Gouldnál összességében megkérdőjelezhetetlen határozottsággal billen át a mérleg nyelve a hangversenyek világáról a hangfelvételek világára.

S hogy melyek ezek az előnyök? „Ha leltárt állíthatnánk össze a nemzedékünkre leginkább jellemző zenei elfogultságokról, felfedeznénk, hogy (...) majdnem minden tétel közvetlenül a hangfelvétel hatásának tulajdonítható”. Ilyen például az analitikus tisztaság igénye (értsünk ezalatt részletező és szólamtisza hangképet), a közvetlenség és a taktilis közelség, ami pedig azt jelenti, hogy a zenei hangokat

például „kiaknázza a versenymű párbeszédében benne lévő pszichológiai körülményeket, amelyek magának a szólóhangszernek a képességeiben esetleg nincsenek benne.” Mély igazság van abban a megállapításában is, hogy a hangfelvétel során lehetőség nyílik olyan ideális arányokat, egyensúlyokat, hangzásokat teremteni, amelyeket élő hangversenyen képtelenség lenne. Példaként említi Frank Martin két zenekarra írt *Petite symphonie concertante*-jének Fricsay Ferenc által vezényelt felvételét, és annak különösen szép arányát a vonósok, hárfa, csembaló és zongora terén, ami után egy élő hangverseny csakis csalódást tud okozni. Ahogy Gould sajátos fanyar humorával megfogalmazta: a stúdióban egyszerű elérni olyan előadói elképzeléseket, amelyeket a korábbi generációk „pálcával hadonászóinak” csupán „operai körgallérban és hisztérikus rohamokkal” sikerült.

Gould írása egy igen érdekes példát említ arra, hogy a hangfelvétel milyen módon képes visszahatni az előadói és zeneszerzői elképzelésekre. „Az *angol Records and Recordings* című magazin legutóbb azzal kapcsolatban idézte Claudio Arraut, hogy nem járult hozzá élő adásokon készült lemezeinek közzétételéhez, mivel véleménye szerint a nyilvános előadásokon ülő közönség az előadót olyan taktikákra serkenti, melyek a koncertszituáció akusztikai és pszichológiai követelményeit beteljesítik, de zavaróak és az architektúra ellen hatnak a többszöri lejátszás során.”

Ebből az esetből látszik, hogy *„tetszik, nem tetszik, a hangfelvétel örökre megváltoztatja fogalmainkat arról, hogy a zene előadásában mi a helyénvaló.”* Mélyen elgondolkodtató felismerés! Vajon mennyire köztudott manapság, hogy teljesen más előadói szemléletmód való a hangversenyterembe, mint a hanglemezre? A hangfelvétel a zeneszerzői módszerekre gyakorolt hatását pedig Schönberg esetével példázza, aki a következőket mondta: *„a rádióadásban a hangi entitásoknak egy kis része elegendő az összes zenei gondolat kifejezésére; a gramofon és a különböző gépi hangszerek olyan tiszta hangzásokat fejlesztenek ki, hogy képesek leszünk sokkal kevesebb hangszerre komponált darabokat írni rájuk. (...) Schönberg saját stílusának fejlődése a médiumnak és horderejének megértését mutatja, és nehéz úgy gondolni bizonyos műveire (pl. op. 24-es Szerenád, op. 29-es Szeptett) hogy ne vegyük észre, mennyire a gyorsan reagáló mikrofon boncolására van szánva káprázatosan különnc hangszerösszeállításuk.”* Akár jóváhagyjuk ezeket a hatásokat, akár elutasítjuk – folytatja Gould –, mélyrehatóan befolyásolják a zeneszerzői elképzeléseket.

Eddig az előadói szempontok és a hangfelvételek nyújtotta lehetőségek szemszögéből vizsgálta Gould a kérdést, azonban nem hiányozhat a befogadói oldal, az a – Gould által „új típusúnak” nevezett – hallgató sem, *„aki sokkal inkább részt vesz a zenei tapasztalásban. Ennek a huszadik század közepi jelenségnek a megjelenése a lemezipar legnagyobb teljesítménye. Ez a hallgató többé nem passzívan elemző; társ, akinek ízlése, preferenciái és hajlandóságai felszínesen már most átalakítják azokat az élményeket, amelyekre odafigyel, és akinek teljesebb részvétele a zene-művészet jövőjét kiszolgálja.”* Gould abból a következtetésből indul ki, hogy a hallgató – a számos hangfelvétel elérhetőségének okán – már a választásával is elemez, értelmez, hiszen régebben mindösszesen annyit dönthetett el, hogy a rádiót kikapcsolja vagy bekapcsolja. De az egyre bővülő kínálat döntéseket kíván meg, majd értékítéleteket a különböző lehetőségek felett, és ez a folyamat majd abban fog kicsúcsosodni, hogy *„a hallgató végső soron a saját zeneszerzőjévé válhat.”*

Hogy is kell ezt érteni? Glenn Gould elméleti szinten eljátszik a gondolattal, hogy mi történne, ha a hallgató is gyakorolhatná otthon a vágás technikáját, és eljuthatna odáig, hogy például különböző előadások felvételeiből összeállíthatná a számára ideális változatot. Nos, akkoriban erre csak korlátozottan volt lehetőség, sok technikai akadályt kellett megoldani, viszont manapság már bevett szokásnak mondható az otthoni vágás – de vajon hány zenebarát hallgató teszi azt meg, hogy például Beethoven *V. szimfóniájának* első tételét azokból a felvételekből vágja össze, amelyek számára kedvesek? Gould éppen ezt hozza fel példaként, hogy a művet mennyire szereti Bruno Walter és Klemperer előadásában is, és micsoda művészi perspektíva lehetne a zenei értelmezésben az, ha a hallgató a tétel egyes részeit

ebből, más részeit pedig abból választja ki és vágja össze egyetlen ideális előadássá. Gould idejében a szalagos vágás nem minden esetben adott alkalmat a művészi kivitelezésre, viszont a digitális világban ez már tényleg csak pár jól irányzott kattintás kérdése. Az viszont meglepő, hogy Gould ezt maga – még ha nem is ugyanilyen formában, de – megtette: nem egyszer vágott össze olyan részeket, amelyeket különböző helyszíneken vett fel különböző időkben, vagy választotta két teljesen más zenei felfogású és karakterű interpretációjának összevágását. Szintén a merészség jegyében szövögetett olyan terveket (amelyek az 1982-ben bekövetkezett halála miatt sajnos már nem valósulhattak meg), miszerint például egy John Klibonoff zongorista által játszott Beethoven-zongoraverseny felvételéből kivágná a zongoraszólamot, és saját játékával helyettesítené, vagy éppen ellenkező módon, a saját játékát rögzítve a zenekar ezt kísérte volna élőben.

A kísérletező szellemiségű vágási ötletek és kivitelezések egyedülállóak voltak akkoriban, és sokan kérdőjelezték meg már magát a vágás létjogosultságát is, mondván megsérti a mű egységét és zenei folyamatait. Gould ezt az érvet lezser módon lesöpörte, mert szerinte egyrészt ilyen nem is létezik, és jobb esetben is a koncertező művészek csak gondolják, hogy birtokolják ezeket. Másrészt *„a felvétel utáni végiggondolás lehetőségével élve viszont nagyon gyakran felülmúlhatjuk azokat a korlátokat, melyekkel az előadás megterheli a képzeletet.”* Gould számára az alkotói szabadság netovábbja az, hogy a felvétel után van lehetőség átgondolni, mérlegelni és tisztán zenei szempontok alapján dönteni a mű végleges formáját illetően. *„Amikor az előadó hasznát veszi az előadás utáni vágási döntésnek, szerepe nincs többé beskatulyázva. A tökéletes keresésében félreteresi a szakmájában megbúvó kockázatokat és kompromiszsumokat.”* Gould szerint nem a technikai kivitelezés a lényeg, hanem maga a tisztán zenei gondolat, ami felül tud emelkedni minden más szemponton, így *„a meggyőződés léte számít, nem pedig azok az eszközök, amelyek segítségével ez létrejön.”*

Gould gondolkodásában tehát az élő hangverseny kontra hangfelvételt készítés csatáját toronymagasan nyerte az utóbbi, és kétség sem férhet ahhoz, hogy hanglemez-készítő szólistaként nem akadt párja az elmúlt hatvan évben. Sok zenerajongót persze kiburít a felvételeken hallható (időnként majdhogynem ordító), jellegzetes gouldi dünyögés, aztán vannak, akik minden pénzt megadnak a dúdolásért. De hogy hogyan is érvényesül manapság Gould igaza, és miért érdemes ismerni a „van Meegeren”-szindrómát, az a következő cikkünkben kiderül.

A Gramofon hangkultúrával és akusztikával foglalkozó cikkeinek szakmai partnere az Allegro Audio.

Ernest Ansermet. Forrás: Decca Classics

 Mesterházi Gábor

Apropó nélkül: Ernest Ansermet

Ha valakinek kellően sok lemeze van, egy idő után rájön: nem kell feltétlenül újakat vásárolnia ahhoz, hogy új felfedezéseket tegyen, bőven adódik lehetőség az újrafelfedezésre. Ernest Ansermet hátramaradt életműve hatalmas, szinte beláthatatlan. Elég sokáig élt ahhoz, hogy ma is élvezhető minőségű felvételeinek tömege maradjon fenn vele, talán emiatt nem felejtette el őt az utókor. De vajon elég jól ismerjük?

Ernest Alexandre Ansermet 1883. november 11-én született Vevey-ben. Apja matematikus, mindkét szülője amatőr zenész volt. Ernest fiatalon hegedűn, klarinéton és más fúvós hangszereken tanult. A Sorbonne-ra és a Lausanne-i Egyetemre járt matematikus szakra, utóbbi egyetemen tanított is (1906 és 1911 között, majd 1914/15-ben). További párizsi matematika-stúdiói között Genfben, illetve Genfben, vezénylést pedig Nikisch-nél, Weingartner-nél, Mottl-nál és Furtwängler-nél, Münchenben és Berlinben (1909–1911). 1910-ben a Montreux-i Kursaal zenekarának élén debütál karmesterként, a zenekar vezető karmestere 1911-ben. 1913-tól Genfben dirigál, ahol 1915-ben kinevezik a helyi szimfonikus zenekar élére.

Ekkor kerül kapcsolatba – Charles Ferdinand Ramuz, svájci író és költő révén, akivel a Les Cahiers vaudois-ban dolgozott együtt – Igor Stravinskyval, aki ekkoriban Clarensben él, és akivel jó barátokká válnak. Ő ajánlja be Gyagilevnél, aminek köszönhetően hamarosan kinevezik a Ballets Russes karmesterévé. Evvel párhuzamosan Buenos Airesben is zenekart vezet, a következő tíz évben a telet Genfben, a nyarat Argentínában tölti, a Ballets Russes tehát a harmadik társulat, melyet vezényel, 1916-ban például az egyesült államokbeli turnén is, ahol 105 nap alatt 105 koncertet ad – ekkor készülnek első felvételei. 1918-ban Genfben megalapítja a Suisse Romande Zenekarát, melyet ötven évig, 1968-ig vezet – e zenekarral forr egybe Ansermet neve karrierje nagyobb részében.

1922-ben Ansermet részt vesz az Európai Nemzetközi Kortárszenei Társaság alapításában (Alban Berggel és Anton Webernnel), noha a második bécsi iskolát egész életében és 1961-ben megjelent elméleti munkájában ellenezte. Ezt az ellenérzését (egy elég kevésbé visszafogott kirohanásban) etikai oldalról is alátámasztotta (ennek a lényege: a második bécsi iskola a múlt megtagadására épült, de aztán maga vált mércévé, melyet kevésbé tehetségesek vakon követtek – és ez csak arra volt jó, hogy a világban a hülyeség és ostobaság terjedjen, és „a hülyeség még számomra is az egyetlen, amit e világban gyűlölni kell, mert a gonosz forrásának tartom”).

A két háború közt Ansermet Európában és Amerika minden táján turnézik, s eredményesen igyekszik zenekarának biztos megélhetést teremteni a svájci rádió-állomásoknál, aminek köszönhetően a Suisse Romande nemcsak létszámában, de repertoárjában is bővül. Francia-Svájc zenei felvirágoztatását mindennél fontosabbnak tartja, ennek érdekében számos csábító állásajánlatot utasít vissza. E „népművelői” munka fontos része, hogy 1937-ben megalapítja a Luzerni Fesztivált (a következő évben sikerül Toscaninit vendégül látni; 1939-ben pedig Busch és Bruno Walter is meghívást kap).

Ansermet számára a máig ható világhírt a Deccával 1946-ban megkötött szerződés hozza meg. Igaz, eleinte a híresebb, felkapottabb „helyi” zenekarokkal jár stúdióba (Londoni Szimfonikusok és Filharmonikusok, Párizsi Conservatoire Zenekara), de aztán túlnyomó többségben saját együttesével rögzíti felvételeit. 1951-ben huszonegy koncertet ad a Bostoni Szimfonikusokkal, Charles Munch helyett beugorva – a kritika az ő előadásait jobbnak ítélte meg, mint a kor szupersztárját, Toscaninit.

Eleinte elsősorban a kortársait vagy majdnem-kortársait (Debussytól Frank Martinig – a felvett művek jelentős részét annak idején maga mutatta be), illetve az orosz 19. század nagy és kevésbé ismert szerzőit, műveit veszi lemezre. Élete és karrierje utolsó fejezetében áll módjában rögzíteni a klasszikus repertoár egy részét Haydntól Brahmsig, Berlioztól Franckig és Saint-Saënsig.

Ansermet a nagy betanítók közé tartozott. Szilárd meggyőződése szerint a zenekar minőségét és gondolkodásmódját a vezető karmester határozza meg, a vendégkarmesternek kevesebb a lehetősége. Precízen és jól követhetően vezényelt, emellett egyáltalán nem volt purista: a karmester szerepét jóval többnek látta, mint hogy pusztán közvetítse a kottát, híres mondása szerint „a zene nem akusztikus jelenség, hanem valami, ami az akusztikus jelenségen belül van”. Emiatt szerinte egy zeneműnek több egyformán érvényes előadása is létezhet – ebben egykori mesterével Wilhelm Furtwänglerrel vall hasonló nézetet.

Ansermet nevéhez számos mű bemutatója kapcsolódik. 1917-ben Satie *Parade*-ját, 1918-ban Stravinsky *A katona*

A Ballets Russes

A világ talán leghíresebb modern balettegyüttese 1909–1929 közt működött, és neve ellenére sose lépett fel Oroszországban. Párizsban alakult, vándortársulatként Európát és Amerikát táncolta körbe. Leghíresebb impresszáriója Szergej Gyagilev volt, aki 1906-ban emigrált Szentpétervárról Párizsba. Olyan táncosok voltak a társulat tagjai, mint Nizsinszkij, Anna Pavlova, Ida Rubinstein, Mihail Mordkin, Tamara Karsavina. A Ballets Russes sikere azonban nem szimplán a táncosoknak, a koreográfiának vagy a zenének köszönhető, hanem ezek – és a jelmezek – együttesének, vagyis ösztömvészet volt ez a javából. A kissé talán poros klasszikus balett után a műfajt a Ballets Russes a legmodernebb, legmerészebb ízlés (és divat) magaslataiba emelte: ma már nehéz elképzelni, de Stravinsky pusztán a zenéjével épp úgy nehezebben futott volna be, mint épp Ansermet, pusztán karmesterként. A kosztümöket, díszleteket többek közt Mihail Larionov, Léon Bakst, Pablo Picasso, Henri Matisse, Alexandre Benois és Natalia Goncsarova készítette – sokunk kedvence Tage Danielsson konzseniális filmje, a *Picasso kalandjai*, melynek karikatúrisztikus tisztelgése sok mindent átad ebből az ösztömvészetből.

történetét, 1920-ban *A csalogány dalát* és a *Pulcinellát*, 1923-ban pedig a *Renard*-t és a *Menyegzőt* mutatta be. 1919-ben Falla *Háromszögletű kalapját*, 1923-ban Prokofjev *Chout*-ját, 1929-ben pedig Stravinsky *Capriccióját* vezényelte először, utóbbiból lemezfelvétel is készült. 1946-ban mutatta be Britten *Lucretia meggyalázása* című operáját, két év múlva pedig ismét egy Stravinsky-mű, a *Mise* következett, a milánói Scalában. Ansermet nagy rajongója volt a svájci szerzőnek, Frank Martinnek, akinek 1956-ban mutatta be *A vihar* című operáját a Bécsi Operában, illetve 1959-ben *Mystère de la Nativité* című művét Genfben.

Ansermet Magyarországon is többször járt. Rácz Aladár cimbalomművészetét még az 1910-es években, Genfben fedezte fel (Stravinskyval). Nem ő, hanem Arató István cimbalmozik a *Renard* korábbi (1955-ös, érzésem szerint jobban énekelt) előadásán. 1938-ban Budapesten Bartók *Szonátáját* mutatta be a szerző és Pásztory Ditta zongorázásával (nem világos, itt mi volt Ansermet szerepe, hiszen a zenekari verzió későbbi, 1942-es), és járt itt 1940-ben, illetve 1961-ben is.

Utolsó felvételét Londonban készítette: Stravinsky *Tűzmadárjának* ki tudja, hányadik (a Deccánál egyébként a negyedik) előadásán az Új Philharmonia Zenekar játszott. 1969. február 20-án, Genfben halt meg. 85 éves volt.

***

Ansermet hagyatékáról nehéz átfogóan írni: egyszerűen nagyképűség és felszínesség volna. Noha rengeteg felvételét ismerem, az egész életműnek ez csak a töredéke. Nyilvánvalóan vannak azok a szegmensek, ahol Ansermet megke-

rülhetetlen. Már annak idején (1954–65 közt) is sorozatnak szánták azokat a Stravinsky-felvételeket, melyeket pár éve 8 CD-n újra közreadott a kiadó. Ennek első darabja volt az a *Tűzmadár*, mely a Decca egyik legelső, sztereóban ki is adott lemeze volt. Stravinskyval kapcsolatban fontos tudni, hogy Ansermet nem dőlt be a szerző jogdíj-bizniszből kifolyólagos átírási és szvitesítési mániájának, tehát mindig ugyanazt az (eredeti) verziót játszotta valamennyi műből. Ez a kb. tízórányi Stravinsky tényleg alap: értő előadások, nagyszerű zenekarral, ma is tökéletesen élvezhető hangminőségben. Az 1947-es felvételekkel tudok párat összehasonlítani – azok se gyengébbek, de biztosan nem szólnak ilyen szépen. Az 1946-os *Petruska* egyébként (nem számítva egy 1929-es Händel op. 6-sorozatot) Ansermet első Decca-felvétele – tehát „ér” Stravinskyval kezdeni. És emellett nem árt elfelejteni, hogy 1947-ben egy *Prágai szimfóniát*, 1948-ban pedig egy *Exultate, jubilatét* is rögzítettek Londonban, igaz, utóbbi a CD-korszakig kiadatlan maradt – vagyis nem igaz, hogy az ősz mester csak az utolsó években jutott hozzá a klasszikusokhoz.)

Nem készítettem statisztikát, de az a benyomásom, hogy mennyiségre Stravinsky után Debussy következik. Itt is több felvételt hasonlíthatunk össze különböző korszakokból, mégis érzékelhetően ugyanaz a felfogás: ritmikus, logikus, építkező, átgondolt, fegyelmezett, mégis inspirált előadások. Nekem a „kisebb” művek a kedvenceim, mint például a *Kis szvit* vagy a *Játékdoboz*, de persze ha (az erősen húzott) *Pelléas és Mélisande* szólal meg, arról se mondhatunk semmi elmarasztalót, túl a csonkaságán. És vegyük ehhez a széles repertoárt, ahol a *Szent Sebestyén vértanúsága* vagy a *Jeux* sem vész a feledés homályába. Ravelnél hasonló a helyzet – teljesen etalon-értékű előadások ezek hatvan-hetven év távlatából is.

Vannak a korábbi franciák, kicsik és nagyok: Franck, Fauré csodás miniatűrjei vagy Chabrier szellemes szösszenetei: itt Ansermet a humort vagy épp az idillt teremti meg, a hangulatot ragadja meg ködösítés nélkül. A humor pedig összefügg a színekkel, ahogy a zenekar játszik – szokás szidni a Suisse Romande Zenekarát, hogy elmaradna a Londoniaktól... e felvételek hallatán előítéletnek tűnik minden elmarasztalás.

Ez a miniatúra-érzés jól jön olyan szerzőknél, mint Dukas vagy az orosz Ljadov, aki Ansermet előadásában méltatlanul elfeledettnek tűnik. A humorérzék pedig jól jön Satie-nál vagy pláne Fallánál – ne feledjük, őt is Ansermet (és a Ballets Russes) vitte sikerre. És hogy szólnak mondjuk Borogyin *Polovec táncai!* Meg persze a nagyok: például Saint-Saëns *Orgonaszimfóniája*, végre izgalmasan és logikusan, vagy Chausson *B-dúr szimfóniája*. Az oroszok persze külön fejezet. Mindenekelőtt Csajkovszkij balettjei, hogy ne csak a moderneikkel foglalkozzunk. Vagy a nagyszerű *Seherezáde* Rimszkij-Korszakovtól, egy 1947-ből, egy pedig

a sztereó korszakból. Vagy a lakatlan szigetre vihető *Kiállítás képei* (1947). Nem akarom felsorolni a repertoárt, de tény: orosz és francia zenében nem lehet mellényúlani Ansermet vezényletével. És itt is igaz: sokkal szélesebb a repertoár a sztenderdnél!

Számomra nagyon is izgalmas az „másik” Ansermet, aki klasszikusokat vezényel. Schumann *2. szimfóniájában* is példa értékű az építkezés, mindvégig, leszámítva a kódát, melynek lassítása számomra már a nehezen tolerálható kategóriájába esik – sebj, ott van a *Karnevál* (Glazunov és mások hangszerelésében, nyilván balettcéltra), finom és érzékeny. Vagy a *Bevezetés és allegro* kürtre (micsoda kürtszóló, a Suisse Romande szólamvezetőjével, Edmond Leloirral: szinte jobb, mint Dennis Brain!).

Ezen a lemezen hallható még a legklasszabb Haydn *Trombitaverseny* (Paolo Longinotti remek szólójával) és egy igencsak szép Mozart *D-dúr fuvolaverseny*, André Pepinnel, aki a csodás *h-moll szvitben* is fúj. Ők Ansermet szólamvezetői a Suisse Romande-ban – nem értem, miért fanyalognak egyesek e zenekartól. Bachtól pompás a *31-es kantáta* bevezetője, illetve a *D-dúr szvit* is, és ha nem is kiemelkedő, de értő előadás az a pár kantáta is, melyet Ansermet felvett (ezek részint az utolsó felvételei közé tartoznak, 1968 őszéről).

Ha Mozart, akkor ajánlom a *361-es Szerenád*ot, igaz, egy picit néha szétintonálnak a fúvósok (emiatt nem szeretem Brahms Haydn-variációinak indulását Ansermet felvételén), de az előadás egésze nagyon mély, árnyalt és színes. A Mozart-szimfóniák is jók, ha nem is kiemelkedőek. Nagyon szép viszont az *537-es zongoraverseny* koncertfelvétele, Casadesus szólójával. Haydn külön fejezet. A „párizsi” szimfóniák (1962-es stúdiófelvételek) a jelentős előadások közé tartoznak, és egy-egy szimfóniát (például a 22-est, a 90-est és a 95-öst) többször is előadta. Ansermet esetében akkora a korpusz, hogy meg se kísérek minden felvételével foglalkozni, a koncertek csak ritkán férnek bele ebbe a dolgozatba. A „kis” *22-es szimfóniára* is ugyanaz jellemző, mint a „nagyokra”: hogy építkezik, hogy előttünk alakul ki a mű struktúrája.

És hát itt van Beethoven – másoknál vele kezdenénk, róla ítélnénk meg, milyen karmester az, aki őt vezényli. Ansermetnél viszont Beethoven a „melleleg” – na nem hozzáállásra, pláne nem minőségre. Erőtlen, ragyogóan szóló, világos, árnyalt és logikus előadások – de cseppet sem unalmasak. A *Negyedik* például egyáltalán nem esik a vidámság tévedésébe, a *Kilencedik* pedig betekintést nyújt, mennyire jó oratórium-karmester volt Ansermet – még ha nem is erről híres. Liszt is a gyakran játszott nem kortársak közé tartozott. A leghíresebb a Dinu Lipattival rögzített *Esz-dúr zongoraverseny* (1947), melyet elsősorban Lipatti miatt szoktak emlegetni, akinek alig maradt fenn

Ansermet és Boulez

Nem nehéz Ansermet kései utódát Pierre Boulezben megtalálni: ő is matematikus, ő is zeneszerző (na jó, Boulez igazán jelentős, szemben Ansermet-vel). Boulez – különösen a fiatal, akit még többre értékelek, mint az idős karmestert – röntgenschemmel közelít a partitúrához, elvileg tehát lehetne puristább, mint Ansermet. Az eredmény mégis hasonló: a logikusan gondolkodó, a zene felépítését értő, de nem azt hangsúlyozó hozzáállás. Boulez szétszed és összerak, Ansermet talán kevésbé bont elemekre, mégis mindkettejüknél ott áll a darab „megfejtve”, talán jobban, mint bárki másnál. A modern műveknél ez az aha-érzés az, melynek kapcsán el tudom képzelni, az ősbemutatókon mekkora szolgálatot tettek kortársaiknak és a kortárs zenének. Közös ezen túl az is, hogy mindkettejüknél hajlamosak vagyunk a repertoárt a 20. századra redukálni. Hallgassunk bármelyikükkel Berliozt vagy akár Händelt – nem fogunk csalódní.

felvétele, pláne zongoraverseny szólójaként. És szép, gyönyörű előadás ez! Ám ehhez a műhöz végképp kell karmester. És Ansermet alkalmazkodik a szólójához (vagy az ihletett pillanathoz?): hallgassuk meg a szépséges Lipatti-előadás után Michelangeli koncertjét 1939-ből – azt hiszem, minden idők legfüstölgőbb *Esz-dúr zongoraversenyét*. A kóda tempója alighanem Guinness-rekorder. Remek, felvillanyzó, miközben a második tétel teressége szintúgy példaértékű. Ez se menne Ansermet nélkül.

A francia késő romantika és impresszionizmus kapcsán már említett miniatűrök a klasszikus repertoárban is fontos szerepet kapnak, és igen magas színvonalon szólalnak meg, mutatva: Ansermet-nek nemcsak a nagyformához, hanem ehhez is különleges érzéke van. Legyen szó egy Beethoven-, Weber-, Berlioz-nyitányról vagy akár Wagner-részletről.

Végül szóljunk Bartókról is. A *Concerto* 1956-os felvétele meglepően jó; egyértelműen a legértőbb „külföldi” előadások közé tartozik, és van egy jó kis *Román népi táncok* is. Adjuk ehhez az Anda Gézával előadott, hibátlan *3. zongoraversenyt* is: kár, hogy Bartók nem kapott nagyobb teret Ansermet repertoárján.

Tisztában vagyok vele, hogy amiről írok, az Ansermet életművének csak egy kis szelete, ráadásul még az én ízlésem sem tükrözi, hogy mit ismerek vele, sokkal inkább szerencse kérdése. Az azonban biztos, hogy ő azon kevesek közé tartozik, akiktől még fogok lemezt vásárolni, ha szembe jön valami, ami nincs meg.

Aldo Protti. Forrás: Lindner András archívuma

 Lindner András

Aldo Protti, a Verdi-specialista

Elsősorban Verdi nagy bariton-szerepeiben tündökölt a kritikusok által a legendás Tito Gobbihoz mért Aldo Protti, akit az 1960-as években a magyar közönség is gyorsan a szívébe fogadott – köszönhetően mindenekelőtt mesteri színészi alakításainak. Többen verhetetlennek mondták legkedvesebb, egyben legtöbbet is énekelt szerepében Rigolettóként, akit karrierje során összesen 425 alkalommal formált meg a színpadon.

Gobbihoz hasonlóan Protti is büszke volt színészi képességeire. Elsősorban nem is a hangjának szépségével hódított, mert az egyesek szerint talán ércesebb volt a kelleténél. Igaz, más tudorok éppen azt dicsérték, hogy vérbeli energia-nagyágyú volt sztentori baritonjával. Képes volt bármilyen zenekari vagy kórus fortissimót is túlénekelni. A bécsi Staatsoperben lépett fel a legtöbbször, Herbert von Karajan uralkodása idején állandó vendégénekesnek is megválasztották. 1957-ben debütált ott, és Amonasróként bővülte el a bécsi publikumot; ráadásul akkor lépett fel először ebben a legendás operai szentélyben Franco Corelli (Radames) és Antonietta Stella (Aida) is. Miután onnan csak egy ugrás a két pesti operajátszó hely, Protti többször is összekötötte a két fővárost, mert kedvelte és tisztelte a pesti publikumot.

Nemcsak az Erkelben és az Operaházban, hanem 1967, illetve 1968 nyarán szabadtéren, a Margitszigeten is hallhatuk *A végzet hatalmában*, illetve a *Bajazzók* Toniójaként. Az Andrassy úti házban pedig 1967 novemberének utolsó napján a *Rigoletto* címszerepében mutatkozott be, Bartha Alfonz és László Margit partnereként. Protti igazolta világhírnevét, hihetetlen átéléssel varázsolta elének a bosszúra éhes púpos tragédiáját. Egy évvel később is magára öltötte Pesten ezt az apa-jelmezt, de akkor Gildaként Ágai Karola szerepelt mellette, és az ugyancsak nagy sikerű előadásra már az Erkelben került sor. Ugyanott láthattuk még két másik Verdi-darabban: előbb *Az álarcosbál* Renatójaként, majd a *Nabucco* címszerepében. Mindkettőben jól helyt állt Déry Gabriella, és a tőle megszokott magas színvonalon énekelte Riccardo szólamát Simándy József is. Egy korabeli kritika az ominózus Nabucco-előadásról kiemelte, hogy „Protti mint egy ókori Napóleon jelent meg az I. felvonásban, aztán a hatalom néreói mámorában toppant elének és rop-pant össze tehetetlen emberronccsá, hogy végül megtisztulva és kijózanodva újból felmagasodjék. Ezen a hatalmas lélektani skálán minden felesleges külsőséges színészi manírt elkerült, csak a belső átélés meggyőző erejére támaszkodott. És természetesen: Verdire. Művészetének kulcsa, hogy mesterien tud Verdiül. Aki anyanyelveként szólaltatja meg ezt a muzsikát, az nem tévedhet el még Nabucco óriás fesztávon hullámzó alakjának megelevenítésében sem.”

A sötét hajú, zömök, roppant agilis énekes az 1950-es és 1960-as évek operavilágának meghatározó nagysága volt. Sokáig nélkülözhetetlen, első számú jelöltként tartották számon, ha az adott szerep démoni, sötét figurát kívánt. Ilyen volt Jago, Scarpia, Amonasro, Don Carlo di Vargas, Gerard, Barnaba, de tulajdonképpen Rigoletto és a *Parasztbecsület* Alfioja is. És miután Protti igazi erőssége a drámai kifejezőkészség volt, ezeket a bizzar figurákat feltűnően hitelesen keltette életre. Alfio szerepébe egy lemondás miatt szinte belecsöppent, de hamar megszerette. Egy interjúból vallott erről: „Sokan úgy vélik, hogy kurtára szabott, egysíkú, nem hálás. Nos, a *Parasztbecsület*

szövegíróinak leginkább Alfiót sikerült átvenniük Vergától, aki kiválóan megírta ezt a figurát. Máig is érvényes típust alkotott.” Protti lírai szerepeket is felvett széles repertoárjára, fellépett Germontként és Posaként is, és azt is folyamatosan bizonyította, hogy egy szuper baritonnak győznie kell a magasságokat is, mert éppen az kölcsönöz a hangnak varázssos színt.

Karrierje viszonylag későn indult. Egy márványüzemben, majd az Olasz Vasutaknál dolgozott mérnökként, és csak barátai unszolására vett énekórát. Aztán idővel a pármái konzervatóriumban képezte a hangját, és 1948-ban Pesaróban *A sevillei borbély* Figarójaként debütált az operaszínpadon. 1950-ben, harminc évesen pedig már a Scalában is bemutatkozott Amonasro szerepében. Innentől felgyorsult minden, előbb „végigtarolta” Itália operaházait, majd hívták Párizsba, Spanyolországba és Dél-Amerikába is. Alakításainak híre ez idő tájt elérte a nagy német és svájci operákat, Bécsset és Pestet is. Az 1950-es években több operát is lemezzre énekel, ezekben legtöbbször a daliás hőstenor, Mario del Monaco volt a partnere. Az *Aida* és a *Rigoletto* mellett két *Otello*-felvétel is készült vele – az 1961-es Karajan vezényletével. A szakma azonban az *Aidát* (1952) tartja etalonnak, Renata Tebaldival a címszerepben. Megmártózott ritkán játszott operákban is: Schumann *Genovéva* című darabjában, illetve a *Danton halálában*, amelynek zenéjét Gottfried von Einem szerezte.

Kiváló színészi képességeit még énektanulmányai előtt szülővárosában, Cremonában egy műkedvelő színjátszó körben pallérozta. Mindenféle elesett figurát, komikus alakokat játszott. Ezekből is merített utóbb immáron profiként. „Az énekesben vagy van színészi készség, vagy nincs. Vannak nagyszerű énekesek csodálatos hanggal, de úgyszólván meg sem tudnak mozdulni a színpadon.... Akiben van mozdítható, azt egy jó rendező ki tudja bontani. Ez is volna a dolga, hogy az énekesben rejtőző adottságokat felszínre hozza. A rendezők zöme sajnos fordítva dolgozik: a maga koncepcióját akarja tüzzel-vassal ráerőszakolni a művészre” – fogalmazta meg egy interjúból véleményét a nagy vihart kavaráó „rendezői színház” koncepciójáról. Majd így folytatta: „Nagynevű rendezőmnek az volt az egyik ötlete a *Traviatában*, hogy a második felvonás végén kiküldte a színpadról Alfrédot, s ott hagyott engem, hogy egymagamban énekeljem el az apa áriáját. Mondják, mit csinálhat az ember egy ilyen elképzeléssel?”

Protti pályája az 1970-es évek közepén ért véget, de a színpadtól nem vonult teljesen vissza. 1983-ban az alsó-ausztriai Neunkirchenben koncertet adott hálás osztrák közönségének. 1985-ben pedig megérkezett a késői tekintélyes elismerés is, a hatyúdál, köszönhetően az amerikai James Levine-nak, aki meginvitálta a 65 éves itáliai baritont a New York-i MET-be Rigoletto szerepére. Ily módon pótolva az addig méltatlanul elmaradt debütálást.

Fénykép a hangrögzítés hősikorból. A zenekart a híres brit komponista, Edward Elgar vezényli. Forrás: Charm (Nagy-Britannia)

 Fittler Katalin

Bariton- emlékezettől a magyar lemezkrónikáig

A Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány (JOKA) könyvújdonságai

Amikor a gyűjtőszervevény messze túlnő a hobbi keretein, készítenést ébreszt: közzétenni az információkat. És kellő invenciával rendre talál olyan tematikát, amely egyedi, hiánypótló kiadványokat eredményez.

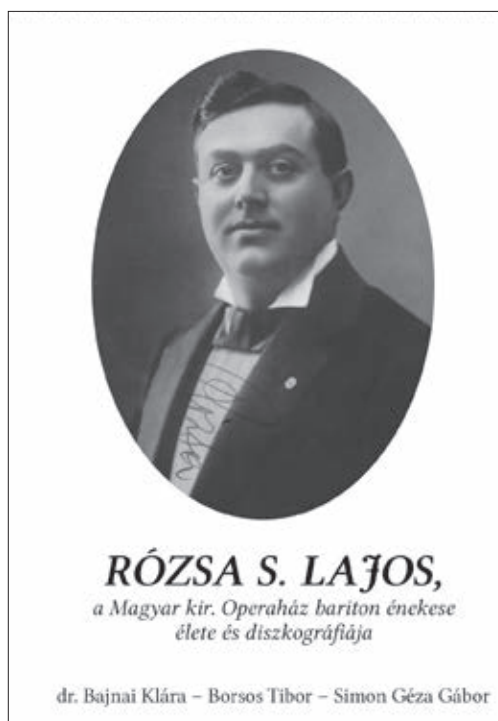
Mindehhez nélkülözhetetlen a szívós-szorgalmas munkabírás is.

A több kötetet jegyző szerzőtriász: dr. Bajnai Klára, Borsos Tibor és Simon Géza Gábor 2020-ban két könyvvel jelentkezett, amelyek közül az egyik kiváltképp számot tarthat a zenebarátok érdeklődésére: **Rózsa S. Lajos, a Magyar kir. Operaház bariton** énekese élete és diszkográfiája. Sajnos már tapintásra kiderül: nem reménykedhetünk CD-mellékletben – igaz, végigolvasva a diszkográfiát, némi mentséget találunk erre (habár a hangrestaurátorok néha szinte csodára is képesek...).

Az Előszót követően négy (különböző terjedelmű) részre tagolódik az olvasnivaló: I. Életrajz – II. Lemezcégek – III. Diszkográfia – IV. Függelék. Az életrajz: megkerülhetetlen. Annál is inkább, mivel hasonló részletező-áttekintő szakirodalom nem áll rendelkezésre. A munka felelősségteljeségét sejteti engedi már az énekes származását feltárni szándékozó fejezet kezdete: *„Nem tudjuk biztosan, hogy mikor és hol született, hol és milyen iskolákban járt, csak találgatni tudjuk, hogy kik voltak tanárai, kiktől tanult énekelni, hol és hogyan hatott rá az opera, mint műfaj, egyáltalán hogyan jutott az alig több, mint 40 éve alatt egy minden bizonnyal nehéz sorban felnövő, sokgyermekes vidéki zsidó család gyermeke a világot jelentő Metropolitan színpadára. Még születési nevét is csak valószínűsíteni tudjuk.”*

A rejtélyek kedvelői számára izgalmas a rendelkezésre álló adatok-információk szembesítése és ütköztetése, akkor is, ha ismeretükben sem kíván állást foglalni a szerző. A lapalji jegyzetek mennyisége (szám szerint 367) alapos körültekintésre vall. Egy részük az információk és idézetek forrását jelöli, a többi az említett személyekről ad alapinformációkat. Ez utóbbi tűnik a leghálátlanabb munkának, ugyanis a rendelkezésre álló, rövid terjedelmű egyszerre követel lényegre törést és konkrétumokat – ami néha kényszerű közhelyeket eredményez („széleskörű működést fejtett ki”, „sokirányú közéleti tevékenységet is kifejtett”, „számtalan lapnak a munkatársa”, stb.). Arra is akad példa, hogy érthetetlenül és indokolatlanul marad ki lényeges információ. A Fricsay Richárdról szóló (272.) jegyzet zárómondata: „Fia F. Richárd szintén karmester”. És említés nélkül marad: a másik fia is, F. Ferenc!

Az életrajz olvasásának a tempóját mérsékli, hogy állandóan lankadatlan figyelemre van szükség. „Repkednek” a dátumok, és néha könnyű elveszni a részletesen adatolt szakaszokban: melyik évben járunk? Közben néha még némi fejszámolás is beiktatható: hány éves volt ekkor Rózsa S. Lajos?! Mert a kevés magánéleti adalék szakmai életrajzba ágyazódik, miközben nem vonatkoztathatunk el a történelemtől sem... Külön „feladat” lehetett a szerző számára a szinonimák keresése, a bántóan sok szóismétlés elkerüléséért. Felsorolásoknál célszerű lett volna a táblázatszerű tagolás (például a jótékonyági szerepléseknél). Az életrajz főszövegében és az egykori újságcikk-idézetekben megannyi elgondolkoztató tény szerepel – az érdeklődő készletét érez, hogy ceruzával a kezében olvasson, és aláhúzza

a számára meglepő részleteket. Tanulságos az egyazon előadásról tájékoztató beszámolók összevetése is, amikor más-más háttér-információk birtokában más mozzanatok emelnek ki. És minél többször találkozunk a hanganyag fenntartás nélküli, elragadtató dicséretével, annál inkább sajnáljuk, hogy azt az olvasmányélmény segítségével csak elképzelhetjük.

A II. fejezet azt a 29 lemezcéget mutatja be röviden, amelyeknek a kiadásában megjelentek Rózsa S. Lajos felvételei. Előtte fontos információt kapunk: *„... Rózsa S. Lajos valamennyi felvétele – az 1921-22-es Victor lemezeken kívül – itthon, Magyarországon készült, mivel nem hagyta el az ország területét. A külföldi cégek által készítetteket az ide telepített, vagy küldött felvevőjük, hangmérnökük az ideiglenesen berendezett stúdióikban vették fel, majd a 'master'-eket a gyártás helyére, többnyire németországi gyárakba (főként Hannover), vagy a bécsi Grünbaum céghez vitték, ahonnan felcímkézve a kész lemezeket visszaküldték a magyar kereskedelem számára”*. Az Első Magyar Hanglemezgyár azzal is kifejezésre juttatta egyik legkeresettebb előadója iránti megbecsülését, hogy „Rózsa S. Lajos művészi kivitelben sokszorosított arcképével” készítetett a megszokott kerek forma helyett négyszögletes címkét (labelt) – ami annak idején újdonság- és érdekességszámba ment. A betűrendben felsorolt cégek sorában az utolsó a Zonophone – e cég 1908-as kiadású katalógusában „számos” felvétele szerepel a kedvelt baritonnak (a „számos” számszerűsítésével adósunk maradt a fejezet összeállítója).

A III., Diszkográfia fejezet a felvételi időpontok sorrendjét követi 1906 és 1913 között. Az áttekinthető táblázatban a

legtanulságosabb „olvasmány” a második oszlop, a műsor-számokkal. Magyarnóták (népies műdalok) sokasága sor-jázik (némelyik időről-időre újabb felvétellel), néhány nép-szerű operett-betétszám – és csupán a 1913-ban és 1914-ben került megörökítésére néhány nagyszerű opera-részlet (ária, dal, bordal, prolog) a tolmácsolásában.

A IV. fejezet, a Függelék nem egykönnyen megfejthető találós kérdést vet fel: a 170. oldalon látható egy kotta cím-lapja, amelyen ez olvasható: „RÓZSA S. LAJOS színművész úrnak tisztelettel ajánlva. Debreczeni nagy erdőben... EREDETI MAGYAR DAL. NEMESS ÁRPÁD szövegére. Ének-hangra zongorakísérettel szerette HETÉNYI ALBERT”.

A diszkográfiában e cím a 112. oldalon az 1906-os felvéte-lek sorában szerző megnevezése nélkül szerepel (katalógus alapján, nincs információ a kíséretéről sem), a 158. oldalon az 1911-es felvételek között a „Debreceni nagy erdőbe. Csárdás” szerzőjeként Dóczy Józsefet tüntették fel. Lehet, hogy Hetényi Albert dalából nem készült felvétel? A név-mutató tanúsága szerint Hetényi (Heidelberg) Albert több 1908-as felvételének zongorakísérője volt. Eszerint újabb kutatási terület is kínálkozik még: a Rózsa S. Lajosnak aján-lott dalkompozíciók feltérképezése...

Dr. Bajnai Klára Előszavából megtudtuk, hogy neki jutott a feladat, hogy összefogja, koordinálja a teendőket és az összeállításban a fő szerepet vállalja. Egyvalami azonban e munka során perifériára került: az, hogy egymás „első olva-sói” legyenek. A tiszteletet ébresztő adatgyűjtő munka két-ségkívül azzal jár, hogy a történeti dokumentumok nyelve-zete óhatatlanul is nyomot hagy bármennyire markáns saját stíluson is, vagyis az olvasmányosságának némiképp a rová-sára megy. Ráadásul, a friss szemmel olvasó könnyen fel-fedezi a „rejtett tautológiákat”, amikor a szerzői közlés hite-lének bizonyítására következik az a dokumentum-részlet, melyből az információ származik. Kiváltképp feltűnő, ha a mai közbeszédben idegenül csengő szavak térnek vissza az olvasmányok hatására (például: operaelőadások repríze). És a kollegiális szerzőtárs(ak)at is zavarnák a pontosítási szándékból született túlbonyolítások, mint „A részletekben való elsüllyedés elkerülése érdekében csak az említés szint-jén.” – amit bő hatsoros felsorolás követ (42. oldal).

***

Borsos Tibor – dr. Bajnai Klára – Simon Géza Gábor: ebben a sorrendben szerepelnek a különleges kiadvány szerző a **Hanglemez bélyegek** című könyv gerincén és címlapján.

Akik olyan világba születtek, ahol az interneten könnyen hozzáférhető szinte korlátlan mennyiségű zene, azok szá-mára igazi időutazás elképzelni a reprodukálható hangfel-vételek készítésének (h)őskorát. Az egyoldalas lemezekét, majd a kétoldalasokét, amelyekre különböző módon tudták

felvinni az adatokat (véséssel/karcolással, préseléssel, majd papír alapú címkéken). Amikor nem minden gramofonle-mezgyárnak volt hangfelvételi lehetősége, tehát más gyárak felvételeit adták ki, s mindinkább szükségessé vált a keres-kedelmi jogban kialakult gyakorlat és a szerzői jogi rendel-kezők összeegyeztetése, a művészek érdekképviselete.

Kulisszatitkokra derít fényt a könyv fejezeteinek rövid tájé-koztató bevezetője, rácsodálkozhatunk a különböző „jog-védő” praktikákra, és aki korábban furcsállva látott régi, 78-as fordulatú gramofonlemezen „bélyegeket”, megismeri azok funkcióját, jelentőségét. „Az e könyvben közreadott és bemutatott bélyegjegyek alapján kétfélek. Az egyik része reklámcélú, a közönség számára figyelemfelkeltést szolgáló egyéni elhatározásból készítettet, s a lemezcím-kére ráragasztott bélyeg, míg a másik része jogszabályon, szerződési kötöttségen alapuló kötelező engedélyjegyek” – olvashatjuk.

A szerző-triász gyűjtőszervevényének eredménye válik közkinccsé: az idők viharát túlélte bélyegekhez gyakran érdekes kommentár járul. Kiderül, hogy néha a „felülírás” szándéka is közrejátszott (vagyis az eredeti adatok egy részének elfedése). A 2. fejezet (Zenei kiadók) bevezetése elárulja a szerzők nem-zenész mivoltát. Több mint hiba, tárgyi tévedést iktatni a megannyi pontos-fontos informá-ciót adó környezetbe! Böngészni valót kínál a Zenei kiadók címkesorozata; megfejteni a feliratokat, elkülönítve a réte-geket (pecsét).

Külön fejezetbe kerültek az úgynevezett engedélyjegyek. Értesülünk arról, hogy a szerzői jogok egyik legjelentősebb szaktekintélye dr. Marton Sándor volt – az ő nevével fém-

jelzett engedélyjegyek esetében megfigyelhető, hogy méretük egyre kisebb lett, hogy minél kevesebb helyet „takarjon ki” a hanglemezcímkéből. Anyagi megfontolásból vált szükségessé a szerzőjogi képviselők nemzetközi szervezete – 64 további címke illusztrálja a hazai és külföldi társaságokat. A „Szerzők és előadók” fejezet 59 címkéje afféle autogram-olvasási gyakorlatra ad lehetőséget.

Érthető módon a leggazdagabb az illusztrációs anyag a kereskedői címkéből áll rendelkezésre – a hazaiakból 420, a külföldiekből 182 példány (pontosabban 181, mert a 6-100 helye üresen maradt). Látunk még „fényűzési forgalmi adóbélyegeket”, a hanglemez nem magyar származására utaló „Import” megjelöléseket, a gyártó országot hirdető bélyegeket, sőt, a tiszteletpéldányok is külön feliratot kaptak. Betekintést kapunk a „felülragasztott címkéket” életre hívó szándékokba is. E kalandozás közben szinte észrevétlenül jutunk tudásanyaghoz.

***

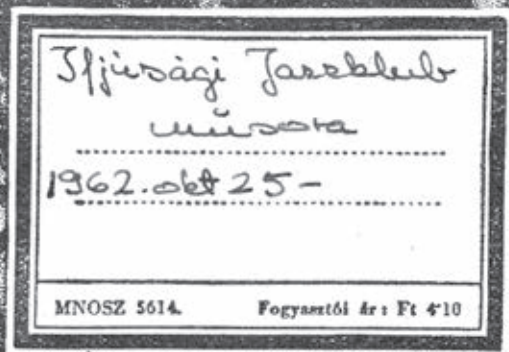
„Valódit” mond a 2021-es kötet címe: **Hangzó gyöngyszemek új köntösben**, ám Simon Géza Gábor és dr. Bajnai Klára munkája olyan tanulmánykötet, amelyet kötelező érvénnyel ajánlottak kellene tenni mindazok számára, akiket foglalkozásuk arra predesztinál(hatna), hogy aktívan részt vállaljanak kulturális életünk gazdagabbá, értékeesebbé tételében. Elképzelésekkel, ötletekkel – és még inkább: tervek megvalósulásának elősegítésében. A borító hátoldalán olvasható szöveg nem épp az érdeklődés felkeltésére alkalmas („... *Előre kívánjuk bocsátani, hogy kizárólag magyar előadók alapvetően magyar gyártású és kiadású hangfelvételeinek újrakiadásával fogunk – a teljesség igénye nélkül –, kizárólag útmutató és példálódzó jelleggel foglalkozni.*”) Az előszóból kiemelt szakaszban a „példálódzás” némiképp disszonáns felhangokkal értelmezhető, annál nagyobb figyelmet érdemel előtte az „útmutató” jelző. Ezt erősíti a folytatás is: „*kedvet szeretnénk csinálni az e téma iránt érdeklődőknek, felillantva a feladat érdekessége mellett annak kultúrtörténeti vonatkozásait is.*” És kimondatlanul is érződik a „felhívás” – no, nem kerिंगőre, hanem a bemutatott munkák folytatására. Ebben a – témához képest – szubjektív hangot megütő szakaszban Gonda János (1932-2021) a „magyar jazz fekete kezeként” kerül említésre. Gonda-tisztelők, figyelem! Önmagában ezért még nem érdemes letenni a könyvet.

A tartalomjegyzék végigolvasása változatos tematikát ígér. A legtanulságosabb a muzsikos-olvasó számára az első írás: az Intézménytörténeti és jogi rövid áttekintés szemlélet-tágító hatású. A 19-20. századi magyar klasszikus zene területén zongoristák és operaénekesek hangfelvételeinek értékmentésének feltérképezésénél néha zavaróak a tárgy által korántsem indokolt „kiszólások” (a „kanyiló grandó” meg a „kalap pénz”), de a közöltek – a lényegi tartalom –

hamar „bevonzzák” az érdeklődőt. A Kis magyar CD kiadók, nagy magyar hegedűsök (1903-1942) frappáns cím mögött akad rácsodálkozónivaló – például, hogy Varga Tiborral 19 éves korában készítettek felvételt Stravinsky Berceuse-éből. A Prózai felvételek utóéletével való rövid „elszámolást” követően, Az egyházi zene területén a zsidó kántorok újrakiadása című fejezetben Ernster Dezső nevének akad meg a szemünk. Ráirányítja figyelmünket a Pannon Archiv Jewish Liturgy. Great Hungarian Cantors című kiadványára (PA 6669), amelyen a Kol Nidret a nemzetközileg elismert operaénekes (a pécsi zsinagóga kántorának a fia) személyes imájaként hallhatjuk, 1948 őszén készült felvételtől...

Két jazz-tematikájú áttekintés következik (az utóbbiban ismét feltűnik a Fekete Kéz, de érdemes inkább a Simon Géza Gábor jazzkiadványainak sorozataira koncentrálni), majd figyelemfelkeltő állítással kezdődő cím: Akit Kodály is csodált. Újrakiadási epizód Tabányi Mihály, az 1942-es „Tangóharmonika Olimpiász” győztese életéből. Kár, hogy eme csodálatra még csak utalás sem történik a későbbiekben. A Tánczene, operett, magyar nóta újrakiadások a Hungarotonnál: Putnoky Gábor, Zerkovitz Béla, Kalmár Pál című áttekintés jó alkalmat kínál a kritikai megjegyzésre, bevett gyakorlatnak minősítve, hogy a kiadók – praktikus okokból - előszeretettel saját felvételeik újrakiadására szorítkoznak. A Variációk egy témára: filmhang, gramofonlemez, LP, MC, CD felsorolásai már-már auditív élményt jelentenek, hiszen nem egy filmszlágerek napjainkban is népszerű. A záró tanulmány beszámoló SGG életművének egyik közelmúltbeli nagysikerű fejezetéről. Afféle Codának tekinthető a Csodák pedig vannak, amely örömteli újrafelfedezésekről ad számot, Kossuth hangjától Bartók kései Hegedűversenyének magyarországi bemutatójáig.

Forrás: Turi Gábor archívuma

 Turi Gábor

Dália: a jazzklub, amely történelmet írt

A magyar jazz történetében mérföldkőnek számít a Budapesti Ifjúsági Jazz Klub megnyitása 1962. október 25-én. A KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) „védnöksége” alatt rendezett esemény az 1950-es évek tiltó politikájának végét, az amerikai eredetű zene hivatalos magyarországi elfogadtatásának kezdetét jelezte. Egy nemrégiben előkerült napló eddig ismeretlen részletességgel enged bepillantást a sorozat első évadjának programjaiba.

A Dália néven nevezetessé vált klub működéséről különböző visszaemlékezések, tanulmányok, könyvek révén sok minden tudható, de olyan feljegyzés még nem látott napvilágot, amely az 1962. október 25. – 1963. június 6. között, csütörtökönként tartott foglalkozások műsorát, a fellépő muzikusok nevét, hangszerét, az elhangzott számok szerzőinek nevét és a darabok címét tételesen rögzítette volna.

A kézzel írt napló szerzője dr. Veress Bulcsú (1941–2012) jogász és politológus, aki az 1956-os forradalom után gimnazistaként csatlakozott a Petőfi Gimnáziumban működő, földalatti kommunista-ellenes csoporthoz, amiért nyolc hónap letöltendő börtönbüntetésre ítélték. Ezt eltitkolva felvételt nyert az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, ahol jogi tanulmányokat folytatott. 1970-ben úgy döntött, elhagyja Magyarországot, új lakóhelyéül az Amerikai Egyesült Államokat választotta. A Columbia Egyetemen szerzett jogi doktorátust, majd Washingtonban Christopher Dodd szenátor honvédelmi és biztonságpolitikai munkatársaként dolgozott. Az 1990-es rendszerváltozást követően haza költözött Magyarországra, az Országgyűlés tanácsadója, később a Duna Tv szerkesztője lett.

Amerikai éve alatt tetemes bakelit-, CD- és könyvgyűjteményre tett szert, amely halála után a Liszt Ferenc Zene-művészeti Egyetem könyvtárába került. A jazz-zel kapcsolatos személyes anyagait a régi ismeretség okán e sorok írója őrzi. Az újságkivágások, prospektusok, köztük a '60-as évek prágai jazzfesztiváljainak műsorfüzetei között húzódott meg a szerény külsejű jegyzetfüzet, amelynek lapjai a magyar jazz ünnepnapjairól tudósítanak. A foglalkozások tematikája, a közreműködők névsora, a zenekarok összetétele, a műsorválasztás a műfaj korabeli állapotáról adnak képet. Amiről csak vázlatos ismereteink lehetnének az akkor 21 éves Veress Bulcsú lelkesedése és kitarító szorgalma nélkül (egyedül az 1963. április 3-i műsor hiányzik).

A kézirat olvasása és megfejtése egyes esetekben nehézséget okozott, az adatok pontosításához ezért a klubestek aktív közreműködőit, Deseő Csaba hegedű- és a Németországban élő Dudás Lajos klarinétművészt hívtam segítségül. A közléshez nem a szöveghű megoldást választottuk: az értelmezhetőség kedvéért a neveket és a címeket kiegészítettük, a rövidítéseket feloldottuk, magyarítottuk, egy-két helyen kérdőjellel (?) láttuk el. A lemezbemutatók részletes taglalásától terjedelmi okokból eltekintettünk.

A hat évtizede keletkezett napló nem hivatalos jegyző-könyv, nem ad számot a Dália első évadának minden mozzanatáról – de minden eddiginél teljesebb dokumentumként alapja és ösztönzője lehet a magyar jazz bimbózó időszakára irányuló, további adatgyűjtésnek és kutatásnak. Az eredeti példányt az Országos Széchényi Könyvtár Zene-műtárában helyeztem letétbe.

1962. OKTÓBER 25. (DÁLIA ESZPRESSZÓ)

1. Kertész Kornél megnyitó beszéde
2. Kőrössy János szóló zongora
3. Tóth Zoltán kvintett
4. Kertész Kornél zongora kvartett: Rahói Ernő bőgő, Várnai Tibor dob, Káldor Péter vibrafon
5. Fogarasi János zongora trió: Berkes Balázs bőgő, Mészáros Sándor dob
6. (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Berkes Balázs bőgő, Lakatos Géza dob, Tomsits Rudolf trombita, Wulmann Balázs tenorszaxofon
7. Kőrössy János zongora, Berkes Balázs bőgő, Lakatos Géza dob, Radics Gábor vibrafon

1962. NOVEMBER 1.

1. A jazz eredete. Pernes András előadása, lemez-illusztráció
2. Kulcsár Imre tenorszaxofon bemutatója. Fogarasi János zongora, Pege Aladár bőgő, Kajlinger Miklós dob
3. Tomsits Rudolf trombita bemutatója. Fogarasi János zongora, Pege Aladár bőgő, Kajlinger Miklós dob
4. Lengyel András Trió
5. Szabados György Trió
6. Latzin Norbert kvartett

1962. NOVEMBER 8.

1. Vitaülés a jazz főbb kérdéseiről
Értelmes hozzászólók: Gonda János, Pernes András, Gregorits János, Kertész Kornél

Jam session

Lemezekről: Shelly Manne Quintet

1962. NOVEMBER 15.

1. Kajlinger György zongora bemutató. Publik Endre bőgő, Kajlinger Miklós dob
2. Art Tatum. Sebők Zsigmond előadása. Lemez-illusztráció
3. Somlyai Róbert harsona bemutatója. Káldor Péter zongora, Publik Endre bőgő, Kajlinger Miklós dob
4. Jazz-zenészek mentalitása. Radics Gábor előadása

Jam session

Kajlinger György zongora, Berkes Balázs bőgő, Kajlinger Miklós dob

1962. NOVEMBER 22.

1. Miles Davis Sextet. Deseő Csaba előadása. Lemez-illusztráció
2. (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Pege Aladár bőgő. (?) Gavotte, Saint-Saëns: A hattyú halála, Schubert: A méh
3. (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Pege Aladár bőgő, Kovács Gyula dob: Take the 'A' Train; Blues in D; Body and soul; Ellington: C jam blues.

Jam session

1. Gregorits János zongora, Berkes Balázs bőgő, Kiss József dob, Stark Tibor trombita, Oláh Miklós tenorszaxofon: Blues; Bernie's tune
2. Balogh Jenő zongora, Pege Aladár bőgő, Kajlinger Miklós dob, Bergendy István altszaxofon, Tánczos Gábor trombita: The man I love

1962. NOVEMBER 29.

1. Kertész Kornél zongora, Káldor Péter vibrafon, Rahói Ernő bőgő, Várnai Tibor dob: a.) Davenport: Fever, b.) Peiffer: Tired blues, c.) Strayhorn: Satin doll
2. Dobsa Sándor zongora trió: Berkes Balázs bőgő, Korodi Rezső dob: a.) Tóth Zoltán: Százszor megfogadtam, b.) Kern: Yesterdays, c.) Kern: All the things you are

Jam Session

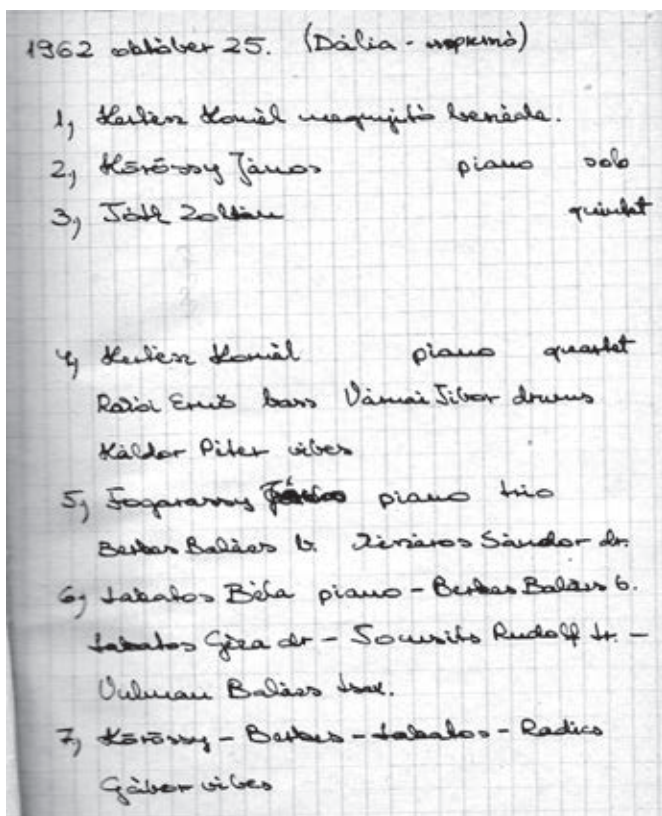
1. Balogh Jenő zongora, Pege Aladár bőgő, Várnai Tibor dob. 2. Fogarasi János zongora, Berkes Balázs bőgő, Korodi Rezső dob, Radics Gábor vibrafon, Stark Tibor trombita

1962. DECEMBER 6.

1. Bergendy István altszaxofon szeptett és kvintett: Auth Ede zongora, Gáspár Károly bőgő, Kajlinger Miklós dob, Kovács Péter harsona, Bergendy Péter tenorszaxofon (szeptett), Tánczos Gábor trombita (szeptett). Szeptett: a.) S. Stitt: Loose Walk, b.) Paich: Some minor change, c.) Kern: Yesterdays, d.) Desmond: Take five, e.) Laine: Red lady. Kvintett: a.) Laine: Night side, b.) Porter: I love Paris, c.) Mulligan: Apple core, d.) Bernstein: Tonight, e.) Auth: Memory of Lennie Niehaus

Jam Session

1. Vukán György zongora, Molnár Ferenc bőgő, Várnai Tibor dob: Bernie's tune; Walkin'; Two-part contention
2. Radics Gábor zongora, Molnár Ferenc bőgő, Palkó Barna dob: St. Louis blues; Body and soul; C jam blues

Forrás: Turi Gábor archívuma

- (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Molnár Ferenc bőgő, Gellért Péter dob: Night and day; I heard music
- Lengyel András zongora, Silye Attila harsona, Molnár Ferenc bőgő, Gellért Péter dob: Hulló levelek
- Fogarasi János zongora, Molnár Ferenc bőgő, Várnai Tibor dob: Tenderly

1962. DECEMBER 13.

- Balogh Jenő zongora, Pege Aladár bőgő, Kovács Gyula dob: Porter: What is this thing called love; Monk: Round about midnight; Pege: Vénusz, Ad hoc impro
- Deseő Csaba lemez-összeállítás: a.) Modern Jazz Quartet + Sonny Rolins, b.) Hampton Hawes trio, c.) Gustav Brom Quintet, d.) Vasilije Belusevic trio, e.) Jan Wroblewsky Quintet, f.) Henry Mancini, f.) Harry Lookofsky, h.) Jimmy Smith, i.) Stan Getz Quintet, j.) Gerry Mulligan Quartet

Jam session

- (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Bokány Ferenc bőgő, Szudy János dob, Sasvári Attila altszaxofon, Weissbach Béla trombita: Now's the time; Lullaby of the leaves
- Latzin Norbert zongora, Szilárdi Béla bőgő, Szudy János dob, Bergendy István altszaxofon, Kovács Péter harsona: Lullaby of Birdland

1962. DECEMBER 20.

- Gregorits János zongora, Publik Endre bőgő, Szalai Gábor dob, Vozdánzky József altszaxofon, Lakatos József trombita, Káldor Péter bongó: Chet Baker: An afternoon at home; Phil Urso: Lucius Lou; Mickey's Memory; Charles Mingus: Nostalgia in Time Square
- Hangszeres zene és nagyzenekarok I. Tóth Zoltán előadása, lemez-illusztráció

Jam Session

- Deseő Csaba brácsa/altszaxofon kvartett: Réti János zongora, Berkes Balázs bőgő, Palkó Barna dob: Monk: Straight no chaser; Coltrane: Naima, Gershwin: Summertime
- Fogarasi János zongora, Barsai Géza dob, Habók István bőgő, Szele Tibor melodika: Horace Silver: Boogie; Blue Moon
- Vukán György zongora, Publik Endre bőgő, Gellért Péter dob, Molnár Jenő hegedű (?): How High The Moon; Lullaby of Birdland
- Vukán György zongora, Publik Endre bőgő, Brunner Győző dob: What Is This Thing Called Love; Blues

1962. DECEMBER 27.

- A blues. Pernye András előadása, lemez-illusztráció
- Qualiton együttes: Gonda János zongora, Buváry Tibor bőgő, Várnai Tibor dob, Jagasich Péter oboa, Csikváry Tamás fuvola, Sasvári Attila altszaxofon/klarinét, Káldor Péter vibrafon, Szirmay Márta ének: Gershwin: Wonderful; Hampton: Midnight Sun; Monk: Round About Mid-

night; Porter: Night and Day; M. Jackson: But You Know; Lewis: Milano, Gonda: Blues

1963. JANUÁR 3.

- Pitő Tibor zongora, Szilárdi Béla bőgő, Szudy János dob, Ungár István altszaxofon, Mittay Attila tenorszaxofon, Káldor Péter bongó: Ray Noble: Cherokee; Porter: Secret love; Love for sale; Kacsóh: Kék tó; Hirsch: The love nest, Pitő: Ördögtánc
- Szabados György zongora, Publik Endre bőgő, Szudy János dob: Szabados: Emlékezés Bartók Bélára, Szép lesz, akár a hajnal, Judit, Pompa
- Deseő Csaba brácsa kvartett: Réti János zongora, Berkes Balázs bőgő, Palkó Barna dob: Stan Getz: Blues for Mary Jane; Henderson: Bye Bye Blackbird

Jam session

- Lengyel András zongora, Molnár Jenő bőgő, Buttkay Miklós dob, Faluhelyi Gyula altszaxofon: ?, ?
- Balogh Jenő zongora, Publik Endre bőgő, Gellért Péter dob, Wulmann Béla tenorszaxofon: Gillespie: Night in Tunisia; Pege: Vénusz
- Latzin Norbert zongora, Scholtz Péter bőgő, Palkó Barna dob, Sasvári Attila altszaxofon: Silver: Doodle; Flamingo; Gershwin: But not for me

1963. JANUÁR 10. ANGOL RÁDIÓ FELVÉTELE (RIPORT)

- Balogh Jenő zongora, Pege Aladár bőgő, Kovács Gyula dob: Pege: Dália, Harris: Lover Man; Bud Shank: Blues
- Qualiton együttes: Gonda János zongora, Buváry Tibor bőgő, Várnai Tibor dob, Jagasich Péter oboa, Sasvári Attila altszaxofon, Káldor Péter vibrafon, Szirmay Márta ének: Lionel Hampton: Midnight Sun; How high the moon
- Fogarasi János zongora, Berkes Balázs bőgő, Mészáros Sándor dob, Dudás Lajos altszaxofon/klarinét: a.) Kern: Easy living, b.) Fogarasi: Üdvözlét Pege Aladárhoz, c.) How about you, d.) Kahn: Love me or leave me
- Auth Ede zongora, Gáspár Károly bőgő, Kajlinger Miklós dob, Kovács Gyula dob, Tánczos Gábor trombita, Bergendy István altszaxofon, Bergendy Péter: Auth: Memory of Lennie Niehaus; Wright: Deep six
- Vukán György zongora, Szilárdi Béla bőgő, Szudy János dob, Radics Gábor vibrafon, Farkas Sándor fuvola: Radics: Kaleidoszkóp
- Réti János zongora, Berkes Balázs bőgő, Palkó Barna dob: Monk: Straight no chaser
- Latzin Norbert zongora, Szilárdi Béla bőgő, Szudy János dob, Weissbach Béla trombita, Wulmann Balázs tenorszaxofon, Sasvári Attila altszaxofon, Dudás Lajos tenorszaxofon, Tarcsay András harsona, Toldy Mária ének: Quincy Jones: 6/8; Miles Davis: Walkin'; G. Shearing: Lullaby of Birdland
- Kertész Kornél zongora, Rahói Ernő bőgő, Várnai Tibor dob, Káldor Péter vibrafon: Laine: Red lady; Monk: Blues in C
- Vukán György zongora, Rahói Ernő bőgő, Várnai Tibor dob: Guillevic: Ballada; Vukán: Hey blues
- Gregorits János zongora, Berkes Balázs bőgő, Kajlinger Miklós dob, Bergendy István altszaxofon (a), Tánczos Gábor trombita (b): a.) Washington: Pinocchio, b.) Hirsch: Love nest
- Szabados György zongora, Publik Endre bőgő, Szudy János dob: Szabados: Judit, Szép lesz, akár a hajnal

1963. JANUÁR 17.

- Kertész Kornél és Mészáros Péter (KISZ KB) konzultációja a tagsággal
- Semjén Kornél lemezbemutatója: a.) Clifford Brown Quintet, b.) Maynard Ferguson Big Band, c.) Oscar Peterson Trio

1963. JANUÁR 24.

- Marton György lemezbemutatója: a.) Junior Mance Trio, b.) Julian "Cannonball" Adderly Quartet
- Nebuló zenekar: Latzin Norbert zongora, Szilárdi Béla bőgő, Szudy János dob, Sasvári Attila altszaxofon, Weissbach Béla trombita, Wulmann Balázs tenorszaxofon, Tarcsay András harsona, Mórócz Kálmán baritonszaxofon: 1, 2, 3: dixieland, 4.) Silver: Quintet, 5.) Monk: Misterioso, 6.) Larkin: Modern pop, 7.) Szudy: Dobfantázia

1963. JANUÁR 31.

- Semjén Kornél lemezbemutatója: Shelly Manne Quintet, Sextet
Jam session
- Gregorits János zongora, Publik Endre bőgő, Gellért Péter dob: Kern: All the things you are
- Lengyel András zongora, Molnár Ferenc bőgő, Buttkay Miklós dob, Tomsits Rudolf trombita: Monk: Round about midnight
- Szabados György zongora, Publik Endre bőgő: Ad hoc improvizáció

1963. FEBRUÁR 7.

1. Fejtőrőverseny
Jam session

- Balogh Jenő zongora, Szilárdi Béla bőgő, Kajlinger Miklós dob, Kristóf Gábor trombita: Rogers: Blues; How high the moon; Night in Tunisia

1963. FEBRUÁR 14.

1. Dave Brubeck. Gregorits János előadása
Jam session

- Balog Tibor zongora, Bokány Ferenc bőgő, Kajlinger Miklós dob: How high the moon, Line for Lions, Balogh: Bakfis

1963. FEBRUÁR 21.

- Hangszerelt zene és nagyzenekarok II. Tóth Zoltán előadása
- Csiky (Csík) Gusztáv zongora, Schlimmer Károly dob, Buri Jenő bőgő (Miskolc): Dave Brubeck: The Duke; Cross: Tenderly; Brubeck: ¾, ?; Close your eyes; Musso: Blues; Williams: Téma egy gondolatra
- Beimel Károly vibrafon (Pécs) szextett: Mátrai Tamás fuvola/bariton-szaxofon, Csábrádi János zongora, Scholtz Péter bőgő, Kiss László bőgő, Sutus Mihály dob: Silver: Opus De Funk; Raksin: Laura; Mátrai: Fuvola napsütésben; Bud Shank: Unisono in blues
- Fogarasi János zongora, Dudás Lajos klarinét/altzaxofon, Káldor Péter vibrafon, Publik Endre bőgő, Várnai Tibor dob, Kerényi Gabriella ének (I.): I: (Peggy Lee. George Shearing stílusban); Wheeler: Don't cry; ?; Blue prelude; Gyulai Gaál: Jó mulatást. II: Richie Kamuca: Blue jazz; Sims: Not So Deep; P. Jolly: Rhythm in piano; B. Perkins: Never mind

1963. FEBRUÁR 28.

- Semjén Kornél lemezbemutatója: Bill Evans, Miles Davis
- Mosonyi Dixieland: Mosonyi Emil harsona, Dávid Tamás zongora, Kovács István bendzsó, András Zoltán tenorszaxofon, Novák János klarinét, Czákó Endre trombita, Kelemen György bőgő, Laux József dob: a.) La Rocca: Maryland my Maryland, b.) Bowman: Twelfth street rag, c.) Handy: Loveless love, d.) Handy: Beale street blues, e.) La Rocca: Tiger rag, f.) King: The world is waiting for the sunrise, g.) Johnson: Ice cream, h.) Tischer: There'll be some changes made, i.) Goodwyn: When you can smile, j.) La Rocca: Original dixieland one stop

1963. MÁRCIUS 7.

- A Varsóból hazaérkezett Bergendy együttes úti beszámolója
- Szabados György zongora, Publik Endre bőgő, Szudy János dob: a.) Szabados: Buonarotti, b.) Vágy a zenéhez, c.) Gillespie: Night in Tunisia, d.) Szabados: Emlékezés Bartók Bélára, e.) Variációk a Bartók-témára, f.) Így dobban a szívem

Jam session:

- Garay Attila zongora, Duka Norbert bőgő, Tarkói Viktor dob, Tomsits Rudolf trombita, Lakatos Dezső altzaxofon: Sacale ?; Fight for life ?

1963. MÁRCIUS 14.

- Thelonious Monk. Kertész Kornél előadása
- Vukán György zongora, Rahói Ernő bőgő, Várnai Tibor dob: Chopin: Ges-Dur etude; Bach: a-moll preludium és fuga; Kurilewitz: Klasszikus téma; Gillespie: Con alma; Loewe: I could have danced all night; Vukán: Prelude

Jam session

- (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Duka Norbert bőgő, Kajlinger Miklós dob, Tomsits Rudolf trombita, Lakatos Dezső altzaxofon: Timmons: Moanin'; Mulligan: Bernie's tune

1963. MÁRCIUS 21.

- Zágon Iván zongora, Scholtz Péter bőgő, Sutus Mihály dob: Adderly: One for daddy; Raper: Charmaine; Porter: I've got you under my skin; The love nest; Jabon (?): 7/4, 6/4, 5/4-ben
- Garay Attila zongora, Duka Norbert bőgő, Tarkói Viktor dob, Lakatos Dezső altzaxofon: Gillespie: Night in Tunisia; Garay: Kánon, Törökországi impressziók; Donaldson: Two words; ?; Blues in 12/8

1963. MÁRCIUS 28.

Semjén Kornél lemezbemutatója: a.) Mit hallgattak húsz éve? b.) Benny (Goodman) in Moscow

1963. ÁPRILIS 11.

- Hangszerelt zene és nagyzenekarok IV. Tóth Zoltán előadása.
Jam session
- Fogarasi János zongora, Scholtz Péter bőgő, Szudy János dob: Grouya: Flamingo; Gone with the wind
- Vukán György zongora, Molnár Ferenc bőgő, Buttkay Miklós dob, Tom-

sits Rudolf trombita, Póczos János (Szeged) harsona: Love me or leave me; Csikósdal; Alexander's téma

- Garay Attila zongora, Duka Norbert bőgő, Tarkói Viktor dob, Lakatos Dezső altzaxofon: Softly (as in the morning sunrise); Pege: Blues

1963. ÁPRILIS 18.

Énekesek és vokálegyüttesek. Deseő Csaba lemez előadása
Jam session

- (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Berkes Balázs bőgő, Várnai Tibor dob: How about you; Lullaby of Birdland.
- Lengyel András zongora, Molnár Ferenc bőgő, Buttkay Miklós dob, Tomsits Rudolf trombita, Török Bálint harsona: Berlin: Blue Skyes; Shank: Blues
- Garay Attila zongora, Berkes Balázs bőgő, Gellért Péter dob, Lakatos Dezső altzaxofon: ?

1963. ÁPRILIS 19. RENDKÍVÜLI KLUBEST

- Karel Krautgartnerrel (Csehszlovákia) beszélget Kertész Kornél
- Bergendy István altzaxofon, Bergendy Péter tenorszaxofon, Auth Endre zongora, Gáspár Károly bőgő, Kajlinger Miklós dob, Tánczos Gábor trombita, Kovács Péter harsona: Székely Márton: Szaxofonszóló; Kajlinger: Afro-Cuban
- Gregorits János zongora, Publik Endre bőgő, Kajlinger Miklós dob, Tomsits Rudolf trombita (b): a.) Washington: Snow white, b.) Freeman: An afternoon at home
- Garay Attila zongora, Duka Norbert bőgő, Tarkói Viktor dob, Lakatos Dezső altzaxofon: Close your eyes; Garay: Kánon
- Balogh Jenő zongora, Pege Aladár bőgő, Kovács Gyula dob: Pege: Dália; Shank: Blues
- Szabados György zongora, Publik Endre bőgő, Tarkói Viktor dob: Szabados: Judit, Pompa
- (Szakcsi) Lakatos Béla zongora, Duka Norbert bőgő, Lakatos Géza dob, Karel Krautgartner altzaxofon: a.) C jam blues, b.) Take the 'A' train
- Garay Attila zongora, Pege Aladár bőgő, Lakatos Géza dob, Lakatos Dezső altzaxofon, Karel Krautgartner altzaxofon: ? (óriási öröm)

1963. ÁPRILIS 25.

- Karel Krautgartner. Gregorits János előadása
Jam session
  - Szabados György zongora, Scholtz Péter bőgő, Szudy János dob: Blues go away; ?
  - Balogh Jenő zongora, Scholtz Péter bőgő, Lakatos Géza dob: How high the moon
  - Kertész Kornél zongora, Pege Aladár bőgő, Szudy János dob: Blue moon
- 1963/II. szavazás

1963. MÁJUS 2.

- Chico Hamilton Quintet. Pál László előadása
Lemez jam session: Art Blakey and His Jazz Messengers (1961), Miles Davis in Carnegie Hall (1961), Oscar Peterson Trio

1963. MÁJUS 9. (ORSZÁGHÁZ ÉTTEREM)

- Horace Silver. Kertész Kornél előadása a Horace, Scope című lemez alapján (Blue Note 4042)

1963. MÁJUS 16. (IFJÚSÁGI PARK)

- Hangszerelt zene és nagyzenekarok V. Tóth Zoltán előadása
Jam session
- Vukán György zongora, Bokány Ferenc bőgő, Gellért Péter dob: Lewis: Django; Tenderly; Honeysuckle Rose
- Lengyel András zongora, Bokány Ferenc bőgő, Buttkay Miklós dob, Tomsits Rudolf trombita: Monk: Round about midnight; Gillespie: Blues
- Szabados György zongora, Lengyel A. (?) bőgő, Buttkay Miklós dob: Forster: Blues black stage; Gillespie: Night in Tunisia

1963. MÁJUS 23. A MAGYAR TV FELVÉTELE

- Balogh Jenő zongora, Pege Aladár bőgő, Várnai Tibor dob: Porter: What is this thing called love; Tizol: Perdido
- Vukán György zongora, Rahói Endre bőgő, Várnai Tibor dob: Lewis: Django

1963. MÁJUS 30.

- Charlie Mingus. Radics Gábor előadása a Tijuana Moods című lemez alapján (lásd Down Beat 1963. V. 9.)

1963. JÚNIUS 6.

- Semjén Kornél lemezbemutatója: Oscar Peterson Trio, Dizzy Gillespie Quintet, Sonny Rollins Quartet

Thelonious Monk. © Schwanner Endre

A JAZZ ÉS A TÁRSMŰVÉSZETEK

 Márton Attila

Jazz és fotográfia – 2. rész

Világszínvonalú magyar fényképészek

A magyar fotográfusok mindig is a nemzetközi élvonalban foglaltak helyet – akár itthon, akár külföldön kamatoztatták tudásukat, kreativitásukat. A fényes névsor Székely Aladártól Keleti Éváig tart, akik pedig külföldön hoztak dicsőséget a magyar névre, azok közül elég André Kertész, Brassai vagy Robert Capa nevét említeni. A jazzfotózás hazai jelenléte egyidős a műfaj megjelenésével, de a nagyközönség számára mindez az 1956-os forradalom után megindult, fokozatos szellemi fejlődés eredményeként vált ismertté. A rendszerváltás után a műfaj egésze sokkal nagyobb teret kapott, és a jazzfotózásnak az utóbbi évtizedekben történt felfutásához az óriási technikai fejlődés is hozzájárult.

Az 1950-es évek végétől **Schwanner Endre** (1928–2021) volt a jazzfotózás legfontosabb képviselője hazánkban. Ő maga 1961-től számította ilyen irányú tevékenységét, tehát csaknem fél évszázadon keresztül volt ott minden fontos jazzrendezvényen. A legendás Dália-, Benkó-, majd az Építők klubjában, a nagy amerikai jazzikonok Erkel színházbeli koncertjein éppúgy, mint a vidéki jazzfesztiválokon – Székesfehérvártól Nagykanizsáig. Fotózta Dizzy Gillespie-t, Count Basie-t, a Duke Ellington zenekart az Erkelben, Szabó Gábort az Építők klubjában, a Jeremy Steig–Eddie Gomez duót Nagykanizsán, valamint számos korai magyar jazzikont, Pege Aladártól Vukán Györgyig. Azt vallotta – és ezt számos neves fotós is osztotta –, hogy a jazz hangulatához, de általában mindenféle zenéhez közelebb áll a fekete-fehér fotó, mint akár a legképrázatosabb színes technika. Ellensége volt a vaku használatának és a beállított képeknek. Szenzációs felvételei közül kiemelkedő Thelonious Monk – kivételesen fejedő nélküli – képe. A 90. születésnapja alkalmából készült cikkünkben sok érdekesség megismerhető gazdag életművéről (ld. Gramofon, 2018 tavasz).

A magyar jazzfotográfia mindmáig első számú mestere **Fejes László** (1935–1985). Istenáldotta tehetség volt, self-made man, aki meglehetősen mostoha körülmények közül emelkedett magasra. Az 1960-as években hatósági engedély nélkül küldte ki *Esküvő* című képét a World Press Photo pályázatára – és a művészeti kategóriában első díjat nyert. Már az engedélyezés hiánya is főbenjáró bűn volt, pláne a

Dave Pike (1969), Székesfehérvár. © Fejes László

témaválasztás, hiszen húga esküvőjén a jegyespár és a násznép egy pesti bérház körfolyosóján vonul, és a falakon lövések nyomai láthatók. Ráadásul a Stern magazin a forradalom tizedik évfordulóján, dupla oldalon közölte a képet, ez aztán végképp feldühítette a hatalmat: egy évi szilenciumra ítélték, azaz saját nevén nem publikálhatott. Később Szabados György hasonló című lemezének borítóján szerette volna megjelentetni a híres fotográfiát, de a kiadó nem merte vállalni. Csak a rendszerváltás után kiadott CD-változatot díszíthette az emblemikus kép. A népszerű korabeli hetilap, a Film Színház Muzsika főmunkatársaként minden számban övé volt a lap középső két oldala, ahol szenzációs művészi felvételei megjelentek. A hatvanas-hetvenes években a külföldi hírességek megszorodó látogatásait mind nyomon követhettük a lapban; Louis Armstrongtól Ray Charles-ig, Keith Jarrett-től Stan Getz-ig. A legendás Erkel színházbeli koncertek mellett a vidéki – elsősorban a székesfehérvári Alba Regia – fesztiválok beszámolóit keltettek nagy figyelmet. Fejes többször eljutott a Prágai Jazzfesztiválra, a varsói Jazz Jamboree-ra és egy ízben még Montreux-be is. Ezekben a helyeken olyan jazzikonokat is lencsevégre kaphatott, akik hazánkba soha sem jutottak el (Gerry Mulligan, Rahsaan Roland Kirk vagy Dexter Gordon). Kiállításai között olyanok is akadtak, ahol kizárólag jazzfotókat mutatott be, amelyekhez hasonlóak nem is voltak abban az időben a korabeli Budapesten. A Műcsarnokban rendezett tárlatán már főhelyen szerepelt a kalandos sorsú *Esküvő* is. Fotói nemcsak itthon jelentek meg, de néhány kiemelkedő képét a Down Beat és a kanadai Coda jazzmagazin is publikálta. Tragikus fordulat, hogy a Nemzetközi Jazz Szövetség ismert folyóiratában, a Jazz Forumban éppen halála után jelent meg egy látványos összeállítás jazzfotóiból. A munkásságát bemutató, természetesen nem csak jazz-témájú képeiből válogató monográfia csak két évtizeddel halála után látott napvilágot *Néma kiállítás* címmel, amelybe huszonnégy remek jazzfotója is bekerült.

Ugyancsak a legfontosabb hazai jazzfotográfusok közé tartozott **Markovics Ferenc** (1936–2019). Természetesen ő sem csupán jazzfotókat készített: sokirányú tevékenység jellemezte, a többi között standfotós volt játékfilmek készítésénél. Lelkes jazzrajongóként azonban minden fontos koncerten, fesztiválon jelen volt. A munkásságát bemutató, a *Fényképtár* című könyvsorozatban kiadott kötetében tíz jazzfotó is látható, éppen a legikonikusabb képei: Louis Armstrong a Népstadionban finom nyelvöltögetéssel fordul a riporterek felé (1965), Oscar Peterson eksztatikus átszellelműtségben (1971), Chick Corea és Dave Brubeck profilsorozatai (mindkettő 1983-ból). Fejes halála után ő volt a legkeresettebb jazzfotós, számos képe jelent meg az 1980-as években a Jazz című szakfolyóiratban, de sok más sajtótermékben is. Fotókiállításai mindig nagy közönségsikerrel zajlottak. Nevezetes volt Miles Davis budapesti koncertjének megörökítése, de nevéhez fűződik a vidéki jazztáborok életének dokumentálása is.

Siklós Péter (1937-) is azon hazai fotósok közül való, akik a legkorábbi időktől felfigyeltek a hazai jazz fejlődésére, és törekedtek ennek megörökítésére. Nem csak a fesztiválokon lehetett találkozni vele – nem sajnálta a fáradságot, hogy kis klubokba és vidéki rendezvényekre is eljusson. Hivatásos műszaki fotósként a szakmát a legmagasabb fokon sajátította el, és a Dália klub óta, azaz az 1960-as évek elejétől beleszeretett a jazzbe. Megörökítette a sikondai vagy a tatai jazztábor életét, a ceglédi Róna jazz-fesztiválon vagy Kecskeméten történt eseményeket. Egyedülállóan fontos képeket készített a Magyar Rádió Márványtermében 1997 decemberében, amikor a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő Zoller Attila itt búcsúzott el hazájától és az élettől. Nem véletlen, hogy Siklós kiállításainak és a hazai könyvpiacra ebben a tárgyban elsőként megjelent fotóalbumának is a *Jazz fantáziák* címet adta. Az ő művészete abban különbözik más fotográfusok munkáitól, hogy dokumentarista tevékenysége mellett fotóinak

jelentős részénél a képek végleges megjelenítésébe különleges, egyedi módszerekkel avatkozik be. Ilyen a negatívok és/vagy a nagyítások módosítása, olykor festményszerűvé alakítása, akár ecsettel való kezeléssel.

Itt kell felsorolni azoknak a fotográfusoknak a nevét, akik éppen a legnehezebb időkben dolgoztak annak érdekében, hogy a hazi jazz történéseinek és a műfaj idelátogató híresegeinek emléket állítsanak. Diner Tamás, Vámos Miklós, Bánkúti András, Módos Gábor, Eifert János, Takács Andrea, Révész Róbert, Fejér Gábor, Szalay Zoltán, Pető Zsuzsa és Kádár Kata. Biztosan még sokan voltak olyanok, akik alkalmasszerűen készítettek művészi jazzfotókat.

Dormán László (1944-) eredetileg a Vajdaságban élt és dolgozott. Szerencsés volt abban a vonatkozásban, hogy Jugoszláviában nagyon intenzív jazzélet zajlott; nem beszélve a legnagyobb amerikai és nyugat-európai jazz-zene-szek folyamatos látogatásairól, valamint a Jugoton lemezkiadó bőséges licenc lemezkiállításáról. Dormánnak megadatott, hogy jelen legyen minden fontos rendezvényen: Belgrádban, Zággrában, Újvidéken, a Bledi Jazzfesztiválokon, majd áttelepülése után az anyaországban is. Fotói – többek között – megjelentek a Magyar Szó című napilapban és az Új Symposion folyóiratban, később Magyarországon is, sőt jazz-témájú írásai is figyelmet keltettek. Az egyik legérdekesebb kiadvány, amelyben mintegy hatvan fotója látható, Bicskei Zoltán *A szív sorsa – A jazz és mi* című kötete, amely Zentán látott napvilágot, 2018-ban.

Stan Getz (1972, Montreux). © Fejes László

Ugyancsak vajdasági **Juhász László** is, akinek éppen cikkünk megjelenése előtt volt kiállítása az iF Café-ban. Specialitása, hogy alkalmanként egy-egy méretes nagyítás mellé több kisebb képet helyez, természetesen ugyanazon témában. A korabeli Jugoszláviában már évtizedekkel a hazai gyakorlat előtt lehetőség volt a legnagyobb jazzikonokat lencsevégre kapni. Szenzációs felvételek sokaságát készítette Miles Davisről, Szegeden viszont az ott fellépő magyar és lengyel jazz-zeneészeket fotográfálta.

Sánta István Csaba (1978-) Erdélyből jött Magyarországra, és eleinte a társadalomábrázolás és az utazás

Louis Armstrong (1965, Budapest). © Markovics Ferenc

néven megrendezett fesztiválok, legújabbán pedig a JazzFest Budapest vezetője. Nemcsak a koncerteken dolgozik, de számos ikonikus jazznagytságot vett rá arra, hogy legyen modellje fellépése előtti vagy utáni percekben. Művészi felvételei nem maradnak el a világ legkiemelkedőbb portréfotósa, a kanadai Yusuf Karsh munkái mögött. Az ezekből – *Closer* címmel – összeállított kiállítása sajnos csak rövid ideig volt látható 2020 tavaszán, a vírusjárvány kitörése előtt. Szerencsére éppen idén lett folytatása: az Eötvös10 emeleti galériájában harminc lélegzetelállító portrét mutatott be, amelyek közül több olyan is akadt, amelyek nem szerepeltek a korábbi tárlaton. Mesteri képeiről elmondható, hogy szinte mesélnek a rajtuk szereplő művészekről, megnyitva lelküket is a közönség számára.

Németh István az ezredfordulót követő években tűnt fel, elsősorban a Magyar Rádió Márványtermében és a Zsámbék Jazz Open nyári rendezvénysorozatának jazzkoncertjein. Szinte „házi fotósnak” számított mindkét színhelyen: minden alkalommal megjelent a rádió rendezvényein, és

büvkörében élt. Regénybe illő kalandok, elképesztő nehézségek árán fotózhatott Amerikában, a Távol-Keleten és Nyugat-Európa számos országában, de a helyi kultúrák megismerése mellett egyre intenzívebben foglalkoztatta új szerelme, a jazzfotográfia művelése. Koncertfotók és muzsikus-portrék készültek olyan színhelyeken, mint a Carnegie Hall és a legnevesebb amerikai jazzklubok (Blue Note, Birdland), a londoni Royal Festival Hall és a Barbican, a bécsi Konzerthaus vagy a Porgy & Bess klub, valamint itthon minden létező jazzszínhely. Nagy figyelmet keltő kiállításai voltak a New York-i Magyar Főkonzulátuson, a budapesti Mai Manó Házban és a Müpában is. Jelenleg Torinóban él és dolgozik, a Jazz Journalist Association tagja.

Ugyancsak kiemelkedő Kleb Attila (1965–) munkássága, aki egyben a Get Closer koncertiroda és az ilyen

a hazai élvonal képviselőit és külföldi sztárzenészeket egyaránt lencsévégre kaphatott, olykor közös fellépésen is. Ilyen volt például Dresch Mihály és Chico Freeman frenetikus

Chick Corea (1983, Budapest). © Markovics Ferenc

koncertje a Romtemplom tövében. Az említett színhelyek mellett jelen volt az akkoriban évente megrendezett MOL jazzfesztiválok is, ahol remek képeket készített Archie Sheppről, Rashied Aliról és sok más hírességről.

Az elmúlt évtizedek gazdag jazz-kínálatának ismeretében könnyen megállapítható, hogy **Kallus György** sem hiányzott a fontosabb jazz-eseményekről. Ő az akció-fotók mestere, azaz képei játék közben, az alkotás ihletett pillanataiban készültek. Úgy tűnik, hogy a gitárosok a kedvencei, mert Pat Metheny, Al Di Meola, Victor Bailey és Snétberger Ferenc szerepelnek szenzációs fotóin. Nála sincs ötletekben hiány: *Jazz-kép* című kiállításán például Chico Freeman két – időben tíz év különbséggel készített – portréja szerepelt. Máskor három magyar zongoraművész – Szakcsi Lakatos Béla, Oláh Kálmán és Pataj György – azonos szögből készített profilképét állította ki egymás mellett.

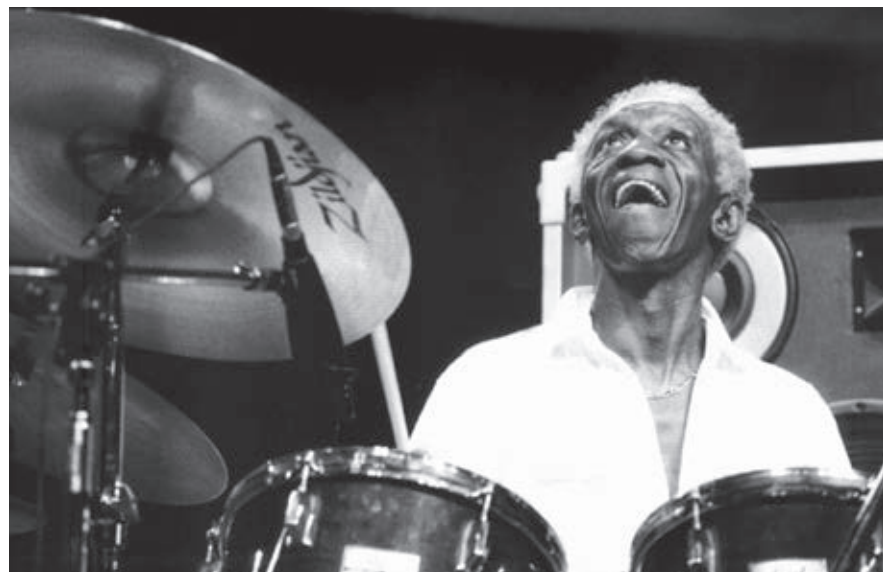
Szigeti Tamás (1956–) különlegessége jazz szempontból az, hogy *Da Capo* elnevezésű sorozatában – neves közéleti személyiségek között – tucatnyi jazz-zenésről is olyan portrékat készített, amelyeken modelljei évtizedekkel korábban róluk készített fekete-fehér fotónagyítást tartanak maguk előtt. Rendkívül érdekes képein többek között Gonda János, Tony Lakatos, Babos Gyula, Deseő Csaba vagy Szakcsi Lakatos Béla pózolnak, de sikerült még a neves cseh muzsikust, Jiří Stivint is ily módon megörökítenie.

Zoller Attila (1997, Budapest). © Siklós Péter

Ezekből láthattunk egy csokorra valót a Háló klub koncerttermében, amely egyben a jazzklubnak is helyet ad.

Steiner Gábor is azok közé tartozik, akik minden jelentős jazzeseményen jelen vannak. Művészi fekete-fehér és színes képeken örökítette meg a jazzművészek ihletett pillanatait. Igazi akciófotók ezek, hiszen játék közben, az alkotás lázának pillanataiban kapta lencsevégre a műfaj jeles képviselőit. A hazai pálya megbecsült képviselői közül sokszor fotózta Vukán Györgyöt, Szakcsi Lakatos Bélát, Kőszegi Imrét és Dresch Mihályt. A nálunk vendégszerepelt külföldi jazzikonok sorában szembeötlő két generáció párhuzamba állítása: Reggie Johnson és Esperanza Spalding, akik mindketten a bögő avatott mesterei.

Art Blakey (1990, Belgrád). © Dornán László

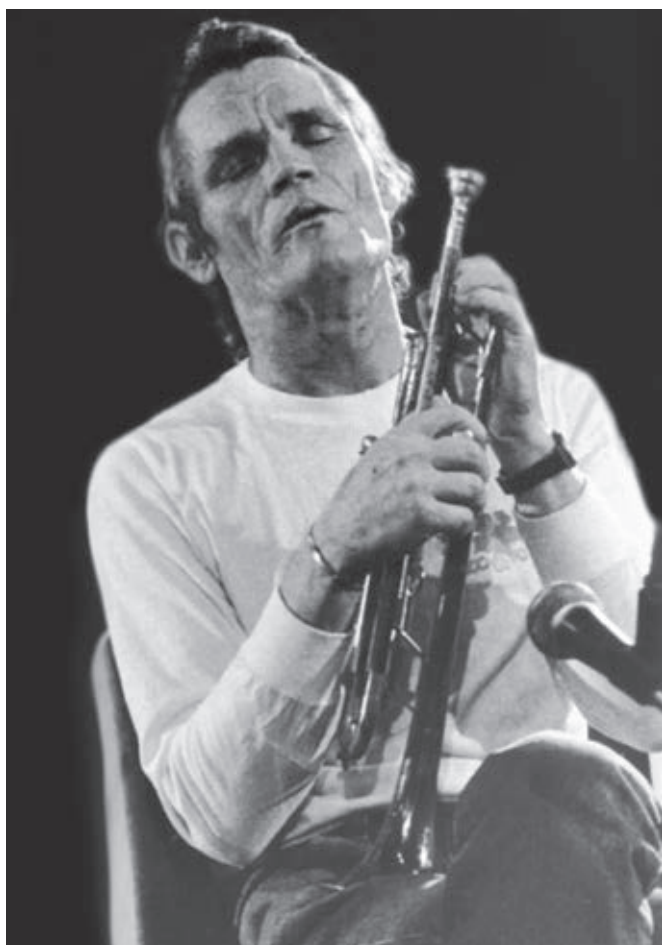
A rendkívül ritka hazai jazzfotó-albumok egyikét **Kárpáti Zoltán** jegyzi. A bányai Louis Armstrong fesztiválon került „jazzközelpbe”, ahol 2008 és 2011 között készítette *Jazz Impressions* című impozáns kötetének színes képeit. Olyan vendégművészeket örökített meg, mint Joe Murányi, Scott Hamilton, Warren Vaché, Alvin Ailey, a hazai fellépők közül pedig a Benkó Dixieland zenészei vagy Gyárfás István, a népszerű „Gyafi”.

Meglepő, hogy a neves trombitás, **Szalóky Béla** (1972–) milyen magas szintre fejlesztette jazzfotós aktivitását is.

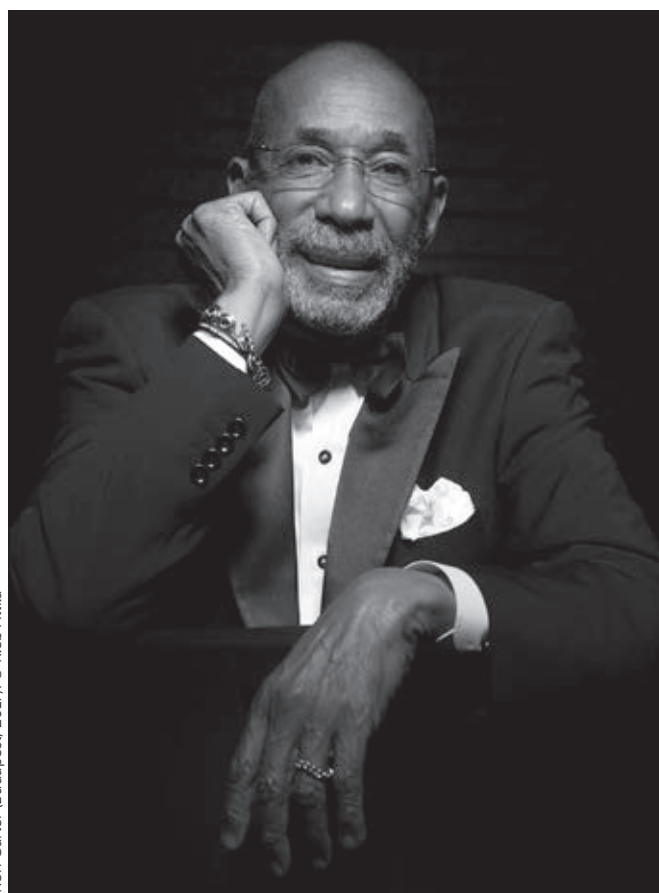
Nemcsak itthon rögzíti a számára érdekes, soha vissza nem térő pillanatokot, de külföldi útjaira is magával viszi a kamerát. Számos hazai és külföldi kollégáját örökítette meg játék közben és a színpadon kívül is. *Kép-hang* címmel önálló kiállításon is bemutatta képeit a Nemzeti Táncszínház galériáján. Ott láthattuk például olyan fotóját, amit az alkotás lázában készített Szakcsiról vagy Lew Tabackinról, de olyan meghitt pillanatnak a megörökítését is, mint például Gyárfás István és egy zenerajongó kislány ismerkedése. A közel-múltban adott interjúban elmondta, hogy intenzíven dolgozik egy saját jazzfotóiból összeállított album kiadásán.

Érdekes színfolt a neves zeneszerző-karnagy, Vass Lajos Svájcban élő fiának, **Vass Dánielnek** (1953–) a felbukkanása. A Luganói Rádiózenekar klarinétosa 2001-től lett zenei fotográfus. 2011-ben a Duna Televízió székházában rendezett, *A jazz nagyjai* című kiállítása nagy szakmai és közönségsikert aratott. Lebilincselő portréfotókon örökítette meg a Svájcba ellátogatott jazzikonokat. Vallomása szerint zenészként más módon közelít a muzsikusokhoz, ezzel magyarázza képeinek varázslatos hangulatát.

Az utóbbi évek egyik legjelentősebb olyan fotográfusa, aki elsősorban koncerteken, játék közben készít szenzációs képeket a muzsikusokról, de felkeresi őket különleges portréfelvételek céljából is: **Somogyvári Péter** (1956–). Részle-

Chet Baker (1990, Belgrád). © Dornán László

Ron Carter (Budapest, 2017). © Kleb Attila

tes koncertbeszámolókat is ír testvérlapunk, a MagyarJazz.hu hasábjain, sőt interjúkötetet is kiadott, *Balázs Elemér Group 15 – Örök szerelem* címmel az évfordulóra. Mindenütt ott van, ahol érdekes zenei esemény ígérkezik: a Budapest Jazz Clubtól a Müpáig, az Opustól az iF-ig, de sokszor még egészen kis jazzszínhelyekről is tudósít. Több internetes oldalon jelent meg több száz képe az elmúlt másfél évtizedben, archívumában pedig a fővárosban ötven éven át fellépett hazai és külföldi jazzmuzsikusok több ezer felvételét őrzi.

Irk Réka a Magyarjazz.hu honlapunk – amelynek kiadója a Gramofon – főszerkesztője, valamint a Harmónia Jazzműhely egyik vezetője, aki páratlan aktivitással szinte minden jazzrendezvényen jelen van, ezzel biztosítva a megjelenő beszámolók fényképmellékletét. Egy másik ifjú hölgy, **Stépan Virág** is a ritka női fotográfusok csapatába tartozik. Mind fekete-fehér, mind színes akciófotói révén robbant be néhány éve a jazzklubok világába, ahol az ihletett pillanatok megörökítése révén lett ismert. Végül említést érdemel **Timár Gergely**, aki hazánkban alighanem elsőként készítette diplomamunkáját *A jazz és a fotográfia* címmel, a Kaposvári Egyetem fotóriporter és képszerkesztő szakán. Szébbnél szebb képeivel illusztrálta diplomamunkáját, főként a hazai jazzelit olyan képviselőiről, mint Harcsa Veronika, Ávéd János, Oláh Dezső vagy Pecek Lakatos Krisztián.

Selmeczi György sokműfajú játéka

Fiatalon kísérletező újító, aztán a hagyományos szépség felé gyökeres fordulatot tevő szerző. Alkalmazott zenékben, de saját ihletésű műveiben is a mesterség virtuózáként „játszó”, hamarosan nyolcoperás, a vonósnégyesben és az énekelhető egyházzzenében kiemelkedő eredményeket elért komponista Selmeczi György.

Mielőtt kérdezni kezdenél: nemrég felhívtam Zelinka Tamás, hogy a parlando.hu-n a hetvenedik születésnapomat *Az életmű fele* kötetben megjelent beszélgetésünk újraközlésével köszöntenék. Régen volt – gondoltam aggodalmasan, de olyan meglepéssel olvastam újra, amit nem vártam. Nem avult el a tartalma.

Akkor induljunk ki abból a beszélgetésből, amelyben szó esett bizonyos elvarratlan zene-történeti szálakról, amelyekhez vissza kell fordulni. Két és fél évtized távolából hogy látod, az elvarratlan szálak felfejtése, folytatása mennyire sikerült az életművedben, illetve a Négyekében, vagy akár a világ zenéjében?

Visszanézve érdekes panorámát látunk. Az idő teljesen igazolta a múlt század nyolcvanas éveinek lassan kialakuló meggyőződését, hogy organikus támpontrendszert kell találni a hagyományban. Sokakkal együtt én is cezúrát követően váltottam. Mások folyamatosan oda érlelték szerzői nyelvezetüket, hogy közönségbarát zenét írjanak. Megint mások nem fordítottak hátat addigi életműjüknek. E két, korábban markánsan különbözőnek érzett alkotói hozzáállás mára egységet képvisel a világban és a magyar zeneszerzésben is. Ma már nem divat megbélyegezni valakit, hogy „retro”, neoklasszikus, ókonzervatív, elfogadottá vált az effajta visszafordulás. Megszelídült a neo-avantgárd radikalizmusa. Olyan szerzők, akik élen jártak a meghökkentésben és a csúnyaság esztétikájának képviseletében, mára leereszték az éleket. Ez a letisztulás megfigyelhető a mindenkori nagyoknál is, gondoljunk akár Bartókra, vagy manapság Eötvös Péternél figyelem, milyen erőteljesen artikulálja, hogy a tonális, dia-tonikus gondolkodást magára nézve érvényesnek tekinti.

A mai kortárszenei kánon élvonalában vannak olyan alkotók, akik hangnemhez kötődő zenét írnak, ám nem kutatnak elvarratlan szálakat (a sok közül csak két nevet említek: Kancseli, Pärt). Velük milyen párhuzamba vagy ellentétbe állítod magadat?

Rengetegen visszaélnék a retro divatjával – természetesen nem az említett két szerzőre gondolok. Korábban mondtuk, hogy az avantgárd a tehétségtelenek menedéke, mostanra a tonális-modális nyelvezetre ugyanez érvényes. Aki számára nem világos, hogy az organikus kompozíciós módszer rendkívül strukturált, differenciált, bonyolult gondolkodás eredménye, ha egy szerző ezt a strukturáltságot nem éri el, ha nincs képe ennek a gazdagságáról, óhatatlanul giccsőr lesz belőle. Rengetegen élnek ezzel vissza, megúsásra használják ezt a hangot, ahelyett, hogy megszenvedett, a tonális-modális dimenzió belül valóban új értéket hoznának létre. Sokan élösködnek ennek az irányzatnak a zsírján, akár korábban az avantgárdén. A demokritizálódás, a média túlzott mozgató ereje, a globalizáció

folytán az értékes zene tévesztését éljük meg. Ismerkedünk a zeneipar, zeneszolgáltatás gettósító fogalmaival, az értékes zene buborékba szorul. A balhét a múlt század hatvanas-hetvenes-nyolcvanas éveinek ideologikus zenélése viheti el. Egyrészt a német expresszionizmus művészeti-gondolkodási módszeréből sarjadt jelenségek, amelyek társadalomkritikus köntösben jelentek meg, másrészt az affekciót kilúgozó, elvakult teoretizáltság. Mélységesen anakronisztikussá vált a két világháború közötti álom, benne Kodályé, Bartóké is, hogy a zene mindenkié lehet. Még azt is „sikerült” lerombolnunk, amit Kodály a tekintélyével intézményesen felépített.

Látsz-e sajátos magyar vonulatot az utóbbi évtizedek zenéjében, azt követően, hogy nagyjaink révén szignifikánsan megjelent a „magyar hang” a huszadik században?

Hiba volt a Bartóké utáni nemzedék alulértékelése. Jelképesen ez az időbeli értékrend alakult ki: Bartók, Kodály, Petrovics. Ebben ideológia és politikum mögött felfedezhető a szakma sajátos amoralitása. Ilyen módon a nagy tranzitív szerzőket: Lajthát, Veresst, Sugár Rezsőt – a sor folytatható – exkommunikáltuk. A Petrovics-nemzedék nagy erővel lépett föl, lezajlott a Bartók folytathatóságáról szóló polémia. Csak remélhetjük, hogy fonott kalács módjára újra elénk tekeredik a tranzitív nemzedék, amely lehetővé tette volna a magyar zenei alap-toposz továbbélését, átkötését. A Petrovics–Durkó korosztály Bartók folytathatatlanságára hivatkozva mintegy megújult. A háború után műfajok szűntek meg, például az egyházzeneé. A zenés színpad „szétkenődött”, voltaképp még egy szerző két azonos műfajú alkotása sem hasonlít egymásra. E ponton, a hetvenes

© Bacskó Levente

és nyolcvanas évek kinyíló Magyarországnál tűnik fel Kurtág, annak köszönhetően, hogy Kroó György és Varga Bálint András felismeri a lehetőséget: egyes szerzők – Durkó, Balassa, Szöllősy – szporadikus nemzetközi előfordulása közepette egy jelentős alkotó kiemelt felépítését. Erről én onnan is rendelkezem információkkal, hogy egykori tanárom, Oláh Tibor közeli barátja volt Kurtágnak, s ők Ligetivel hármában évente találkoztak Berlinben. Oláh akkor már ismert volt Nyugaton, mert őt meg addigra a Koussevitzky Alapítvány építette föl. Ez bizonyos értelemben eltávolította a posszibilis érdeklődésből a többi magyar szerzőt, hiszen koncentrálni kellett a figyelmet. Szerencsés volt, hogy Kurtág ideológiamentes, Nyugaton piacosan nevezhető filozofikus tartalmakat hordozott. Mindezzel szemben jelent meg egy következő nemzedék, amelynek meg kellett küzdenie az avantgárd megmondó embereinek ballasztjával (akik kijelölték, hogyan szabad komponálni, hogyan nem). A rendszerváltás után az egyházzene kínált nemzetközi kontextust a magyar zeneszerzésnek. Ott gátszakadást okozott, hogy egyszer csak lehetett írni ebben a műfajban. Akadt, aki korábban is komponált az asztalfióknak – Soproni Józseftől maradt ránk az egyik legjelentősebb életmű e téren –, de a mi nemzedékünkénél volt robbanásszerű a hatás. Orbán György a zászlóshajó, de úgyszólván általános volt az érdeklődés. A vokalizáció, szövegkezelés, templomi adottságok rászorították a szerzőket arra, hogy szakmából, manualitásból oldjanak meg feladatokat. A magyar út tehát gomolygás volt: mindent magába szívott az európai irányzatokból, sőt, még az amerikai minimálzenét is.

Kanyarodjunk vissza hozzád. Az egyházi zene volt az elmúlt két és fél évtizeded egyik fő vonulata, de az operaterén is azóta nőtt meg életműved. Ez a te színházi hagyományod része, sajátos zenedramaturgiai hang szólalt meg benned?

Az életmű fele beszélgetéskor még csak egy operám volt, ma hét van, és az Operaházban decemberben lesz a nyolcadik bemutatója. Sok elemből áll a műfajjal való kapcsolat. Kalandos életem során viszonylag későn értem zeneszerzővé. Korábban avantgárd irányzatok vonzottak, epatírozó darabokat írtam és mindenféle butaságokat. Ez az 1980-as évek közepéig, végéig húzódott. 1986-ban bemutatták egy misémet a Vigadóban, ami akkor batornak számított, s engem is felbátorított. A 90-es évek közepére értem el, hogy szuverén zenei nyelvem keletkezett. Az avantgárdból a nyolcvanas évek elején Párizsban, a Boulevar-közelségnek betudhatóan ábrándultam ki, az IRCAM-ban folytatott munka és az európai trendek áttekintése erős fordulatot okozott. Akkor számoltam le azzal az illúzióval, hogy nekem azon a zenei nyelven jövőm lehet. Világossá vált a változtatás igénye. Az új nyelv megtalálásának első lépéseit kamaradarabokkal tettem meg, különösen első két vonósnyegyesemmel. Ezek az Éder kvartettnek köszönhetően nagy pályát is tudtak futni. Következő fordulópontomat az alkalmazott zenéssel való szakításom jelentette, ami az ezredfordulóra tehető. Szaturációs jelenség állt be: a színházi és filmzeneírás már nem adott elegendő játékörömet. Két és fél évtizeden át nekem ez jó játék volt.

Elsősorban játék volt, vagy egzisztenciális szerepet is betöltött?

A játék motívum a fontos. Az egzisztencia hamar megte-remtődött azáltal, hogy a játék nagyon sikeres volt. Abban a korban a sikeres szerző is szerényen élt, de gondjaim nem voltak. Meglepett, hogy milyen gyorsan és milyen sikeres lettem. Ha fugatót rendeltek, ha madrigált, tudtam írni, ez a mesterség, a *métier*. Ennek csak nagy jóindulattal van művészeti dimenziója. Nem tudtam ezzel teljesen szakítani, mert mindig volt egy jó barát, egy rendező, színház, akinek hálás voltam, nem tudtam nemet mondani, de alapvetően elhatároztam, hogy abbahagyom az alkalmazott zenét. Ez szabadította föl bennem az operairói hajlamot. Utóvégre operakarmester gyereke vagyok, operában nőttem fel. Sok mindent, amit backgroundokban, kísérőzenékben felhalmoztam, hasznosítani tudtam az operában. Megint elkezdődött egy játék: minden operám szöges ellentéte egymásnak. Kihívást intéztem magammal szemben: tudok-e történelmi nagyoperát írni? Tudok-e mélylélektani drámát, tudok-e vígoperát írni? A műfajelmélet a tanári működésem okán is nagyon előtérben van a gondolkodásomban. A műfaj törvényeit nagyon komolyan veszem. Arra gondolok, mire kell vigyázni az adott műfajban, mit kell mellőznöm.

Tanári működésed a színművészeti egyetemhez kötődik, ugye?

Leginkább. 1979-ben lettem ott Petrovics tanársegédje, majd hét éves külföldi kalandozásomat követően visszatértem, és máig is ott oktatok. Színészeknek elsősorban zenés mesterséget tanítok, ami egyszerűen fogalmazva arról szól, ha színházi padon vagyok, mit mivel kell koordinálnom. Rendezőket és

dramaturgokat is tanítok zenetörténetre, műelemzésre, műfaj- és stílustörténetet, valamint a zenés színház történetét.

Zenés színészeket tanítasz, nem operaénekeseket, mert azokat nem ott képezik.

Sajnos nem...

Nemcsak operát írtál, hanem musicalt is.

Többet is. Közöttük vannak jók is... Bár a műfaj távol áll tőlem, így ez rizikós számomra. Voltaképp igazán jó musicalt nem írtam. Inkább zenés játékokat, amelyek megpróbálják meghaladni a musical direktségét és szentimentalizmusát. Attól elszörnyülködöm, ami ma a musical műfajában történik, hogy mindennek hordozóeszköze lett, amit mondani akarunk, és amihez nem kell képzettség, amit tehetéstelen emberek is tudnak csinálni. Írtam Svejket, A három testőrt, kortárs darabot Nógrádi Gábor alapján, gyerekmusicalt: Pinokkiót a Katonának, Micimackót. Baletteket is, Markó Ivánnak, majd Román Sándornak.

Kamarazenében a vonósnégyes műfaját és a zongoraműveket látom különösen hangsúlyosnak. Te is?

A vonósnégyesek nagyon fontosak. A zongoradarabok inkább feuilleton jellegűek, naplószerűvé teszi őket az a mennyiség, amit írtam. Kétségtelenül nagyon élvezetesekek, de szégyellem, hogy nem írtam zongorára nagyformát, ahogy Orbán ontja a négyteteles zongoraszonátákat.

Az öt vonósnégyest, amelyekből immár kotta és hangfelvétel is van – kötelező szerénységgel is mondhatom –, jelentékenyebb alkotásoknak tartom, amelyekből talán marad is valami utánam. Ami még hozzám közel álló műfaj, a kantáta. Kamarakórus, kamaraegyüttes, szólisták, ez nagyon kedvemre való apparátus. Szent László és Szent Borbála kantáta – ezek latinok, van egy fontos Radnóti-kantátám, amelynek szintén szerencséje volt a nyilvánossággal. És az ő-operák, amelyek voltaképp szcenikus kantáták, szent-életrajzok. Erre a majdnem primitív történetmesélésre, mese-varázslatra, benne még krimi elemekkel is komoly közönségigény van. Déjà vu és déjà entendu (már látott, már hallott) elemeit hálásan fogadja a publikum, szinte szétverik érte a házat.

Fiatal hetvenéves vagy. Energiád nagy tartalékot ígér. Milyen irányban folytatod az életművet?

Meg kell írnom *A negyedik* című operámat. Még egy-két jó zenekari darabot szeretnék komponálni, egy szinte formátlan zongora-folyamot, „magányos zongorázást”, és élelkelhető templomi műveket. Az emberek tízezrei csak a templomban találkoznak normális zenével: az iskola válságban, koncertre nem járnak. Nekünk pedig meg kell tanulnunk, mit tud elénekelni egy templomi kórus! Nemrég írtam két darabot a falum, Pilisborosjenő templomi énekkarának, amelyben a fogorvos, a fodrásznő, az állatorvos és a többiek lépnek föl.

BDZ-NAP 2022

Egy nap Hollerung Gáborral és a Budafoki Dohnányi Zenekarral

2022. szeptember 26., Zeneakadémia

11:00 Megérthető zene: PÁRBESZÉD AZ ISTENEKEL

Mozart: Jupiter szimfónia

Budafoki Dohnányi Zenekar

Előad és vezényel: **Hollerung Gábor**

14:30 Családi előadás

Vezényel: **Hollerung Gábor**

16:00 Műhelybeszélgetés

Beszélgetés a művészeti élet szereplőivel.

18:00 BDZ Big Band koncertje

20:00 Esti nagykoncert: ESTI VARÁZSLAT

Howard Arlen: Oz, a nagy varázsló – nyitány

Paul Dukas: A bűvészinas

Camille Saint-Saëns: Danse macabre

Richard Strauss: Till Eulenspiegel vidám csínytevéséi

Vezényel: **Guido Mancusi**

További információ:

bdz.hu/koncertek/bdz-nap-2022/

„Wagner zenéje olyan, akár a dzsungel”

Beszélgetés Molnár András Kossuth-díjas operaénekesssel

Már gyerekként is Beniamino Gigli felvételeit és Wagner műveit hallgatta a legszívesebben a rádióban, de több évtized eltelt, mire rátalált az éneklésre. Harmincegy évesen lett a Magyar Állami Operaház tagja. A következő több mint három évtized alatt végigénekelte szinte az összes tenor-főszerepet, s nemcsak itthon, hanem külföldön is nagy sikereket aratott, végül Parsifalként búcsúzott 2011-ben a dalszínháztól. Molnár Andrással a húsz esztendőn át tartó tanulásról, kerek, egész pályájáról, s arról is beszélgettünk, miért sajnálja, hogy nem basszusnak született. Elmeséli, mi a hasonlóság Wagner zenéje és a dzsungel között, s miért döntött úgy, hogy nem énekel már többet.

Richard Wagner: Tannhäuser. Fotó: Eder Vera / Magyar Állami Operaház

Mennyire volt könnyű felnőtt fejjel, egy kórusból érkezve beilleszkednie a dalszínház társulatába?

Nagyon szerencsés vagyok, mert mindenki segítőkész volt. Két embernek köszönhetek különösen sokat. Csemer Géza segédrendező volt akkoriban a dalszínházban, ő vett a szárnyai alá, s rengeteget segített Sólyom-Nagy Sándor is, aki jólesően terelgette az új, fiatal kollégát már az első pillanattól. Úgy, mint amikor az ember lát valakiben fantáziát, s igyekszik a kezdő, bizonytalan lépéseiben támogatást nyújtani. Nagyon hálás lehetek még Varga Pali bácsinak is, a zenei keresztapámnak. Karmester-korrepitorként mindent tudott a dalszínházról, és a vele töltött idő felért egy főiskolával. Az első néhány szerepemet vele tanultam meg. Amikor felkészített, már az első közös gyakorlások során elmondta, hogy mi mindent fogok majd énekelni, és szinte minden jóslata beteljesült. A társulat is hamar befogadott, annak ellenére, hogy nem a Zeneakadémiáról érkeztem, hanem a Magyar Rádió Énekkarából. A társulati lét jósága abban rejlik, hogy bár akadnak néha intrikák, előfordul, hogy bele-beleböknek az emberbe, de mindenki segíti az újakat, aztán az már rajta is múlik, hogyan boldogul.

A stímkollégák sem voltak féltékenyek?

Nem, hiszen nem voltunk egymás riválisai, más-más szerepkört énekelünk. Előfordult persze, hogy be kellett ugranom például a *Carmen*be vagy a *Don Carlos*ba, hogy megmentsek előadást, de ezek ritka alkalmak voltak. Egyébként a három évtizedes pályám alatt egyetlenegyszer kértem csak szerepet, a *Turandot* Kalafját. Akkor, amikor jelentkeztem rá, nem kaptam meg, mert még másé volt a figura, de megértettem ezt, s később színpadra léphettem én is Puccini hőseként. A szerepek miatt sosem volt konfliktus a kollégákkal.

Szerencsés természet, hiszen mindig elégedettnek tűnt és tűnik ma is.

Annyi jó dolgot írtak, mit elégedetlenkedjek? Ami szembejött, azt szívesen elénekeltem. S be is kellett hoznom a kimaradt éveket, hiszen tíz év hátránnyal kezdtem a pályát.

Nem szokványos zenei utat járt be. Mások unszolására tért vissza az énektanuláshoz is, s előtte az esztergálás és a kosárlabda töltötte ki a napjait...

Így igaz, pedig már a szüleim is azt mondogatták hároméves koromtól, hogy csak énekes lehetek. Gyerekként, ha Wagner-művek hangzottak fel, azonnal rátapadtam a rádióra, Beniamino Gigli szintén nagyon szerettem, a legnagyobb énekesnek tartom ma is. Édesanyám az újpesti Cérnagyárban közönség szervező is volt, így gyakran jártunk operaelőadásokra, s olyan énekeseket hallhattam még, mint Svéd Sándor, Gyurkovics Mária, Székely Mihály vagy Szabó Miklós. Gyerekként már majd százötven nótát tudtam, édesapám pontosan feljegyezte ezeket egy barna könyvben, s fiatalon boldogan mutattam be a repertoáromat egy-egy falusi lagziban.

Miért éppen Wagner lett a nagy szerelem?

Anyai részről akadt német vér a családban, a nagymamám, édesanyám remekül beszélt németül, ebbe nőttek bele gyerekként otthon. Kisiskolás voltam, amikor elolvastam a Germán-kelta regék és mondák című kötetet és teljesen elvarázsoolt. Magával ragadott Wagner mítoszteremtése, muzsikája, ahogy egyre jobban megismertem a zenedrámáit. Ahogy megalakult a Magyar Rádió Gyermekkórusa, fél évre rá már a tagja voltam, közben hegedülni is tanultam, így jól ismertem a kottát. Az általános iskolában is felfigyeltek a hangomra. Az énektanárnőm, Bernhart Tiborné, Babi néni úgy búcsúzott tőlem nyolcadikban, szeretné hallani a hangomat, hogyha leszerelek a katonaságtól. Meg is fogadtam ezt neki.

Mégsem azonnal ment hozzá vissza.

Katonai szolgálatomat Kaposváron töltöttem, az ottani kosárlabda csapatnál és még az NB1-be is feljutottunk, és benn is maradtunk, amíg az a korosztály játszott, amelyben én is voltam. Amikor leszereltem, esztergályosként helyezkedtem el. Így maximum csak a pályán orditoztam, de azért egyszer-kétszer a kollégáim felfigyeltek a hangomra, mert megesett, hogy megkértek, énekeljek esküvőn, s akkor bizony elámultak sokan, hogy szól a hangom. Visszamentem hát Babi nénihez, akinek az operaénekes Gábor Artemisz volt a barátnője, hozzá vitt el meghallgatásra. A koloratúrszoprán is azt mondta, nekem az énekléssel foglalkoznom kell, növendékként azonban nem tudott vállalni, mert akkoriban már Grazban tanított. Babi néni a Budai Ferencesek kórusába járt, s azt tanácsolta, menjek csak el oda, aztán majd alakulnak a dolgok. Így is tettem, s az a szerencse ért, hogy megismertem ott a leendő feleségemet, Csillát 1972 őszén – ő is azon az estén jött először énekelni az együttesbe... Temérdek egyházi darabot adtunk elő, a kórust Zimányi István vezette, aki a Rádó Énekkar tagja volt. A nagyobb létszámú műveknél így többen csatlakoztak is a Rádió kórusából, ők ugyancsak mondogatták nekem, hogy kezdeni kellene valamit a hangommal. Így kerültem az egyik rádiós énekes tanárához, Kaposy Margithoz, az első és utolsó mesteremhez 1976-ban; abban az évben, amikor megszületett a nagyobbik fiam. Meghallgatott, s azt mondta: jó, jó, azonban a középhangoktól lefelé dolgozni kell, így elindultunk lefelé. Vittem hozzá is azonnal a Wagner-kottáimat, Tannhäuser áriáját egyik óráról a másikra megtanultam. Meglepődött rajta erősen, de nekem akkor már ez a zene a fülemben volt, annyit hallgattam. Így indult, kicsit nehezen, lassabban a szokásosnál az énekesi pálya.

Egy évre rá azonban már a Magyar Rádió Énekkarának tagja volt, 1979-ben pedig szerződtette az Operaház. Fél esztendő elmúltával a Hunyadi László címszerepében lépett pódiumra, s aztán hamarosan következett az első Wagner-szerep...

Végigénekelhettem az összes zenedrámáját, s még a Bayreuthi Ünnepi Játékokon is felléphettem, ami külön

Molnár András. Foto: Kummer János / Magyar Állami Operaház

kaszt, mind a énekeseket, mind a közönséget tekintve. Elképesztő volt, hogyan bántak ott a szereplőkkel, vagy az, ahogy az ember a főutcán sétálva összetalálkozhatott Richard Wagner unokájával, Wolfgang Wagnerrel – ő volt akkor az ünnepi játékok vezetője –, aki mindig nagyon kedvesen, már messziről üdvözölt minden szereplőt. Elképesztő maga a Festspielhaus is: igazi színház, ahol minden úgy működik, ahogyan a nagy mágus megálmodta. Wagner terén nem lehet panaszom, szinte az összes szerepét elénekelhettem. A *Hollandi Erikje* az egyetlen, amiben itthon nem mutatkozhattam be, viszont Bonnban volt egy hosszú sorozat, amiben énekelhettem, és Cziffra György fia vezényelt. A pályakezdekéskor az jelentett csak nehézséget, hogy nem rendelkeztem olyan kész repertoárral, mint amit az birtokol, aki végigjárja a főiskolát. Így aztán, ahogy bekerültem a dalszínházba, húsz esztendőn keresztül tanultam, tanultam és tanultam. Amit elsajátítottam, azt énekeltem este, másnap pedig már a következő szerepet bújtam... Amíg a többiek a főiskolán kész operákkal gazdagították a repertoárjukat, azokat az éveket én kosárlabdázással töltöttem.

Annak is volt haszna, hiszen a Wagner-operákhoz szükség volt állóképességre is.

Kezdő énekes voltam még, amikor az Andrassy úton összefutottam egy idősebb kollégával, Szalma Ferencsel. Azt mondta nekem: „fiam, vigyázz magadra és a lábadra, mert ezt a szakmát nem a torkoddal kell bírnod, hanem a lábadal.” Igaza volt.

Amiatt nem aggódott, hogy nem rendelkezett színpadi rutinnal?

Nem féltem a pódiumtól, de a kezdeteknél a színpadi jelenlétben az említett Csemer Géza segített nagyon sokat. A zenében minden, a lelke is meg van írva a szereplőnek. Ha a nagy szerzők esetében az ember képes végigénekelni a szerepét, az már az adott figura ötven százaléka, s a többi pedig jön hozzá a rendező, a kollégák, a karmester által. Ha az emberben benne van a tehetség szikrája, akkor bol-

dogul. Négy-öt kis szereppel kezdtem, de már a felvételimkor megmondták, hogy a Hunyadit kapom meg először, s a következő évad elején valóban az Erkel-hőst énekeltem, majd Tamino következett, aztán sorban a többiek. Azokból a szerepekből, amelyeket Varga Pali bácsi megjósolt, csak az Otello maradt ki. Egyszer ugyan Lamberto Gardelli felajánlotta, tanuljam meg a szerepet vele, miután Varga Pál meghalt. Akkor tanultam a Siegfriedeket a Ringből, és nem volt rá idő, nagy erőfeszítést kívánt a Tetralógia. Wagner zenéje ráadásul olyan, akár egy dzsungel: mindig felfedez benne az ember valami újat.

Változott az évtizedek alatt a viszonya Wagner kompozícióival?

Nem. Megmaradt az a rajongás, ami már gyerekkoromban kezdődött. Wagner műveiben mindennek megvan a helye és az ideje. Kicsit néha sajnáltam, hogy tenor lettem, ugyanis a zenedrámákban a legjobb szerepeket a basszusok éneklék, szívesen belebújtam volna azoknak a figuráknak is a bőrébe. Van, aki szerepelni akar mindenáron; ebből a szempontból én önző vagyok, mert én a műveket szerettem volna „csak” elénekelni, előadni. Jó persze, hogy a közönség meghallgatott, de én mindig a műnek akartam megfelelni, s azt éreztem, szinte nincs is szükség tapsra a végén. Amikor vége lett az előadásnak – bár nem voltam örök elégedetlen –, hazafelé már azon gondolkodtam, hogyan lehetne legközelebb még jobb a produkció. De néha azt éreztem, jobban sikerült, mint amit elvártam magamtól. Ennek ellenére nem szerettem visszahallgatni magam. Mostanában gyakran adják a rádiók a felvételeimet, néha a kocsiban ülve nem tekerek tovább, végighallgatom, s azt gondolom: no, ez nem is volt olyan rossz... Érdekes, hogy időnként belülről mennyire másnak éreztünk egy-egy előadást, mint ahogy fogadta a publikum vagy amit megmutatnak belőle a felvételek. Fura a színház, ilyen becsapós, de ez a szépsége, ezért szeretjük.

Az opera mellett a koncertrepertoárja is igazán hosszú lista...

Ez sem kezdődött egyszerűen. Már az Operaház tagja voltam, s egy fellépésre készültünk, amikor rádöbentem, nincs is még ORI-engedélyem, pedig az Országos Rendező Iroda papírja nélkül akkoriban nem nagyon lehetett szerepelni. A karmester, Lehel György – aki a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának igazgatója volt és egy koncertre engem kért – telefonált egyet, másnap mehettem a vizsgára, s meg is lett az engedély. Szerettem a koncertpódiumon is szerepelni, s szép repertoárt adhattam elő, amelyen számos egyházi mű, passiók vagy a Psalmus Hungaricus is szerepelt. Akadtak különlegességek is: nagyon szeretem Stravinsky Pulcinelláját, amit Polgár Lászlóval énekelhettem. Persze ezekre a hangversenyekre a készülés sokszor nehéz volt, strapás, de maga az előadás, amikor már csak énekelni kellett, az mindig nagyon jó.

Mikor énekelt utoljára?

A pandémia előtt léptem fel a *Máté-passióban*, a Húsvét előtti Nagyhéten, tavaly pedig még két templomi Mozart-*Requiem*ben is szerepeltem. De az volt az utolsó. Kérdegetik sokan, miért nem énekelek, mert a hangom megvan még, jól szól. Csak a fellépéshez vezető út nehéz. Edzeni kellene, hiszen az éneklés izommunka is, azonban az ember teste öregszik. A fiam Simándy József unokájával járt egy osztályba, s egy alkalommal találkoztunk az iskolában. Akkor mesélte, hogy rosszul lett a Hazám, hazám... előadása közben, pedig csak azt az áriát énekelte. Elment utána az orvoshoz, aki azt mondta, hiába intakt a hangja, abba kellene hagyni, mert éneklés közben visszajönnek a régi érzések és a test már nem ugyanaz... Megjegyeztem a magam okulására is ezt a történetet. S akad feladatom elég, hiszen a gyerekeim eddig négy unokával ajándékoztak meg, s júniusban érkezik az ötödik. Egyik fiam abban a faluban lakik, ahol én, és a kicsik beosztják az időmet.

Tanítás?

Néha előfordul, hogy megkeresnek, s akkor szívesen adok tanácsot. De nagy felelőség terelgetni az embereket. Az éneklés olyan, hogy saját magadat is faragni kell, aztán megmutatni a mesternek az eredményt, hogy ő is faragjon tovább. Rengeteg erőfeszítésbe, fáradtságba kerül, s mostanában sajnos azt látom, hogy mindenki a munkát akarja megszórolni. Egyébként pedig mindig azt mondogatom az ifjúság-

nak, hogy vigyázzanak, mert az élet keresztülgyalogol az emberen. Gyorsan elröppenek az évek, ötvenig nem érdekes az idő, ezt követően azonban gyorsul, pillanatok alatt eltűnnek az esztendőök. S a mi pályánkon sosem létezik rutin. Hiszen minden új darabnál kezdővé válunk újra és újra. Viszont aki zenére adja magát, s elmélyül benne, jobb életet élhet a zene által, hiszen a mindennapok összes területére kihat.

Talán azért is látja már így, mert kerek egész a pálya. Ahogy hallgatom, elégedettnek érzem, s ráadásul átvehette az elismeréseket is sorban: Kossuth-díj, örökös tagság, Mesterművész cím.

A hetvenedik születésnapomra kedves kollégámtól, Szüle Tamástól megkaptam az operaházi előadásaim listáját, akkoriban kezdték összegyűjteni ezt mindenkiről. Szép lista... S megkaptam mindent, de ami a legfontosabb volt, a feleségemet. Minden sikeres pályához kell ugyanis egy társ és egy támogató család. Bár az Eiffel Műhelyházban és a felújított Operaházban is voltam a megnyitókön, ma már ritkán járok előadásokra. Azt szoktam mondani: én a másik oldalon szerettem állni. A jövő szezontól az örökös tagok nevét viselik bérletek, így az enyémet is, vettem hát a fiaméknak öszre egy Molnár-bérletet, amiben a *Ring* szerepel... Vásároltam egy Lukács Gyöngyi-bérletet is, a kisebb unokáimra gondolva, többek között a *Tosca*, a *Don Carlos* hangzik fel a sorozatban. Azokra az előadásokra azért majd talán én is elmegyek.

A MAGYAR, JAZZ ÉS SWING ÓRIÁSAI

AZ ÓBUDAI TÁRSASKÖR KERTJÉBEN

JÚLIUS 9.
SNÉTBERGER
FERENC

JÚLIUS 2.
ROBY LAKATOS
ÉS A GYPSY
JAZZ BAND

JÚLIUS 29.
BLUE
CANARRO
GROUP

JÚLIUS 23.
SZAKCSI LAKATOS
BÉLA ÉS A MAGYAR
JAZZ QUINTET

BUDAPEST, KISKORONA UTCA 7. / TELEFON: +361 2500288 / +3620 4686935 / EMAIL: INFORMACIO@OBUDAITARSASKOR.HU / WWW.OBUDAITARSASKOR.HU / WWW.JEGYMASTER.HU
A RENDEZVÉNYEKET AZ ÉRVÉNYBEN LEVŐ JÁRVÁNYÜGYI JOGSZABÁLYOKNAK MEGFELELŐEN TARTJUK MEG. A MŰSORVÁLTOZÁS JOGÁT FENNTARTJUK!

Halál és élet – Mozart Requiemje a színpadon

Adelaide és Aix-en-Provence után, a brüsszeli Théâtre de la Monnaie előtt, a Bécsi Ünnepi Hetek kiemelt Prológ-eseményeként is színre került Romeo Castellucci színpadi rendezésében Mozart Requiemje. Igen, egy színpadi rendezésről van szó.

Coudenberg Palace in Brussels

© Bernd Uhlig

Avantgárd rendező művét látjuk, tehát a kórus-zenekar-énekes szólisták mellett a színpadon szimbolikus szereplők tömege jelenik meg. Néptáncosok, vetítés, csecsemők, gyerekek, idősek, erőteljes díszletek, elképesztő színpadi kellékek és meztelenség. Nem hiányozhat a színpadról egy leharcolt oldtimer autó sem. A sajtó kötelességtudóan lelkes, a közönség inkább tanácstalan. E sorok írója is.

Nem vitás, hogy manapság mindenképp egyeduralgó az úgynevezett rendezői hangsúlyú operarendezés, és nem ritkán a zenéhez keveset értő (vagy ezt jól titkoló) színházi emberek rendeznek operát – többé-kevésbé ignorálva az eredeti mondanivaló közvetítését, bármilyen egyetemes vagy kortalan lenne is az. Ennek egyik oldalágaként oratóriumok állítódnak színpadra operaként, leírható program nélküli műfajok drámai cselekvéssorozatként, megszemélyesített jelképek és eszmék kerülnek földközébe rántva. Ne legyen semmi többértelmű, ne kelljen a műalkotások másod- és harmadrétegei mögé látni, vagyis dehogynem, de nincs ám ránk bízva, mindenre kész receptet kapunk. Képszerűen. Nem is kell nagyon körülnéznünk, jól látható a folyamat, hogy a ma közönsége a képernyő embere, aki bármilyen absztrakciót inkább csak látványként szeret/tud befogadni. (Elvonatkoztatás, belső képek létrehozása? Ugyan már...)

Castellucci persze ért a zenéhez, és igazán aktuális kérdéseket feszeget, az emberiség globális aggodalmainak és frusztrációjának témáit önti változatosan kimódolt képekbe. Ehhez sajátosan használja a gyászmise sokszáz éves hagyománya által kialakított, összetett eszmei és költői

világot, amelyből gyakorlatilag egyetlen elemet ragad ki és növel óriásivá: az ember félelmét az elválástól, az elmúlástól, a megsemmisüléstől. Érzése szerint Mozart Requiemje tökéletesen összecseng korunkkal, mind zenéjében, mind szövegében. A félelem korát éljük, amikor a történelem során első ízben az emberiség tragikusan ráébredhet saját pusztulásának valószínűségére – mivel mind az egyed, mind az emberi faj kipusztulásával szembesül.

„A vég, a pusztulás, ez a mi horizontunk és egyben a világ-egyetemé is. Mindennek a semmibe való lassú feloldódás lesz a vége” – magyarázza a rendező. A Teremtés negatív pályája ez; figyelmeztetés arra, hogy ami most vagyunk, az egy napon el fog tűnni. Bizonyos esetekben gyorsabban, mint azt elképzelnénk... A requiem egyenlő a múltéony, törekeny, tűnékeny szépséggel is – folytatja Castellucci.

Megnyugtató és vigasztaló

Az alkotók többször hivatkoznak a Requiem közismerten rejtélyes keletkezési körülményeire, Mozartnak a halálhoz kapcsolódó levélrészleteire és a Requiem előtti zenékből kiérződő halál-gondolatra is. „Mivel, ha valóban belegondolunk, hogy a halál a létezésünk igazi célja, az elmúlt néhány év alatt annyira megismerkedtem az emberiség eme igazi, legjobb barátjával, hogy a halál képe nemcsak hogy nem félelmetes, hanem valósággal megnyugtató és vigasztaló is a számomra.”

(1787. április 4. Mozart levele édesapjához)

© Bernd Uhlig

Romeo Castellucci rendező. Forrás: Gramofon

Értékes tünékenység ez, ahogy mi magunk is tünékenyeknek, a nemlétben feloldódóaknak bizonyulunk. De az eszmék magaslatait feledve ezek a tünékeny szépségek csakhamar mind nevükön neveztetnek, a félreértelmezéseket elkerülendő. A pusztulás, a megsemmisülés egyfajta „nagy kihalások atlaszaként” bontakozik ki előttünk. Az emberiség által kihalni engedett/kiölt állat- és növényfajok, népek, vallások, nyelvek hosszú felsorolásával szembesülünk. Megszűnt hagyományok, kihalt etnikai csoportok (nevüket látjuk a Lacrimosa-tétel hátfalán), feldúlt építészet, elveszett művészeti alkotások (Sanctus), leégett települések végtelennek tűnő sora. A rodoszi kolosszus és szomorú, egyben bántóan hatásvadász aktualizálással a mariupoli színház épülete... De el kell ismerni, az valóban szívbe markoló, ahogy az eltűnt élőlények-értékek hosszú sora a történe-

lem előtti érából indulva fokozatosan napjainkhoz közelít, és a folyamat kimondatlanul, de annál egyértelműbb jelképek formájában beletorkollik a mai ember világába, sorsába és megelőlegezett eltűnésébe. Tagadhatatlan, hogy a bajt saját magának okozta az ember, és van legalább két különösen szorongató problémája: a klímaváltozás, amely az egész világ népességét érinti, és az értelmetlen háború, amely kontinensünk alapjait rengeti meg. Pusztító-romboló természeti kataklizmák és felelőtlen, kegyetlen emberek. Életveszélyes koktél.

Hogy miért éppen a K. 626 szolgáltatja az ürügyet ehhez a színpompás és extrém képüzenetekben bővelkedő színpadi kompozícióhoz? Nehéz megérteni, hiába igyekeznek megmagyarázni az alkotók, Mozart zenéje és a tumultuózus színpadi mozgások mondanivalója alig kapcsolódik egymáshoz. Nem a polgárpukkasztás nyilvánvaló szándéka zavar, és nem is érzem szentségtörésnek, amit Mozart isteni zenéjével művelnek. Egyszerűen csak nem győznek meg a színpad szájbarágós jelképei és parabolái: például a fehér ruhás kislány a feje fölé tartott narancssal, a színpadon nehézkesen átvonuló, hiányos öltözetű idősek, a gügyögő csecsemő, az angyalhangon éneklő, majd emberi koponyával focizó kisfiú. A rendezői koncepció három – egymással nem kommunikáló, de didaktikusan jól értelmezhető – részből áll: a színpad háttérére vetítve az emberiség nagy veszteségeit nevezik meg egyenként (a már említett „kihalások listája”); az előtérben táncosok, kórus, jelképes alakok és kellékek a legszínesebb kavalkádban zsi bonganak; mindez az Ensemble Pygmalion zenekara és kórusa által megszólaltatott élőzene alatt-fölött.

Annularia

© Bernd Uhlig

Societas Raffaele Sanzio

A rendező a Societas Raffaele Sanzio kísérleti színházi társaság alapító tagja. A társaság az olasz avantgárd színjátszás meghatározó tényezője, legfontosabb célkitűzésükként összművészeti indíttatással kiszélesítették a színház definícióját, újszerű látványvilágon és hanghatásokon keresztül más minőségű figyelmet és empátiát követelnek közönségüktől. „Abból az előfeltevésből indulunk ki, hogy felületes és tetszetős dolgokat nem szabad csinálni... olyasmit kell tennünk, ami betalál, ami átalakít.” Castellucci ma a nagy európai operaházak egyik legkeresettebb rendezője – *Parsifal*, *Il Combattimento di Tancredi e Clorinda*, *Salome*, *Tannhäuser*, *Don Giovanni*, *Varázsfuvola* – az idei Salzburgi Ünnepi Játékokon színre kerülő *Kékszakállú*-rendezését is nagy érdeklődéssel várja a szakma és a közönség.

A K. 626 jól ismert folyamatát remekül kiválasztott idegen zenei beszúráások is tagolják: gregorián dallamok (*Christus factus est*, *In Paradisum*), rövidebb Mozart-kompozíciók (*Szabadkőműves gyászzené* K. 477b-479, *Miserere mei* K. 90, *Ne pulvis et cinis* K. anh. 122, *Quis te comprehendat* K. Anh. 110 és mások).

Az események központi figurája a kórus (akár énekel, akár csak táncol), amely a háttér egyre leombozóbb szó-üzeneteit és a requiem-szöveg drámaiságát lendületes

mozgásvilággal igyekszik ellensúlyozni. A Bach-passiók kóruskezelését és dramaturgiáját idézik a jelmezek: egyes jelenetekben civilben, máskor kortalan fehérben, megint máskor vérbő pirosban villózik a színpad. A kórus néptáncos koreográfiája mellett egyéb, sokszor nagyon kimódolt színhatások, meglepő anyagok és képek utalnak, hektikusan váltakozva egyfajta életigenlő bacchanáliára, máskor meg letargikus, ünnepélyes búcsúra. Egy pár példa a cselekmény zavarba ejtően gazdag, hatásosan sorjázó (alig) szimbolikus képi eszközeire, amelyek szinte az asszociációk teljességét igyekeznek lefedni: tiszta alapszínek festékszóróból földre, falra, emberekre spriccelve, aláhulló marhacsontok, lángoló zongora, kissé karikírozott passió-élőképek, a keresztről lesegített Megváltó teste hívei körében, egy májusfa-állítás önfelelt körtánc-ceremoniája, méz-szórás egy fiatal lány fekvő testére Mozart temetésére utalva, és több változatban visszatérően a bukás, a semmibe-hullás hegyomlás-szerű, apokaliptikus képei. Egy *crescendo* és egy *decrecendo* folyamata zajlik egyidőben, sokszor egymás hatását erősítve, máskor sajnos inkább kioltva. Amikor egy fordított sorsvázlat is felsejlik – az elején idősként és haldoklóként ábrázolt Ember a színpadi történesek végén újszülöttként jelenik meg... Világossá válik Castellucci üzenete: az élet mindenk ellenére győz.

Egy civilebb hozzáállás vagy a történelmi szemlélet hiánya. Nem tudom, mi kellene, hogy lelkesebben tudjam végignézni Castellucci Requiemjét. Földes Imre tanár úr szállóigeként ismert, inkább tréfás gondolatát idézve: „nyitottság... de mit tegyek, itt állok csukottan.”

A Reformációtól Nagy Sándor ünnepéig

31. alkalommal várja a zenebarátokat a Zempléni Fesztivál

Sokszínű programot kínál augusztusban a Zempléni Fesztivál, és két esztendő után végre ismét határon túli előadások is gazdagítják a műsort. Turjányi Miklós fesztiváligazgató – aki majd’ negyedszázada dolgozik a sorozatban – a temérdek különleges koncert mellett a gazdag jazzprogramra, valamint az izgalmas színházi produkciókra is felhívja a Gramofon olvasóinak figyelmét.

Bár az idei már a 31. fesztivál, s lassan megszűnőben a járvány okozta korlátozások, ez alkalommal sem volt könnyű dolguk, hiszen a pandémia még mindig rányomja a bélyegét a tervezésre-szervezésre. Ennek ellenére színes sorozatra készülnek: a megszokott, tíznapos időtartam alatt húsz településen várják a közönséget, és mintegy hetven produkciót láthatnak a Zemplénbe látogatók. „Nagyon reméljük, hogy két év kihagyás után idén végre át tudunk kirándulni a szlovák oldalra: Kassára és Borsiba, ahol tavaly adták át a Rákóczi-kastélyt, amelynek az udvara kiváló koncert-helyszín. Bízom benne, hogy a felújított füzérradványi kastélyba is visszatérhetünk. Jó ismét fellépni azokon a helyszíneken, amelyek az elmúlt időszakban kimaradtak! A hagyományos nyitó- és záróhangversenyeink mellett idén is fellép a fesztiválon az alapító együttes, a Liszt Ferenc Kamarazenekar, s ismét számos kamarazenei program várja az érdeklődőket. Különleges lesz a Czidra László-émlékhangverseny az egykori Camerata Hungarica tagjaival. Tavaly szerepelt Zemplénben először Keller András és a Concerto Budapest. Andrást mélyen megérintette a környék hangulata, így idén is visszatér, most a vonósnégyesével és Berecz Mihállyal adnak hangversenyt” – mondja Turjányi Miklós fesztiváligazgató.

Turjányi Miklós fesztiváligazgató. Forrás: Zempléni Fesztivál

Ezúttal is a komolyzene adja a program legjelentősebb részét, de a jazz ugyancsak hangsúlyos. Fellép a fesztiválon a Binder Quartet, a Gyárfás István Trió, énekel a sorozatban Malek Andrea, visszatér a Benkó Dixieland Band és a Budapest Ragtime Band is. A fiatalok szintén fontos szerepet kapnak: meghívták a Müpa Jazz Showcase idei díjazottját, a Tűzkő Salamon Quintetet és a tavalyi kitüntetettet, a Fehér Fábió Triót is. Összesen tizenhat alkalommal hangzik fel jazz Zemplénben, Sárospatakon minden este jazz-koncertek várják a publikumot. A színházi kínálat ugyancsak kiemelkedő. Hernádi Judit és Kern András a *Valódi hamisítvány* című darabbal érkezik, s színre kerül a *Redőny* című Orlai-produkció is, Ujj Mészáros Károly rendezésében. Az előadásoknak Tokaj és Sátoraljaújhely ad otthont. Érkezik a könnyebb műfaj képviselő férfi énekegyüttes, a Fool Moon, és a kiállítások sem maradnak ki a sorozatból. Korábban kárpátaljai, erdélyi és felvidéki alkotók műveit

mutatták be, idén pedig délvidéki művészek mutatkozhatnak be öt tárlaton. Nagyszabású produkciót is terveznek a tokaji Fesztiválatlanban: Juronics Tamás rendezésében hangzik fel az ismert rockopera, a *Mária evangéliuma*. Augusztus 20-án pedig a Magyar Rhapsody Projekt: *Levédia* című albumát mutatják be Sárospatakon. A Bársony Bálint vezette együttes a nagy magyar zeneszerzők, népdalgyűjtők és a magyar kultúra népzenei gyökerei előtt tiszteleg – ötvözve a zenekar modern hangszereit olyan népi instrumentumokkal, mint a tekerőlant, tárogató, töröksíp, koboz, népi furulyák, népi hegedű, ősi dobok és ütőhangszerek.

Idén nincsenek új helyszínek – bár néhány hegyaljai pincészet jelentkezett, a végleges büdzsétől függ, hogy be tudják-e vonni őket a sorozatba. Ha nagyobb keretből gazdálkodhatnának, könnyebb lenne bővülni... Turjányi Miklós szerint nagyon nehéz helyzetbe hozza a fesztiválszervezőket, hogy ilyen későn, néhány hónappal a sorozat előtt derül ki, végül mekkora támogatásra számíthatnak. Már két évtizede szorgalmazza, hogy szülessen egy olyan támogatási rendszer, amelyben hosszabb távra lehet tervezni, ismerve a pontos pénzügyi kereteket. Tartalom és minőség terén viszont a Zempléni Fesztivál sosem volt gondban.

Mendelssohn, Kodály, Rahmanyinov

A Budafoki Dohnányi Zenekar nyitja a Zempléni Fesztivált. A sárospataki Rákóczi-vár udvarán rendezendő hangverseny programjában Mendelssohn *Reformáció-szimfóniája*, valamint Kodály *Psalmus Hungaricus*a szerepel. „Nagyon erős mindkét műnek a reformációval való kapcsolata, s úgy vélem, ez igazán Sárospatakhöz illő program. A Psalmussal a Kodály-évforduló előtt is tisztelgünk, ráadásul az oratórium nagyon régen, tizenöt éve szólalt meg utoljára Zemplénben. Bennem egyébként élnek darabpárosítások, s ennek a két műnek is megvan az egymáshoz való viszonya, összetartoznak” – meséli Hollerung Gábor karmester, a fesztivál művészeti igazgatója. „Idén ismét fellépünk a zenekarral Szerencsen, aminek nagyon örülünk, hiszen remek helyszínt jelent a vár, jó az ottani akusztika, s egyre lelkesebb a közönség. Klasszikus program hangzik fel idén is: Haydn, Mozart, Schubert művei, az első vendégkarmesterünk, Guido Mancusi vezényletével. A Budafoki Dohnányi Zenekar különböző kamarazenei formációi is készülnek, sokféle felállásban játszanak majd a muzsikusaik. A zárókoncerten pedig végre vendégül látjuk a Wiener Singakademie-t és egy régizenei együttest, a Barucco Zenekart. A pandémia miatt két éve halasztódott ez a vendégszereplés, amelynek programjában Händel *Nagy Sándor ünnepe* című oratóriuma szerepel.”

Ahogy az már hagyomány, *Megérthető zene*-koncertet tartanak: a zárónap délutánján hangzik fel Rahmanyinov *III. zongoraversenye* Hollerung Gábor vezényletével, Balázs

János szólójával, a Cziffra Fesztivállal közös produkcióként. „A *Megérthető zene* sorozata kultikus eseménnyé vált az évek során, nagyon sokféle művet bemutattunk már Händel-oratóriumtól kezdve filmzenéken át a Liszt-művekig, s ezzel a zenei beavatással még a klasszikus zenét kevésbé ismerők számára is élményt jelentenek a hangversenyek. Bármit tűzünk műsorra, lelkesen jön a publikum, nagy bizalommal fordulnak a sorozat felé.” Hollerung Gábor és zenekara a fesztiválon kívül is szoros kapcsolatban áll Sárospatak városával – tavasszal például a Makovecz Imre tervezte Művelődés Házában léptek fel, de négy ifjúsági koncertet is rendeztek a környékbeli iskolások számára.

Hollerung Gábor kiemeli: a költségvetési bizonytalanság miatt hiába szeretnék volna a tavasszal, a Műpában nagy sikerrel bemutatott Smetana-operát, *Az eladott menyasszonyt* elhozni Zemplénbe, végül nem illesztették be a programba, mert nem bízhattak abban, hogy lesz rá keret. Sajnos nem engedhetik szabadjára a fantáziájukat, mert híján vannak a fedezetnek. „Tavaly, amikor a fesztivál első harminc évét ünnepelhetjük, eljutott odáig a sorozat, hogy

Hollerung Gábor művészeti vezető. Forrás: Zempléni Fesztivál

végre nem megalázóan kevés pénzből gazdálkodott, s megengedhettünk magunknak normális technikát, szélesebb körű marketinget. Ebben az évben azonban még a korábbiaknál is rosszabb lett a helyzetünk. Hiába a témédék ötlet, ezekről nem érdemes addig beszélni, amíg nem látjuk a tervek realitását. Pedig mi voltunk az egyetlenek, akik még a pandémia két évében is meg tudták rendezni a sorozatukat.”

Különleges miliő, kivételes figyelem

Tavaly **Berecz Mihály** egyik kedvenc Mozart-zongoraversenyét játszotta el Sárospatakon a Concerto Budapest kíséretével, idén pedig kamarazenei koncerten lép fel Zemplénben: augusztus 18-án a Keller Vonósnégyessel muzsikál. „Különleges élmény volt a tavalyi hangverseny; nagyon szeretem a Mozart-mű szívbemarkolóan szomorú második tételét. Keller Andrással már félszavakból, szem-

Berecz Mihály zongoraművész. Forrás: Gramofon

villanásokból is értjük egymást. Gyerekként András és az akkor még Magyar Telekom nevet viselő szimfonikus zenekar koncertjein nőttem fel, ezért is érzem magamhoz közel a hangzásvilágukat. Nem tervezünk meg előre minden hangot, van tere a spontaneitásnak, hiszen a helyszínen, a közönségen, a hangulaton is múlik, hogyan játszik az adott esten az ember. Sajnos 2021-ben nem volt alkalmam a sárospataki vár színpadán bemutatkozni: vihar készült, s így a Művelődés Házában adtuk elő a programot. Kivételes volt az a figyelem, érzékenység, ahogyan a zempléni közönség fogadta az előadást – sokkal nagyobbak voltak a csendek, mint például a fővárosi hangversenyeken. Egy-egy jó koncert kiszakítja az embert a mindennapokból, s azon a sárospataki estén ez megtörtént. Idén kamarazenei estre készülünk, s ismét Mozart szerepel a programban: az *Esz-dúr zongoránegyest* adjuk elő. Én választottam a művet; kevésbé ismert, mint a *g-moll kvartett*, de legalább olyan izgalmas és összetett. A művet a Keller Vonósnégyes nemrég Jevgenyij Koroljovval játszotta, aki nagy kedvencem, így megtiszteltetés, hogy utána én is előadhatom velük a darabot” – mondta a Gramofonnak Berecz Mihály zongoraművész.

Fény és árnyék muzsikái

A barokktól a kora klasszikáig ível, s csaknem egy évszázadot fog át az Aura Musicale két koncertjének műsora, amelyeknek szölistája Megyesi Schwartz Lúcia. A Liszt-díjas csellóművész, **Máté Balázs** vezette kamaragyüttes ezekkel a fellépésekkel debütál a Zempléni Fesztivál

Máté Balázs csellóművész. Forrás: Gramofon

Megyesi Schwartz Lúcia mezzoszoprán. Forrás: Zempléni Fesztivál

válon. Az augusztus 15-i koncertnek Szerencs, a másnapi estnek Sárospatak ad otthont. „A legrégebbi zene Purcell egyik triószonátája lesz, a legkésőbbi pedig Boccherini *G-dúr csellóversenye*” – meséli Máté Balázs. „Purcell igazi szívügyem, mert rövid élete ellenére elképesztő mennyiségű és minőségű zenét hagyott hátra, s a triószonáta is hihetetlen zenei mikrokozmosz, mind harmóniavilágát, mind motívikus-tematikus felépítését tekintve. Az együttes korabeli hangszereken játszik, bélhúrokon, barokk és klasszikus vonókkal. Mindez azt a célt szolgálja, hogy megjelenítsük azt a hangzást és kifejezőerőt, amit a szerző elképzelt, amikor papírra vetette kompozícióját. A zempléni két koncertünk azért kapta a *Fény és árnyék* címet, mert mindenféle lelkiállapot megjelenik a művekben: akad köztük szomorúbb, elmélkedőbb muzsika, de vidám, világias, színpadias zene is.” A több mint negyedszázados múltra visszatekintő Aura Musicale tagjai szólisztikus szerepben is bemutatkoznak. A hangversenyeken fellépő Megyesi Schwartz Lúciával (mezzoszoprán) koncerteztek már korábban is: nagy sikerű Bach-estet adtak a Zeneakadémián. Az újdonságot a vele most bemutatásra kerülő vokális darabok jelentik. A templomi előadásokon Alessandro Scarlatti motettája mellett Bach-áriákat és egy Händel-operarészletet hallhatnak az érdeklődők.

Teljes program és friss információk:
www.zemplenifesztival.hu

DESZKA VIZIO

Az értékteremtő kulturális portál

- ZENE
- SZÍNHÁZ
- MOZGÓKÉP
- TÁNC
- OPERA
- KÉPZŐMŰVÉSZET
- KÖNYV

f Deszkavízió   deszkavizio   www.deszkavizio.hu

„Igent arra mondok, ami érdekel” Találkozás Harcsa Veronikával

A Budapesti Műszaki Egyetem informatika szakán kezdte felsőfokú tanulmányait, végül jazzénekesként diplomázott a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. Zenei karrierjének szokatlanul késői indulása ellenére számos szakmai díjat – többek között két Fonogramot – bezsebelt, a világ legkiválóbb muzsikusaival játszott együtt az idén még mindig csak negyvenéves Harcsa Veronika énekes. Szerepelt egy Jiří Menzel által rendezett dadaista operában, előszeretettel kalandozik a legkülönbözőbb zenei műfajokban, állandó „udvartartást” vezet a Művészetek völgyében, Kapolcson.

Azt mondtad a telefonban, nagyon elfoglalt vagy.

Ez mostanában van így, vagy általános nálad?

Azóta van ez így, mióta iskolába járok. Délelőtt iskolában voltam, jó tanuló lévén hamar megírtam a leckéimet, és sorra vettem fel a délutáni különórákat a néptánctól a szolfézson át a zongoraórákig, majd következtek a nyelvórák, amiket kimondottan szerettem. Középkiskolásként belekóstoltam a színjátszó körbe, társastáncba, matek szakkörre jártam és tagja voltam egy iskolai zenekarnak.

Akár egy polihisztor.

Nyitott voltam, sok mindenben találok örömet, ez a mai napig így van. Nem voltam csodagyerek, zenében meg kifejezetten nem. Zongoráztam, majd szaxofonozni tanultam, annak kapcsán ismertem meg a jazzt. Később, 17 évesen iratkoztam be jazzének órákra is, és az első tanárom, Munkácsi Bea volt az, aki először mondta ki: akár zenész is lehetne belőlem. De csak négy évvel később, 21 évesen kezdtem el professzionálisan foglalkozni a zenével. Bár előtte is jártam zeneiskolába az iskoláim mellett, 21 évesen mentem el felvételizni a zeneművészetre, amolyan lássuk meg alapon. Fölvettek. Akkortól lett a mindennapjaim része a zene.

Hogy érzed visszatekintve: lemaradtál valamiről a kései kezdés miatt?

Zenei műveltségben biztosan, hiszen nem hallgattam anyyi zenét, mint azok, akik zenész családba születtek és konziba jártak. Viszont úgy érzem, a késői kezdésből adódó hiányok a jazzben belül kompenzálhatók. Egyrészt a folyamatos tanulással, nem véletlen, hogy 39 évesen is rendszeresen járok énektanárhoz. Másrészt a jazzben és a könnyűzenében – főleg ha az ember szerző is – rengeteget számít a tartalom és a személyiség, ami bizonyos mértékig pótolhatja a technikai hiányosságokat. Sokáig nem épp iskolázott módon énekeltem – ez részben előnyt is jelentett. Közben végig bennem volt egy olyan igény, hogy nemcsak a pentaton skálára épülő popzenében, hanem annál bonyolultabb zenékben is kibontakoztassam magam, amihez viszont rengeteg munka kellett. Mára már-már átbillenek a ló másik oldalára, mert borzasztó bonyolult zenéket is szoktam énekelni, kortárs szerzők felkérésére, klasszikus zenészekkel. Persze nekem sokkal több idő megtanulni a bonyolult énekszólamokat, mint annak, aki nálam jóval korábban vált elhivatott zenésszé.

Ha nem is tartod magad polihisztornak, a zenén belül számos tevékenységet látsz el: kultúraszervezői munka a Művészetek Völgyében, a Gadó Gáborral közös projekt, vagy épp rendszeres kikacsintgatás az elektronikus zene vagy az igényes pop területére. Van, amit visszautasítasz vagy kipróbálsz magad mindenben?

Muszáj időnként visszautasítani felkéréseket, a naptár miatt, s azért is, mert az évek során megtanultam a magánéletem prioritásait is figyelembe venni. Igent arra mondom, ami

érdekel, és ebbe számos dolog beletartozhat. Mára már képes vagyok kiszűrni a kínálkozó lehetőségek sorából, hogy mi az, ami pusztán a népszerűségemnek tenne jót, és arra nem tudok mondani. Volt erőm nagy népszerűséget jelentő produkciónak kilépni, mert egy ponton túl nem éreztem magam otthon bennük.

© Nagy Eszter Fruzsina

Harcsa Veronika és Gyémánt Bálint. © Glódi Balázs

Azért olvastam nyilatkozatodat, amelyből kiderül, neked is jól esik a népszerűség. Elérhető ez csupán a számodra fontos és igényes feladatokkal?

E tekintetben a mai napig kísérletező vagyok. Hajtom azokat a projekteket, amelyek foglalkoztatnak, és mindig hálával nyugtázom, hogy még megvan a közönség. Eddig szerencsére ez működött. A közönség persze cserélődik is. Van, aki az egyik tevékenységemet díjazza, van, aki a másikat. Mindig akadnak csalódott távozók és az újra rácsodálkozó érkezők. Viszont én csak úgy tudok önazonos lenni, ahogy jelenleg működöm.

Jól működsz a Harcsa Veronika Udvar háziasszonyaként Kapolcson. Nem voltál eleinte kicsit idegen test az alapvetően népzenei/világzenei közegben?

A jazz kezdetektől fontos szerepet tölt be a Művészetek Völgye programjában, és az elmúlt nyolc évben az udvarom is kinőtte magát.

Elsődlegesen jazzénekesként definiálsz magad?

Énekes-dalszerzőként gondolok magamra, nem hangsúlyozom, hogy jazzista vagyok, mivel sok egyéb zenei műfaj is vonz, de a többség jazzénekesként tart nyilván, amivel nincs semmi probléma. Tény, hogy minden produkcióban, amelyben részt veszek, az improvizációnak és a spontaneitásnak – így vagy úgy – szerepe van.

Hány zenei területen vagy érintett jelenleg?

A Gyémánt Bálinttal működő duóunk a legstabilabb projekt, tíz éve működik. Ennek van egy quartet kiadása belga ritmusszekcióval, ősszel jelentetünk meg lemezt egy német kiadónál, turnéra készülünk itthon és Németországban, s fellépünk még néhány európai országban. Bálint és én egyaránt komolyan vesszük a közös munkát. Amit zenében együtt magunk köré építettünk, abban mindkettőnknek óriási játéktere van, ami miatt még azokat a dalokat sem unjuk, amelyeket tíz éve játszunk. Pillanatnyilag ez a legkönnyebben befogadható produkciónk a közönség számára, minden bizonnyal ezért is tudunk vele fellépni az ország bármely pontján.

A Lámpafény-projekt szintén szélesebb közönségrétegeket vonzhat.

Igen, és a produkciót nemrég meg is újítottuk. Volt egy fellépésünk vele májusban a Fiumei Úti Sírkertben, Dresch Mihállal, szerette a közönség. Nyilván a magyar versek, nyugatos költők miatt is népszerű a program. A magyar költők munkássága visszatérően foglalkoztat. Van egy öt fős csapatunk (Keszég László színművész, Márkos Albert csellista, Pándi Balázs dobos, Benkő Róbert nagybölgős), korábban Kassák Lajos műveit dolgoztuk fel, utána Tandori Dezső és Sziveri János költeményihez nyúltunk. Ez a társaság afféle projektzenekar a szabad zene és a (majdnem) kortárs magyar költészet bűvöletében, alkalmankénti produkciókkal.

Idén is lesz dolgod a Művészetek Völgyében?

Így van, idén július utolsó 10 napjára esik a fesztivál. Minden nap csaknem minden napszakára tervezek programot. 11 órakor jógával indítunk, aztán énekes workshopot tartok valamelyik fellépővel közösen, és nálunk kezdődik leg hamarabb az élőzene, minden nap délután 3-kor van az első koncert. Délután Pándi Balázs újságíró és dobos pakolgtja a lemezeit két műsor között. Van babaringató, kézműves-foglalkozás, rengeteg a kísérőprogram. A fellépők vonatkozásában igyekszem széles keresztmetszetet adni a hazai jazzből. A legaktívabb generáció mellett lesznek ígéretes fiatalok is. Szerepelnek tradicionális és egészen modern felfogású jazzt játszó művészek is, de bemutatkoznak a határterületeken (világzene, elektronikus zene) kísérletezők, az Éjféli ütem koncertsávunkban táncolni is lehet majd.

Van még olyan zenei projektet, amivel készülsz valamire?

Igen. Van egy Debussy NOW! nevű zenekarunk, amelynek rajtam kívül tagja Razvaljajeva Anasztázia hárfaművész és Fenyvesi Márton sound designer és gitáros, akikkel Claude Debussy dalait játszunk kottahűen, de mellette improvizálunk, s Marci a hárfahangból és a hangomból alkot elektronikus hangtereket, így próbáljuk maivá tenni a Debussy-hangzást. E produkciót jelölték egy rangos nemzetközi innovációs díjra. A lemezünk másfél éve hallgatható, élőben júniusban, az Opus Jazz Clubban fogjuk előadni.

Az eddigieken kívül énekes vagyok több belga zenei produkciónak, melyek közül a legismertebb a Next.Ape nevű zenekar. Két évig a Brüsszeli Királyi Konzervatóriumban végeztem a mesterképzést, onnan az intenzív kapcsolatom a belga zenei szcénával. A Next.Ape zenekarral jövő tavasszal lesz lemezmegjelenésünk.

Tavasszal a Franciaországban élő gitárművész, Gadó Gábor kvartettjével is volt közös fellépésed, készült album az énekhangoddal.

Egy éve keresett meg Gábor, hogy énekes lemezt szeretne készíteni, amit velem álmodott meg. Fontos elmondanom, hogy nem Gadó Gábor korábbi zenésztársát, a pótolhatat-

lan, tavaly elhunyt Winand Gábort helyettesítem, hanem kimondottan női hangra képzelte el Gadó ezt az anyagot. Csodálatos kompozíciókban vehettem részt a klasszikus referenciákat és a dalhagyományt is magában foglaló projektben.

Szerzőként milyen irányba, irányokba mozogsz?

Dalszerzőként leginkább a Gyémánt Bálinttal közös produkciókban vagyok aktív, az őszi lemez megjelenés az aktuális. Viszont a Gadó-projekt kapcsán megemlítem, hogy Gábor zenéjére én írtam az összes szöveget, ami izgalmas feladat volt, mivel számos dal nem kimondottan énekszerűre lett komponálva, amihez nekem kellett megtalálnom azokat a szavakat és hangzókat, amelyek természetesen énekelhetővé tudnak tenni egy hangszerű, nagy hangközúgrásokat tartalmazó dallamot is. Ráadásul úgy, hogy a rendkívül művelt Gábor mély spirituális és intellektuális tartalommal megtöltött kompozícióhoz kellett kapcsolódnia a szövegeknek. Még egy érdekesség a közelmúltból: májusban volt Győrben a Győri Filharmonikusokkal egy bemutatónk, ahol Balogh Máté kortárs zeneszerző darabját mutattuk be. Az olasz zeneszerző, Luciano Berio európai népdalok feldolgozásait tartalmazó darabját korábban is énekeltem. Balogh Máté az említett Folk Songs mellé írt egy Kárpát-medencei Folk Songs-t, vagyis a környező népek folklórkincséből válogatott, s a Berióhoz hasonló

hangszerelésben és zenei játékosággal átdolgozott dalokat az olasz mester dalai mellé tette. Ezt adtuk elő a Győri Filharmonikusok zenészeivel kamarazenekari felállásban. Ilyen fantasztikus felkérések értek/érnek el az utóbbi időben.

Mindezek mellett akad olyan feladat, amelyre vágysz?

A kapolcsi énekes workshopok keltették fel érdeklődésemet a zeneterápia iránt, a karantén hónapjai alatt el is végeztem egy online tanfolyamot pszichológiából. A terveim között szerepel, hogy elvégezzem a zeneterapeuta kurzust, ami két éves posztgraduális képzés. Szeretnék elmélyedni és foglalkozni ezzel a területtel is, a kérdés csak az, hogy mikor fog belefelelni az időmbe. Ez egy hosszútávú terv.

Biztos vagyok benne, hogy eléred ezt a célokat is. Mindenben ilyen tudatos vagy?

Inkább nagy a munkabírásom, nem mindig vagyok annyira tudatos, mint az kívülről látszik. Valóban kézben tudom tartani a projektjeimet, de ez nem biztos, hogy a jó tervezésen múlik, talán inkább azon, hogy rugalmasan tudok reagálni. Ma már sokkal spontánabb tudok lenni, mint akár tíz évvel ezelőtt. A „matekból jövök”, a szüleim elvárásainak és az iskoláim követelményeinek is nagy szerepe lehet abban, hogy mennyire komolyan veszem a munkám, de szerencsére jól is esik.

**Régi helyen,
megújult külsővel
várjuk minden kedves
vásárlónkat üzletünkben!**

1081 Budapest,
Kiss József utca 14.
Üzlet: +36 30 425-8497,
+36 30 488-6622
E-mail: bolt@fontrademusic.hu
Hétfő-Péntek 9:00-17:00
fontrademusic.hu

„Az eredetiség megőrzése ugyan- olyan fontos, mint a kísérletezés” Tizenöt éves a Góbé zenekar

Népdalok könnyűzenei stílusokban, akusztikus hangszerekkel. Így foglalható össze a friss Fonogram-díjas Góbé zenekar – Élem címmel, a közelmúltban megjelent – negyedik albumán hallható anyag. A főleg klasszikus zenei előképzettségű fiatalokból, 2007-ben alakult formáció komoly tagcseréken és mintegy két éve jelentős arculatváltáson esett át, és mára már kikristályosodott, hogy az együttes a magyar népdalkincsben gyökerező könnyűzene megteremtését hivatott megvalósítani. A zenekar két tagja, Vizeli Máté és Czupi Áron mondják el a Gramofon olvasóinak: mi az, amit a Góbé teremtett a hazai nép- és világzenében, illetve könnyűzenében.

Milyen visszhangok jutottak el eddig hozzátok az Élem című album megjelenése és a februári lemezbemutató óta? Mit írtak a kritikusok?

Czupi Áron: Még nem találkoztam rossz kritikával, a szakmai reakciók is főleg dicsérőek. A közönséggel már egy kicsit más a helyzet. Akadt, aki számomra érthetetlen okból valamivel könnyűzeneibb muzsikára várt...

Vizeli Máté: ... holott az anyag bizonyos szempontból közelebb áll a könnyűzenéhez, mint az előző három lemez bármelyike.

CzÁ: Ez igaz. Úgy éreztük, muszáj kihasználnunk két új tagunk képességeit, ami magával hozott bizonyos változást az eddigi Góbé-stilushoz képest.

Akkor ezen a ponton kérek egy rövid zenekartörténetet. Honnan hová jutottatok el 2007 óta?

VM: Alakulásunkkor az volt az elsődleges célunk, hogy valamennyien tanuljunk meg autentikus magyar népzenet játszani, bár ezt már a kezdetektől átszötte annak a vágya, hogy később olyan feldolgozásokat tudjunk alkotni, mint amilyeneket az csinál, aki ért is hozzá. Ez banális hangzik, miközben annyira mélyrehatóan, mint mi, kevés világzenét játszó együttes tagjai értenek a népzenehez. Annak ellenére – vagy épp azért –, hogy a megalkakuláskor mind a négyen a klasszikus zene felől érkezünk, mint a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola diákjai, és tudatosan kezdtünk el népzenevel foglalkozni. Később aztán érkeztek a népzene és a jazz felől is muzsikások. Az első korszakunk 2011-ig tartott, amikor megnyertük az A38 Hajón rendezett Talentométer tehetségkutató verseny népzene/világzene kategóriáját; éppen azzal, hogy belevittünk valami új, érdekesen hangzó elemet az autentikus népzenei alapba. A verseny után bővült is a zenekar, újabb fontos változásként megjelentek az ütőhangszerek, Áron belépésével konkrétan egy dobfelszerelés. Úgy gondoltuk, ez lesz képes egy fesztiválon a nagyszínpadra emelni a produkciónkat. Ez a szakasz az alapító Kiss-B. Ádám kiválásával zárult le, 2017-ben. A zenénk lényegesen 2020-ban, Hegyi Zoltán és Várai Áron belépésével változott, amit elsősorban a mélyebben zeneértő hallgatóink vesznek észre.

Hogyan írnátok le ezt a bizonyos zenei váltást, hogy megérthessék azok is, akik még sosem hallgatták a zenéteket?

CzÁ: Annyiban feltétlenül továbbléptünk a könnyűzene irányába, hogy a ritmusszekció – dob, bőgő, cimbalom, gitár, koboz – groove-központú lett. Eddig ezek vagy nem voltak ennyire összehangolva, vagy egy inkább népzenei jellegű alaphoz próbáltam igazodni a dobokkal, most viszont a hozzám hasonlóan könnyűzenéből érkező bőgős és én igyekszünk adni a népzenevel harmonizáló alapot. Ez a legdurvább különbség.

Mennyire egyedi a muzsikátok a mai magyar vagy akár a nemzetközi világzenei szcénában?

VM: Két szempontból egyedi. Egyrészt igyekszünk megtartani az eredeti formájában a népzenei anyagot, legyen az egy népdal vagy egy népi táncdallam. Ez jelent karaktert és tempót is. Ehhez egy olyan könnyűzenei kísérletet társítunk, ami bizonyos szempontból asszociálható rá, tehát van vele valamilyen zenei egyezés. Másrészt ebből következően rengeteg zenei stílusban játszunk – reggae, disco, swing, jazz –, hiszen a magyar népzeneből vett alpdallamok is rendkívül diverzek. Az új albumon már vannak olyan témák, amelyek csak úgy hatnak, mintha autentikus népi témák lennének, de nem azok, hanem általunk írtak.

Már egy ideje feszegetitek a népdal-műdal témát.

VM: Így van, régebben például műdalokat is dolgoztunk fel, valószínűleg fogunk is még. De visszatérve az előző gondolatra, találkoztam olyan dallammal Bartók Mikrokosmoszában is, amin elgondolkodtam, hogy melyik népdal lehet, aztán rájöttem: egyik se.

Tehát egyfelől misszionáriusként dolgoztok azon, hogy megismertessétek, megszerettessétek a fiatalokkal a magyar népzene, másfelől – ha nem is szándékosan – be is csapjátok őket.

VM: Nem, mert nem csapódnak be. Elismerem, hogy ehhez kell némi előképzettség és vajtűfűléség. Inkább azt értük el, amit eredetileg szerettünk volna: sokan a mi muzsikánkon keresztül ismerkedtek meg a népzenevel, és a zenénk hatására elmentek táncházba is.

CzÁ: Ezt hivatott szolgálni az is, hogy létezik a *Forrás* című lemezünk, és ilyeneket a továbbiakban is szeretnénk készíteni, amelyek a számainkban felhasznált dallamokat eredeti hangzásukban mutatják meg. Ezt a lemezsorozatot, amelynek egyelőre az első tagja készült el, az autentikus muzsikát játszó formációnk, a Folkside prezentálja.

VM: Kicsit kényszerből alakult ez így, mert 2020-ban – amikor két tagunk, Timár Márton és Csasnyai Imre elbúcsúzott tőlünk – rájöttünk, hogy nincs már számunkra olyan elérhető zenész, akivel jó volna együtt dolgozni, és az autentikus népzenei és a könnyűzenei játékmódot is meg tudja valósítani. Ekkor döntöttünk az osztódás mellett, és a Góbé mellett – részben új tagokkal – létrehoztuk a Góbé Folkside-ot. Ezzel még jobban kiemeljük, hogy számunkra az eredetiség megőrzése ugyanolyan fontos, mint a kísérletezés.

Kérem, hogy az album 10 száma közül két tetszőlegesen kiválasztott dalon mutassátok be a munkafolyamatot: Hogyan választjátok ki az „alpanyagot”, és miként formáltjátok a lemezen hallható változattá?

CzÁ: A *Korcs* című nóta hegedűsünk, Rigó Marci fejből pattant ki. Írt egy eredetileg hiphopnak szánt dallamot,

ami akár lehetne egy népi táncdallam is, hiszen autentikus zenében megtalálható motívumokból van összegyúrva. Megmutatta nekem, én meg küldtem vissza a dobsávokat – mindez a legdurvább karanténos időszakban történt.

VM: Nagyjából félúton van a nóta a hiphop és egy palatkai szökös között, motívumokban, ritmikában egyaránt.

CzÁ: Csaknem egy évig pihentettük a dalt, mert nem találtuk meg azt az ötletet, amivel előadhatóvá válik, például nehezen állt össze a hangszerelés. Cimbalmosunk, tamburabrácsásunk és dudásunk, Egervári Mátyás végül a tekerő mellett döntött.

VM: Matyi az új albumon két esetben is olyan hangszer megszólaltatása mellett döntött, amit korábban még soha nem használt, mert úgy érezte, hogy mással nem tudna semmi újat hozzátenni az adott dalhoz.

CzÁ: Innen már nem olyan izgalmas a történet, legfeljebb még annyit emlétek, hogy frontemberünk, Várai Áron, aki remek táncos egyben, úgymond megtáncolta a nótát, ami teljesen új volt a zenekar történetében.

VM: Egészen pontosan palatkai korcsost táncol a szám közepén. A néptáncosoknak kifejezetten tetszik Áron előadása, mert ők értik, hogy mi történik a színpadon. Arra még várni kell, hogy autentikus, azaz magyarpalatkai néptáncosok mit szólnak a produkcióhoz. Tapasztalataink szerint a népzenei adatközlők olykor sokkal szabadabban

Forrás: Góbé zenekar

gondolkodnak a zenei vagy épp táncos kísérletezésekről, mint néhány ókonzervatív folklorista.

CzÁ: Kedvenc anekdotám: amikor Matyi egyszer a Vajdaságban megmutatta egy öreg muzsikusnak, amit tőle lesett el tamburán, az öreg megkérdezte, hogy miért úgy játszik, ahogy ő. Miért nem játssza a saját stílusa szerint?

A másik dal?

VM: Legyen a *Fekete föld* című, amelynek érdekes története van. Áron nagykanizsai énektanára, Cseke József vezeti a szlovéniai Lendván működő Muravidéki Nótázók nevű énekegyüttest, akikkel két albumot is rögzítettünk, mert Cseke tanár úr megkért bennünket, hogy kísérvük a Nótázókat. Az egyik összeállítás a *Gacsaj Pista nagy legény volt...* kezdetű nótával indul, amelynek a filmzenére emlékeztető dallama úgy megcsapott engem, hogy elindult bennem egy gondolatmenet, amelynek eredményeként bekerült a számba a John Williams írta Indiana Jones filmzene főcímdalának az alaplétketése, ami végigmegy az egész szám alatt. Eddig konkrét filmzenei utalásokat nem használtunk a dalainkban, ebből a szempontból mindenképpen újszerű a repertoárunkban.

Szinte minden más tevékenységetek is a zenével van összefüggésben, mint például a rendhagyó énekórák megtartása.

VM: A *Müpa Koncert az iskolában* című programjának sorozatában mi voltunk a rezidens népi zenekar, és igény szerint jártuk az iskolákat rendhagyó énekórákat tartani. Nagyon szerettük, de sajnos most egyelőre nincs ilyen lehetőségünk. Ezzel párhuzamosan ugyancsak a Müpában, az előtérben tartottunk vasárnap délelőttönként hangszerbemutató foglalkozásokat.

CzÁ: Húsz alkalommal a Pannon Filharmonikusok is szerveztek bennünket általános iskolákba. Szerettük azokat a programokat, szívesen vállalnánk a jövőben is hasonlókat.

Felkérés filmzeneírásra?

VM: A zenekart még nem kérték, engem már igen. Két kisjátékfilmhez írtam már zenét. Mindkettő Bekker Péter alkotása: az egyik a *Csont az ebek közt*, a másik a *Sínek mentén*. A Góbé az *Utóélet* című film táncchízi jelenetében muzsikál.

Milyen nyár elé néztek?

CzÁ: Júniusban lesz néhány francia, belga és angliai koncertünk, aztán egy éjszaki turnénk lesz júliusban, a neves világzenei HiuFolk és Viljandi Fesztiválokra lépünk fel. Persze ne feledkezzünk meg saját, augusztus végi vonyarcvashegyi rendezvényünkről, a VonyArts Folkpartról sem, ahol népzenei oktatás is zajlik a PásztorÓra, a Tindia és a Góbé zenekarok tagjainak irányításával, és természetesen a napokat világzenei koncertek, tánccházak zárják. Ezeket túl persze kis túlzással az egész országot bejárjuk az új lemezzel.

22
23

müpa
Budapest

RICCARDO CHAILLY
ORCHESTRE DES **CHAMPS-ÉLYSÉES**
IRÉNE THEORIN
BÉCSI FILHARMONIKUSOK
JONATHAN **NOTT** YUJA **WANG**
MARTIN **GRUBINGER**
FILARMONICA DELLA SCALA
VARGA JUDIT
AZ **AMSZTERDAMI CONCERTGEBOUW** ZENEKARA
THE **KING'S CONSORT**
VÁRDAI ISTVÁN NINA **STEMME**
BOLDOCZKI GÁBOR
ORCHESTRE DE LA **SUISSE ROMANDE**
DANIELE GATTI
A **LIPCSEI GEWANDHAUS** ZENEKARA
JOHN ELIOT **GARDINER**

Stratégiai
partnerünk:

A Müpa támogatója
az Emberi Erőforrások Minisztériuma

mupa.hu

Farkas Róbert. © Gela Megreldze

Az új évadra öt bérletes, két gyermekeknek szóló tematikus, valamint egy fiatal felnőttekre számító koncertsorozatot és számos impozáns, egyedi hangversenyt hirdetett meg a MÁV Szimfonikus Zenekar. A 2022/2023-as szezon már Farkas Róbert vezető karmester koncepcióját tükrözi.

„Befejeztünk egy sikeres közös évadot, és hasznos időt töltött velem a zenekar – bár idén még keveset próbáltunk együtt. A következő évadban nemcsak a műpás és zeneakadémiai, hanem más koncerteken is többet, egyenletesen tudunk együtt dolgozni” – mondja Farkas Róbert. A 2022/23-as évad témája: Bécs. „Szükség van egységes koncepcióra, ami összeköti a koncerteket. Még akkor is, ha egyes szerzőknek nincs közvetlen bécsi kötődésük. Csajkovszkij *II. zongoraversenyéhez* például olyan művészt (Elisabeth Leonskaja) kértünk fel, aki Bécsben él. Vele már háromszor dolgoztam, és nagyon várom, hogy Magyarországon is bemutatkozzunk. Ezen a koncerten Mahler képviseli Bécset, akinek erős kötődése volt Budapesthez is. A hangverseny nyitányaként felcsendül az eredetileg az I. szimfóniájához tartozó *Blumine* tétel, majd eljuttasszuk a teljes művet, a *Titán-szimfóniát*.”

Farkas Róbert szeretne a kortárszenének is teret adni, így az új évadban az első koncertjére a *Varázsfuvola-nyitány* után Eötvös Péter *Csellóversenyét* választotta; Várdai István szólójával, aki szintén Bécsben él és tanít. Ezen a koncerten Dubrovay László *Faust-szvitjét* is előadják. „Talán kakukktójságnak tűnhet a koncepcióban, de számos bécsi szerzőt

megihletett Goethe remekműve. Végül visszatérünk Mozarthoz, a *Nagy g-moll szimfóniával*” – folytatja az áttekintést a vezető karmester. „Nagy öröm számomra, hogy Cyprien Katsaris elfogadta a felkérésünket. Ő két Liszt-fantáziával lép fel a Zeneakadémián: az *Athén romjaival* és a *Wanderer-fantáziával*. Az eredeti Beethoven-nyitánnyal kombináljuk a műsort, és ezek mellé Schuberttől a *Nagy C-dúr szimfóniát* választottuk. Fajsúlyos műsor, de nincs kétségem, hogy a zenekar nagyszerű minőségben fogja interpretálni.”

„Brahms és az oratorikus zene közel áll hozzám, ezért választottam a *Német Requiem* mellé az op. 13-as *Gyászmeneti éneket*, ami ritkán hallható. A két mű közt zenei és tartalmi kapcsolat is van, ezért szünet nélkül adjuk elő őket. Pasztircsák Polina mellett a csodás német lírai baritont, Holger Falkot sikerült megnyerni, akivel az első operabeugrásomnál volt szerencsém együtt dolgozni Heidelbergben. A bécsi klasszikából Haydn sem maradhat ki. Tőle a *Gyász-szimfóniára* esett a választásom. Az új bécsi iskola alakjait is képviseltetni kell a koncepcióban, ezért Liza Ferschtman eladásában Alban Berg *Hegedűversenyét* csodálhatjuk meg. A koncert zárórészében Schubert *IV. Tragikus szimfóniáját* adjuk elő. Ehhez kapcsolódóan lesz egy ifjúsági koncertünk, ahol a gyász-témát dolgozzuk fel, *Szomorúság és vigasztalás* címmel. Haydn és Schubert szimfóniáinak részleteit mutatjuk be az *Unokák és Nagy-szülők* koncertsorozatunk keretében” – mondja a dirigens. A Várkert Bazárban előadják az *Egmont-nyitányt* és az *Eroica-szimfóniát*, így Beethoven előtt is tisztelnek. A Műpa Felfedezések-sorozatában két fiatal szólista, Magyar Valentin (zongora) és Temesvári Bence (cselló) mellett egy fiatal zeneszerző, Dragony Tímea: *Onyx* című darabjának ősbemutatójára is sor kerül. A Fesztetics-bérlet koncertjein kisebb apparátusra írt művek szerepelnek. Mozart *Kís éji zenéje* és a K. 319-es *B-dúr szimfóniája* között Reicha két kürtre írt versenyműve kap helyet, amelynek szólistája Szőke Zoltán és Képiró Bálint lesz. Farkas Róbert a pandémia alatt, beugrások sorozatával került kapcsolatba a MÁV Zenekarral. A 2021/2022-es évadban a többi között Bartók *2. szvitjét* és Rahmanyinov *3. zongoraversenyét* vezényelte a Zeneakadémián. A Műpában mutatták be Molnár Viktor *Mars Mission* című művét, és részt vettek a BFZ által szervezett Richard Strauss-maratonon is. „Jelenleg az életemben a MÁV Zenekar a fő vágány, de vannak és lesznek koncertjeim más zenekarokkal is, köztük egy temesvári és egy madridi együttessel. Egy zenekar profilját egyetlen dolog határozza meg: a minőség. A MÁV Zenekarban óriási potenciált látok, nagy bizalommal nézek a következő évad elé. Remélem, minél többen szem- és fültanúi lesznek ennek” – mondja végül Farkas Róbert.

müpa
Budapest

**2022 BUDAPESTI
WAGNER-
NAPOK**
JÚNIUS 9-22.

A Rajna kincse
2022. június 9., 16.

A walkür
2022. június 10., 17.

Siegfried
2022. június 11., 18.

Az istenek alkonya
2022. június 12., 19.

René Pape dalestje
2022. június 13.

Rienzi
2022. június 22.

Stratégiai
partnerünk.

A Müpa támogatója
az Emberi Erőforrások Minisztériuma

mupa.hu

Németh Judit. Forrás: Magyar Állami Operaház

Idén nyáron ismét felhangzik a tetralógia a Müpa pódiumán, ráadásul két alkalommal. Wagner Ringjének először június 9-től tapsolhatnak az érdeklődők, a második sorozatnak pedig június 16-tól. Az előadásokon Második Nornaként Németh Judit lép színpadra, aki a Budapesti Wagner-napok indulásától szinte minden fesztiválon szerepelt.

„Óriási szerencsének éltem meg, hogy ahogyan lassan véget értek a bayreuthi éveim – a Festspielhausban utoljára 2007-ben léptem fel –, Budapesten megszületett a Wagner-napok sorozata, és ugyanazokkal a művészekkel találkoztam itt is, akikkel a Wagner-szentélyben léptem színpadra, s akikkel szerettem dolgozni” – meséli Németh Judit. „Olyan volt az egész, mint egy családi folytatás. Bayreuthban ugyanis Wolfgang Wagner mindig odafigyelt rá, hogy a professzionális körülmények mellett familiáris légkört teremtsen, mert hitt abban, hogy akkor lehet jól dolgozni, ha mindenki jól érzi magát. Ez az ő idejében meg is valósult, kiváló érzéssel válogatta a művészeket. Szép éveket töltöttem a Festspielhausban, ahol először a diplomázásomat követően, Wagner-ösztöndíjjal jártam, a 2000-es években pedig már olyan szerepeket énekelhettem, mint Ortrud, Vénusz vagy beugrással Kundry, Waltraute. Öt éven át az egyik Nornát is életre kelthettem – igaz, akkor még a Harmadikat; ez a dirigens, Giuseppe Sinopoli ötlete volt. A Bayreuthi Ünnepi Játékokon ismertem meg Fischer Ádámot is, sokat muzsikáltunk együtt, s aztán ez a Budapesti Wagner-napokon folytatódott. A magyar sorozatban

közreműködő Rádiózenekarral Ádám elképesztő munkát végzett, fantasztikus színvonalon játsszák Wagner zenedrámáit. Vele mindig rendkívüli érzés énekelni, mert karmesterként nagyon figyel az énekesekre, együtt lélegzik velük, s ezt a hajlékonyságot, a különleges kísérési képességét, ami a wagneri énekbeszédéhez kell, a zenekarnak is megtanította. A *nibelung gyűrűjében* tényleg mindent elénekeltem, hiszen mindkét Frickát és mindhárom Brünnhildét életre keltettem, emellett Flosshildeként, Sieglindeként, Walkür-lányként is pódiumra léptem, voltam Harmadik Norna, most pedig ismét Második leszek. Előlről-hátulról tudom a darabot, s erre kicsit büszke is vagyok. De nemcsak a Ringben szerepeltem, hiszen lehettem Brangene, Kundry, Ortrud. A kezdetektől szerettem ezeket a félig scenírozott produkciókat, imádtam például Parditka Magdolna és Szemerédy Alexandra Parsifalját, Trisztán és Izoldáját. Egyetlen Wagner-szerep maradt ki: Izolda, pedig még Christian Thielemann is arra biztatott, hogy énekeljem, mert illik a hangomhoz. Más irányt kellett volna hozzá választanom, akkor azonban hiányzott volna az Ortrud-féle repertoár.”

A Budapesti Wagner-napok mindegyik darabja különleges, mind színre vitelében, mind zeneileg. „Az is remek – vélekedik a mezzoszoprán –, hogy a mostani Istenek alkonyelőadás rendezője, Hartmut Schörghofer sok énekesi ötletet elfogadott, nála a három Norna teljesen különböző karakterű és életkorú figura. Az én nőalakom kicsit örültté vált, s nem is akarja annyira továbbfonni a fonalat, mert már annyira összezavarodott minden... Annak is örülök, hogy amikor a Budapesti Wagner-napokon már nem énekeltem tovább Frickát, akkor növendékem, Schöck Atala vette át a szerepet. Hosszú évek óta jár hozzám, akárcsak Vincze Klára, aki jövőre már Viráglány és Walkür lehet az Operaházban. A zenedrámák éneklésének titkait többeknek igyekszem átadni. A Wagner-szerepek kapcsán mindig elmondom, ki kell várni az idejét, amikor a hang kellően stabilá, terhelhető válik. Wagnert nem technikailag kell másképp énekelni, hanem képesnek kell lenni arra, hogy forszírozás nélkül áténekelje azt a hatalmas zenekari szöveget. S akkor szabad csak színpadra lépni, amikor erre valaki már könnyedén képes. Ki kell várni, hogy a hang üzembiztos legyen, s ehhez fontos az idő és az idegrendszer. Természetesen mindig szépen elemezzük nemcsak az adott darabot, hanem az egész, Wagner teremtette világot, a háttérrel, az összefüggéseket. Örülök, hogy ebbe az univerzumba nyáron Nornaként magam is visszatérhetek. Ez volt ugyanis mindig az igazi zenei világom, s boldog vagyok, hogy azt énekelhetem, amit szeretek, amire a hangom való. Még több szerepet is kaptam, mint amit valaha elképzelttem magamnak.”

YAMAHA BÉRLET

A MŰVÉSZETEK HÁZÁBAN HÉTFŐNKÉNT 19:00 ÓRÁTÓL

BEETHOVEN
CSAJKOVSZKIJ
GRIEG
LISZT
RAHMANYINOV
SIBELIUS

SZIMFONIKUS BÉRLET

A MŰVÉSZETEK HÁZÁBAN HÉTFŐN VAGY CSÜTÖRTÖKÖN 19:00 ÓRÁTÓL

BARTÓK
BEETHOVEN
BEISCHER-MATYÓ
BRAHMS
BRUCKNER
CHAUSSON
CRESTON
CSAJKOVSZKIJ
DOHNÁNYI
FRANCK
HACSATURJÁN
HÄNDEL
HAYDN
MARTUCCI
MUSZORGSZKIJ
ORFALY
RAVEL
SCHUBERT
STRAUSS
VIVALDI

A műsor-, időpont-, és szereplőváltoztatás jogát fenntartjuk!

Keressen minket
a Facebookon!

miskolciszimfonikuszenekar

MISKOLC — A Miskolci Szimfonikus Zenekar a Miskolc Csoport tagja

WWW.MSO.HU

Turcsányi Ildikó, a BDZ „fűzfapoétája”

Budafoki Dohnányi Zenekar

 Réfi Zsuzsanna

Turcsányi Ildikó. Forrás: BDZ

Turcsányi Ildikó először a Marica grófnő egyik dalához készített fordítást, majd megszületett a BDZoo-Faktor – állati tehetségkutató, ami tavaly ősszel aratott nagy sikert. Legutóbb Smetana operájához, Az eladott menyasszonyhoz írt új szöveget. Ildikó – produkciós menedzseri feladatai mellett – élvezi, hogy ő lehet a zenekar „fűzfapoétája”.

Hogyan lesz egy produkciós menedzserből fordító-szövegíró? A Budafoki Dohnányi Zenekarnál a polihisztorság általános: az együttes vezetője, Hollerung Gábur kreatív kollégákkal dolgozik, sokakra jellemző, hogy több feladatot is ellátnak a társulatnál. Mindenki szívesen veszi ki a részét nemcsak a szervezői, hanem a művészeti feladatokból is. A sokoldalú személyiségeket kiválóan inspirálja az együttesvezető, akinek jó szeme van ahhoz, hogy kire milyen tennivalót lehet bízni.

Turcsányi Ildikó már több mint negyedszázada dolgozik a Dohnányi Zenekarnál. 1995-ben lett az együttes munkatársa, és évekig volt a Budapesti Akadémiai Kórustársaság törzstagja. Produkciós menedzser a kezdetektől, s az utóbbi években egyre jobban beleásta magát az opera világába. Ezeknél az előadásoknál gyakran a szereposztásokat is ő állítja össze. Négy esztendővel ezelőtt újabb feladatot kapott, amikor a zenekar a *Marica grófnőre* készült. Az előadást vezénylő Hollerung Gábur az egyik próbán szembesült azzal, hogy a *Hej, cigányból* csupán egy versszaknak van

meg a szövege, ő pedig kettőt szeretett volna, így megbízta Ildikót, hogy fordítsa le és írja meg a szöveget. Ildikó nemcsak több nyelven beszél, de egykori kórusénekesként jó füle van ahhoz is, hogy meghallja, hogyan simul össze a szöveg és a dallam. Így bár meglepte a felkérés, hamar elkészült az új versszakkal, amivel a karmester elégedett is volt. Ezután már bátrabban vállalkozott arra, hogy Kutrik Bence *The Immortal Heart* című kisoperájának magyar szövegét elkészítse, amely a Café Budapest Fesztivál keretében hangzott el. Majd Beethoven *Egmont* kísérőzenéjéhez készített a meglévő Goethe-fordításokból szöveget, amit Blaskó Péter tolmácsolt. Ezután még különlegesebb feladatot kapott: a BDZ Napra szerettek volna egy családi programot, s erre találta ki az állatos zenékből összeállított *BDZoo-Faktort*. A kerettörténetet verses formában írta meg, s a produkció nagy tetszést aratott. Majd az újravezényelt koncert összekötő versei születtek meg tollából, s aztán már egy egész opera következett... A Dohnányi Zenekar februárban félig scenírozott formában tűzte műsorra Smetana *Az eladott menyasszony* című művét, Sente Vajk színre vitelében, és a kortárs rendezéshez nem igazán illett a meglévő, Blum Tamás-féle fordítás. A hosszú és nehézkes recitatívók helyett dialógusokra volt szükség, így újra kellett írni a szöveget.

„Amatőr hosszútávfutónak készülök” – meséli Turcsányi Ildikó. „A sok 10-20 kilométeres futás közben szüntelenül Smetana darabját hallgattam, s egyszer csak azt vettem észre, hogy a mű megszólal magyarul. Elolvastam minden létező anyagot, karaktervázlatokat készítettem, s nem mondatról mondatra fordítottam, hanem egy-egy jelenet lényegét igyekeztem megragadni. Blum Tamás kiváló, saját kora nyelvezetéhez illő szöveget készített, s nem akartam elkövetni azt a tiszteletlenséget, hogy ezt írom át, inkább nekiláttam egy új, saját verziónak. Hónapokon keresztül dolgoztam vele, s minden megszületett verssort végigénekeltem. Majd persze Gábor és a rendező is átnézte az új szöveget, s még az énekesektől is azt kértem, írjanak át nyugodtan bármit, de meglepően kevés *változtatási kérelem érkezett*.” Az opera sikerrel hangzott fel a Müpa színpadán, s már várnak újabb tennivalók is az együttes saját fordítójára, szövegírójára. „Gábor egyszer a BDZ fűzfapoétájának nevezett, ez így rajtam ragadt, és remélem, akad is még ilyen feladatom jócskán” – teszi hozzá Ildikó. Készül a következő BDZ Napra is: a *Piroska és a farkasból* születik egy új verzió. A *Sok hűhó semmiért* című darabban ugyancsak foglalkozik, amit a jövő szezonzban, Korngold – Shakespeare drámájához írt – kísérőzenéjével adnak elő. Turcsányi Ildikó örömmel vesz részt az együttes programjainak szervezésében, de remek érzés alkotóként is tevékenykedni. Élvezi Hollerung Gábur bizalmát, s most már e téren is egyre több a saját ötlete.

MVM
KONCERTEK

2022

A ZONGORA – 2022

2022. szeptember 27. (kedd), 19:30 óra – Müpa Budapest
Ránki Dezső zongoraestje

2022. október 24. (hétfő), 19:30 óra – Zeneakadémia
Balázs János zongoraestje

2022. november 9. (szerda), 19:30 óra – Müpa Budapest
Alekszandr Gavriljuk zongoraestje

2023. március 17. (péntek), 19:30 óra – Müpa Budapest
Grigorij Szokolov zongoraestje

További koncertjeink

2022. november 16. (szerda), 19:30 óra – Zeneakadémia
Vigh Andrea hárfaeestje – Hullámok játéka

2022. december 18. (vasárnap), 19:30 óra – Zeneakadémia
MVM Karácsonyi Koncert

Különleges, látványos koncerttel és sztárvendégekkel várjuk a zenerajongókat.

2022. október 6–9. (csütörtöktől vasárnapig)

24. Gödöllői Nemzetközi Hárfafesztivál – Gödöllői Királyi Kastély

Vigh Andrea (október 6. 19 óra), **Farkas Mira** (október 7. 19 óra),

Fiatal tehetségek hárfakoncertje (október 8. 11 óra), **Polónyi Ágnes** (október 8. 19 óra),

A hárfa sokszínűsége (október 9. 11 óra), **Sasha Boldachev** (október 9. 19 óra)

A délelőtti koncertekre a belépés díjtalan, de regisztrálni kell az mvmkoncertek@gmail.com e-mail-címen!

Jegyvásárlás és további információk valamennyi koncertünkről a www.azongora.hu honlapunkon.

A hangversenysorozat névadó szponzora:

MVM
KONCERTEK

Jakobi Koncert Kft.

Powered
by MVM

Illényi Péter karmester, zenei rendező. Forrás: Pannon Filharmonikusok

Zenei rendezőként kezdődött a kapcsolata a Pannon Filharmonikusokkal, de az utóbbi években érdekes koncerteket is dirigál az együttes élén Illényi Péter. Az ABBA-slágerok után Barbra Streisand dalai következtek. A karmesternek – aki olyan filmek kísérőzenéjét is vezényli, mint a Squid Game – számos terve van még a pécsi együttesrel.

Rendhagyó zenei utat járt be Illényi Péter, aki az utóbbi években számos külföldi és magyar mozifilmnél, sorozatnál állt a karmesteri pulituson. Zenészcsalád tagjaként természetes volt számára, hogy gyerekként a zongorával kezdte, s később számos hangszerbe belekóstolt. Brácsázott, trombitált, orgonált, hogy megismerje az instrumentumokat, hogy tisztában legyen azzal, milyen érzés kézbe venni, megszólaltatni ezeket, mert tudta, hogy ez mennyire fontos egy dirigens számára. Fő célként ugyanis kiskorától a karmesterség lebegett szeme előtt – már csak azért is, mert édesanyjának nagybátyja, keresztapja Ferencsik János volt, akivel gyerekként ő maga is többször találkozott. A família másik ágához pedig Illényi Ferenc és négy, zenészi hivatást választó gyermeke, az unokatestvérei tartoznak. Az ELTE karvezetést a Grazi Zeneakadémia karmester szaka követte, s már egyetemi éve alatt számos pódiumon megfordult zongoristaként, korrepetitorként, dirigensként, de megesett az is, hogy a cseleszta vagy az orgona volt a

hangszere. Amikor akadémiai professzora megalapította a Reinsbergi Operafesztivált, a nyári sorozatban két évig szintén ellátta ezeket a posztokat, s olyan együttesekkel muzsikált, mint a Bécsi Rádiózenekar, a Niederösterreichische Tonkünstler Zenekar, valamint a Wiener Kammerorchester. Alakult Ausztriában a pályája, azonban 2003-ban a családtagjai – felesége és gyermekei – már Magyarországon éltek, így ő is követte őket. Akkoriban a Bartók Rádió zenei rendezőt keresett, amit szívesen vállalt el, s hamar beletanult ebbe a hivatásba. Közben lett egy együttese is: a Musica Sonora Kamarazenekarral kezdett dolgozni dirigensként 2007-től, s a velük való közös munkából sokat profitált. Gyakran eszébe jutott az egyik grazi professzora mondása, mely szerint szerencsés lesz az, aki amatőr zenekarral kezdi a pályát, mert egy ilyen társulatnál nagyon meg kell küzdeni mindenért, s ez segít abban, hogy alaposan megtanulja a szakmát. Szépen haladtak, fejlődtek együtt – egészen 2017-ig. Tíz év után azért vett tőlük búcsút, mert egyre több lett az elfoglaltsága. A Bartók adónál töltött évei is véget értek, de addigra már megismerte az összes hazai szimfonikus együttest, sokfelé megfordult, számos kapcsolatot alakított ki. 2012-től Péter pályáján egyre nagyobb szerepet kapott a scoring, azaz a film- és produkciós zenei felvételek. Karmesterként szinte minden nap zenekar, illetve kórus előtt áll, s olyan ismert filmeknek dirigálhatta már a zenéjét, mint a Kincsem vagy a Lajkó cigány az űrben, de karmestere volt a 2021-es budapesti tűzijátéknak is. Sok külföldi alkotás is szerepel a felsorolásban (Hollywood-tól Bollywood-ig); akad, amelyben Lang Lang zongorázik és Illényi irányítja a zenekart. Szinte minden magyarországi Scoring-zenekarral rendszeresen dolgozik, és 2021-ben a Vienna Symphonic Libraryn keresztül a bécsi Synchron Stage Stúdióba is felkérték dirigálni. Ezt a speciális területet kevesen ismerik úgy, mint ő, így egyre több a felkérése, közben pedig a hagyományos koncertéletnek is szereplője. A zenei rendezőséghez sem lett hűtlen, jelenleg a Műpának dolgozik rendszeresen. Például a 2020-as Wagner: Ring DVD-n is közreműködött, s ennek a hivatásnak köszönhetően ismerkedett meg a Pannon Filharmonikusokkal is. Az együttes 2018-ban a Kodály Központ egyik produkciója zenei rendezőjének kérte fel, majd rendszeressé vált a kapcsolatuk. Dirigensként is egyre gyakrabban dolgozik az együttesrel: ő volt a karmestere az ABBA-slágerokat bemutató estnek, most a Barbra Streisand-dalokat felvontató hangversenynek is, Király Lindával és Király Viktorral, valamint Veres Mónika Nikával, s az előadásnak a tervek szerint lesz folytatása. Ahogy Illényi Péter meséli, a közös munka során megszerette a magas színvonalon muzsikáló, remek repertoárral rendelkező pécsi zenekart, s szeretné, ha a filmzenei világban is szerepelne.

A Hagyományok Háza Buda szívében, a festői Corvin téren a Budai Vigadó épületében szolgálja kiemelt nemzeti intézményként a Kárpát-medencei néphagyomány ügyét immár több, mint 20 éve. Önmagában az épületért is érdemes arra járni, hiszen a 19-20. század fordulóján, a budai polgárság igényeire és kívánságára tervezett épületet kívül-belül gyönyörűen felújították – vezetett épületbejárásaikon kulisszatitkokat és az épület történetét is részletesen bemutatják – és 2018-tól új funkciókkal kibővítve fogadja a látogatókat.

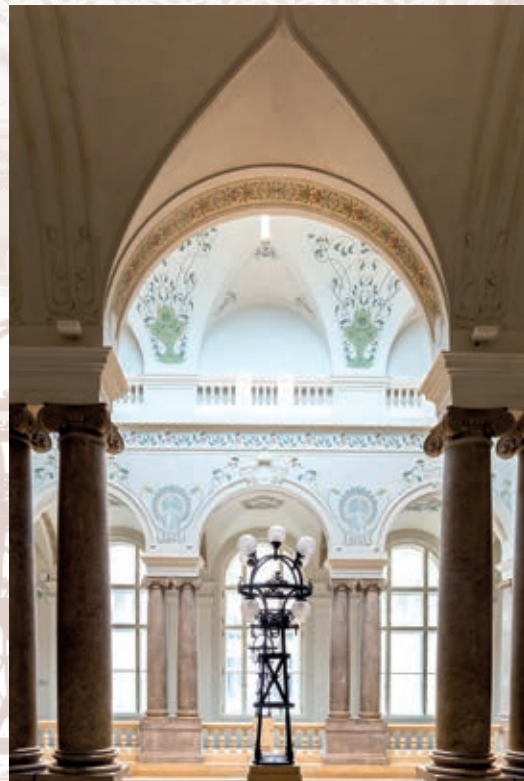
Két kiállítóterében a néphagyományhoz kapcsolódó, de a társművészeteket is bemutató tárlatok láthatók. A földszinti nagyobb térben június elején nyílik Halmos Béla, a tánc-házmozgalom egyik alapítóatyja és első primása sokszínű életútját, zenei, tudományos és közösségépítő tevékenységét is bemutató kiállítás, míg a 2. emeleti fotógaléria a nyáron a 70 éves Magyar Állami Népi Együttes mindennapjaiba enged bepillantást Várad Levente fotográfus érzékeny képei által.

Az intézmény komplex módon foglalkozik a régió még élő, újraélhető népművészetével, olyan alapelvek mentén, amelyek egyszerre képviselik a múltat (a XIX–XX. századi nagyjaink továbbvihető örökségét) és a jövőt (a XXI. századi technikát és művészeti, közművelődési trendeket).

Az épületben sokrétű munka folyik annak érdekében, hogy a Kárpát-medence gazdag néphagyományát a jövő nemzedéke is megismerhesse, mindennapjai és művészeti alkotó tevékenysége során használni tudja. A Folklórdokumentációs Könyvtár és Archivumban dolgoznak többek között a 20. század népzenei és néptáncos felvételeinek digitalizálásán és kutathatóvá tételén, műhelyeiben a népi kézműves szakmákba lehet belekóstolni vagy akár mesterré válni, óvodai, általános iskolai csoportoknak szóló programjain táncolva, kézműveskedve, játszva kóstolhatnak bele a gyerekek a néphagyomány gazdag világába. A világhírű Magyar Állami Népi Együttes repertoárjában megjeleníti a tradícióhoz kötődő valamennyi műfajt: a történeti zenét és táncot, az autentikus népzenei és néptáncot, a hagyományos elemekből építkező világzenét és látvány-színházat, a Bartók Béla világhírű zenetudós és zeneszerző ars poeticáján nyugvó kortárs táncszínházat. Színháztermében rendszeresen lépnek fel a Kárpát-medence hivatásos és legjobb amatőr néptáncgyűjtései. A program-szervezés fontos szempont, hogy az autentikus népzene és néptánc megmutatása mellett teret engedjenek a hagyományos kultúrából kiinduló, kísérletező, progresszív, a más műfajok felé nyitó, fuzionáló művészeti produkcióknak. A színpadi néptánc területén azon túl, hogy a legfrissebb hazai és határon túli produkciók láthatóak önálló esteken vagy épp fesztiválokba szervezve, hosszú évek óta folyó sikeres sorozatában, a Fókuszban a koreográfusokban a színpadi tánc-történetben megkerülhetetlen alkotók művei mellett a kortárs koreográfus nemzedék is megismerhető, felmutatva ezúttal a színpadi néptáncművészet fejlődését, a törvényszerű hasonlóságokat és különbségeket, a jelen korunk diktálta új kérdéseket és az azokra adott aktuális válaszokat. Koncertjein a Magyar Állami Népi Együttes zenekara (Pál István Szalonna és Radics Ferenc Liszt-díjas primások vezetése mellett) és a legsikeresebb népzenei együttesek lépnek fel, de rendszeres vendége

többek között a Szent Efrém Férfikar is. A népzene a Hagyományok Háza felfogásában ugyanolyan magas művészeti értéket képvisel, mint a komolyzene klasszikus és kortárs irányzatai, épp ezért különösen fontos, hogy színpadukon helyet kapjanak a népzene különböző stílusú feldolgozásai is. A népzenei inspirációk a kortárs komolyzenében sorozatban lehetett már találkozni többek között Selmeczi György, Szabó Csaba és Kurtág György műveivel is, legújabb sorozatában pedig a népzene jelenét meghatározó alkotókat hívják meg egy-egy szerzői estre. A felkért zenészek bár zenei pályafutásuk során mindvégig az eredetit, a „tisza forrást” keresték és abból merítettek, érdeklődésük, kíváncsiságuk, zenei képzettségük és nyitottságuk révén képesek új dimenziókba helyezni a népzenei, bátran és hitelesen kialakítva a lehetséges zenei fúziók irányait. Ennek a sorozatnak a keretén belül bemutatkozott már többek között Dresch Mihály, Szokolay Dongó Balázs és Vizeli Máté, 2022 őszén pedig Ágoston Béla és Gera Gábor műveit ismerhetik meg.

Érdemes tehát a Hagyományok Háza látogatását programjaink közé beiktatni, akár egy-egy kiállítás, egy tánc-tanítással egybekötött élőzenés tánc-ház, a kisgyerekeseknek az aprók tánca vagy Eltáncolt mesék zenés gyerekelőadás, egy sehol máshol nem hallható koncert vagy egy Budapesten ritkán látható táncgyűjtés előadás erejéig.

Herczku Ágnes. © Bácsi Róbert László

Herczku Ágnes még a Honvéd Együttes hivatásos táncosa volt, amikor elkezdett népzeneét gyűjteni, és az évek során egyre nagyobb kedvvel és tudással járta a vidéket. Hozomány (Erdélyi népzene régen és most – Visa) című albuma négy évvel ezelőtt jelent meg, idén pedig a Magyarvista című dupla lemezzel folytatódik az albumok sora.

„Ahogy telik az idő, változik az előadói hozzáállásom; egyre kevésbé fontos az egó, hogy megmutassam, én mennyire fantasztikus énekes és kreatív művész vagyok, hanem az lesz az elsődleges, hogy a zenéken keresztül bemutassam ezeket a különleges személyiségeket és magát az odavaló zenét” – meséli Herczku Ágnes. „A Hozomány első albuma egy mezősi falu, Visa zenéje köré szerveződött. Most pedig egy teljesen más világ, Magyarvista dallamait mutatjuk be, egyetlen asszonyon, András Jánosné Gergely Erzsín keresztül. Több mint tíz évig jártunk hozzá gyűjteni, emberileg is nagyon közel kerültünk egymáshoz, mert fantasztikus személyiség volt, olyan hatást gyakorolt az emberre, hogy nem is tudtuk elengedni, folytonosan vissza-visszatértünk hozzá. Végtelenül gazdag tudást hordozott a saját kultúrájából, ezért úgy döntöttünk, hogy egy teljes lemezt szentelünk neki.”

Azt, hogy egykor elindult gyűjteni, Agócs Gergelynek köszönheti, akivel sokáig zenéltek együtt, amikor a Honvédban táncolt, Gergely pedig a társulatot kísérő zenekarban mu-

zikált. Agócs Gergely már 18 éves korától járta a Felvidéket, s olyan hihetetlen szenvedéllyel tudott mesélni arról, milyen fantasztikus dolog is a gyűjtés, milyen kivételes embereket lehet megismerni általa, hogy Herczku Ágnes is kedvet kapott hozzá. Nemcsak csatlakozott, hanem amikor koncertezni mentek Gyimesbe, Moldvába, több napra utaztak, hogy legyen idejük elmenni néhány adatközlőhöz is, akiket tovább faggathatnak. Az első néhány közös gyűjtést követően az énekesnő megtanulta Gergelytől, mit és hogyan érdemes kérdezni, a lelki háttér kapcsán pedig arról is tájékozódott, mit illik és mit nem egy ilyen beszélgetés, zenélés során. Egy idő után már megtanult jegyzőkönyvet is vezetni, így egyedül is útra kelhetett, cipelve a nehéz szalagos magnót, amit a Hagyományok Házából kölcsönöztek neki. Olykor Pál István Szalonnával, máskor Nikola Parovval kelt útra, és sokszor készült úgy egy-egy lemezfelvételre, hogy előtte testközelből, élőben is meghallgatta az asszonyokat. „Fantasztikus élményt jelentettek ezek a találkozások, amelyek az ember szakmai önrézetére és felelősségtudatára is hatnak. Érdemes elolvasni Bartók tanulmányát arról, hogyan és miért gyűjtünk népzeneét. Mert ha valaki meg akarja ismerni a népzene stílusát, nem fogja tudni megtenni ezt pusztán a hangfelvételek alapján. Azok felbecsülhetetlen értékű anyagok, de csak pillanatfelvételek. Bartók és Kodály is mindig hangsúlyozta, hogy a népzene élő, organikus szerkezet, lélegzik, lüktet, folytonosan változik, nem ismétli önmagát. Nagyon fontosak azok az apró különbségek, rezdülések, amelyeket csak a gyűjtéseken lehet megismerni, s amelyek nélkül nem lehet a stílust elsajátítani. Énekesként korábban magam is úgy kezdtem, hogy a gyűjteményeket bújtam, és ezeket a pillanatfelvételeket tanultam. Nagyon sok dalnak csupán egyetlen felvétele létezett: fel sem merült, hogy más faluban vagy csak a szomszéd utcában ezt másképpen éneklék. Arra figyeltünk csak, hogy minél gazdagabban díszített nótákat válasszunk, és nem gondoltunk rá, hogy a faluban nem a cirkuszi mutatvány, hanem a közlési szándék a lényeg. Ahogy Bartók is írja, ezeknek a daloknak az éneklése ösztönszerű, természetes dolog, ami ugyanúgy hozzátartozik a mindennapokhoz, mint a kenyér meg a só. Nem szerepelni akartak velem. Az életük része volt. S ha az ember gyűjtőútra indul, akkor megtapasztalja ezt a funkcionalitást. Például van, aki az adott dalt már nem éneklé, amióta meghalt a férje. Vagy hogy hogyan igazodik egy dal az énekes hangulatához. Mert éppen ezek a különbségek adják a dalok egyediségét, stílusát. És így is kellene ezeket tanítani. Ne felejtsük el, ha az ember elmegy falura, még mindig van kitől kérdezni! A sorozatom reményeim szerint folytatódik, a magyarországi asszony, Maneszes „Láli” Józsefné Tóth Mariska szintén megérdemel egy külön lemezt” – mondja Herczku Ágnes.

concerto BUDAPEST

22

23

Juliane **Banse** | Oksana **Lyniv** | Nyikolaj **Luganszkij** | Mihail **Pletnyov**
Jonathan **Biss** | Lucas **Debargue** | **Eötvös** Péter | **Ránki** Dezső
Baráti Kristóf | **Kelemen** Barnabás | **Bogányi** Gergely | **Vashegyi** György
Perényi Miklós | **Takács-Nagy** Gábor | **Keller** András

concertobudapest.hu

Új kötetünk magvásárolható az Írók Boltjában, a Kodály Zoltán Zeneműboltban, a Müpa könyvesboltjában és a Rózsavölgyi Zeneműboltban, valamint megrendelhető a zene@gramofon.hu e-mail címen.

www.gramofon.hu

A klasszikus zene, az opera, a népzene és a világzene internetes folyóirata. Fő profilunk a hanglemezkritikák közzlése.

www.magyarjazz.hu

A Gramofon kiadásában megjelenő internetes folyóirat. Hírek, interjúk, koncertbeszámolók és hanglemezkritikák a jazz világból.

A ALLEGRO AUDIO

ZENE ÖNRE HANGOLVA

A Gramofon szakmai partnere.

ichos
schallwandler

ICHOS HANGSUGÁRZÓK AUSZTRIÁBÓL

*AZOKNAK, AKIK SZERETIK
ÉS ÉRTÉKELIK AZ EGYEDISÉGET.*

ICHOS N° FOUR MKII SE
A TERMÉSZETES ZENEI HANGZÁS.

VÁRJUK EGY MEGHALLGATÁSRA BEMUTATÓTERMÜNKBEN AZ OPERAHÁZ MELLETT

ANDRÁSSY ÚT 20.

1061 Budapest, Andrásy út 20. / 16-os kapucsengő

Tel.: + 36 20 984 0124

bela.teleki@allegroaudio.hu

WWW.ALLEGROAUDIO.HU

FLOW *by Allegro*

holbo

rega

YBA

FRANCO SERBLIN

chario

 **soltanus
acoustics**

ichos
schallwandler

Cables

VIARD AUDIO®
SINCE 1982

IDÉN ELŐSZÖR

A TOKAJ-HEGYALJAI NYÁR PROGRAMSOROZATBAN:

XXXI. ZEMPLÉNI FESZTIVÁL

A RÉGIÓ LEGNAGYOBB
KULTURÁLIS FESZTIVÁLJA

Gyönyörű helyszínek
Remek programok
Kiváló borok

ZEMPLÉNI
FESZTIVÁL

2022 **AUG. 12-21.**

www.zemplenifestival.hu – zf.jegy.hu

Támogatók:

Hivatalos borszállító:

